

project OO 2012 A - CITADELPARK GENT
Open Oproep tot kandidatuurstelling, tweede fase

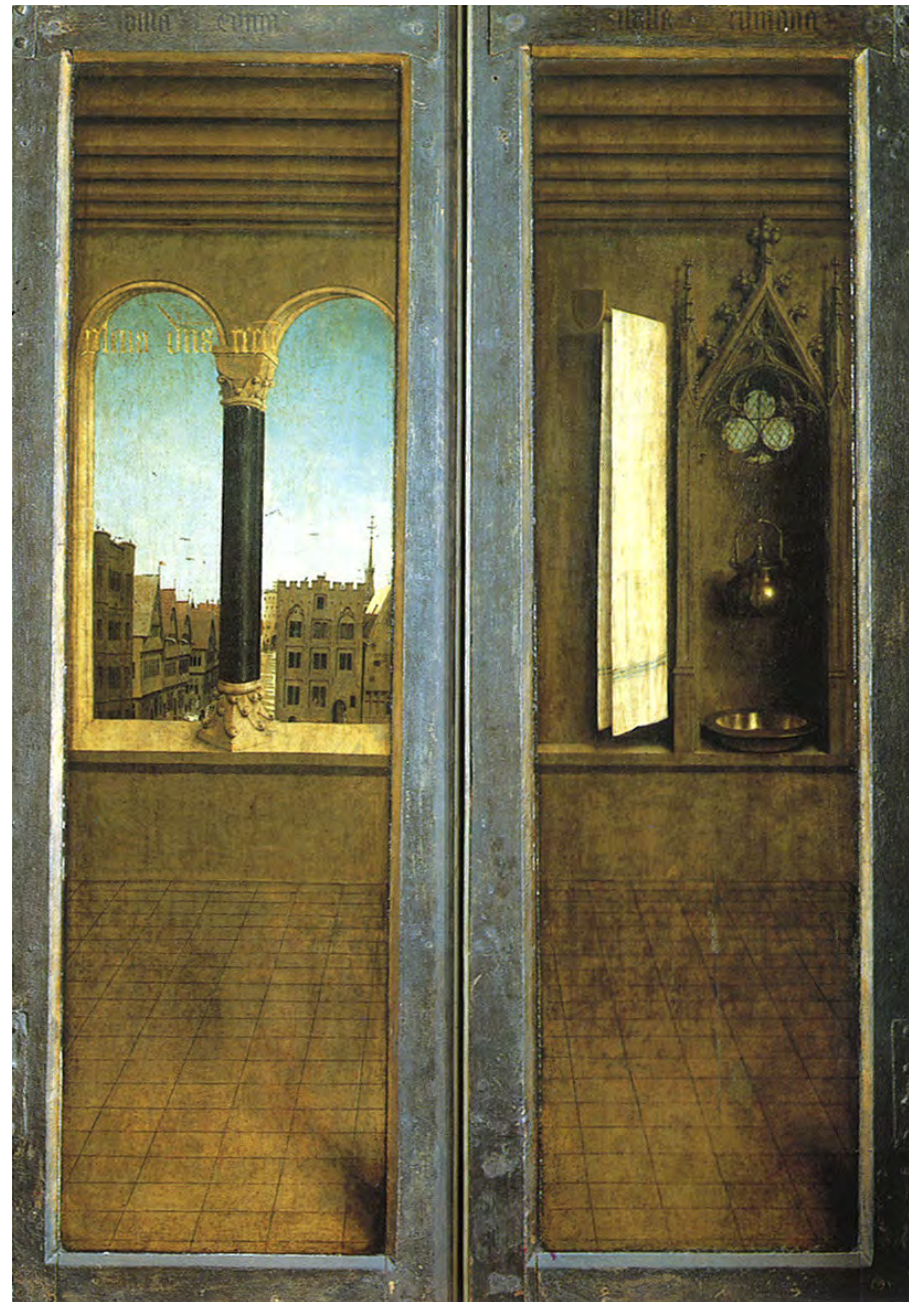
de volledige studieopdracht voor
_het opmaken van een ontwerpgrammatica [deelopdracht 1]
_de realisatie van één of meerdere pilootprojecten [deelopdracht 2]
voor het citadelpark te Gent

CITADELSITE

INHOUD

_PRELUDE	1
_CONDITIE	3
_CONCEPT	7
_DEELSTUDIES	15
_PARK	15
_PARKRANDEN	41
_TUSSEN PARK EN GEBOUWENCLUSTER	52
_GEBOUWENCLUSTER	62
_EPILOOG	67
_PLAN VAN AANPAK	68
_RAMING/STUDIEKOSTEN	69

Jan Van Eyck, Aanbidding van het Lam Gods (detail 'de blijde boodschap', centraal middenpaneel bij gesloten luiken), circa 1424-1432, olieverf op paneel, St Baafskathedraal, Gent

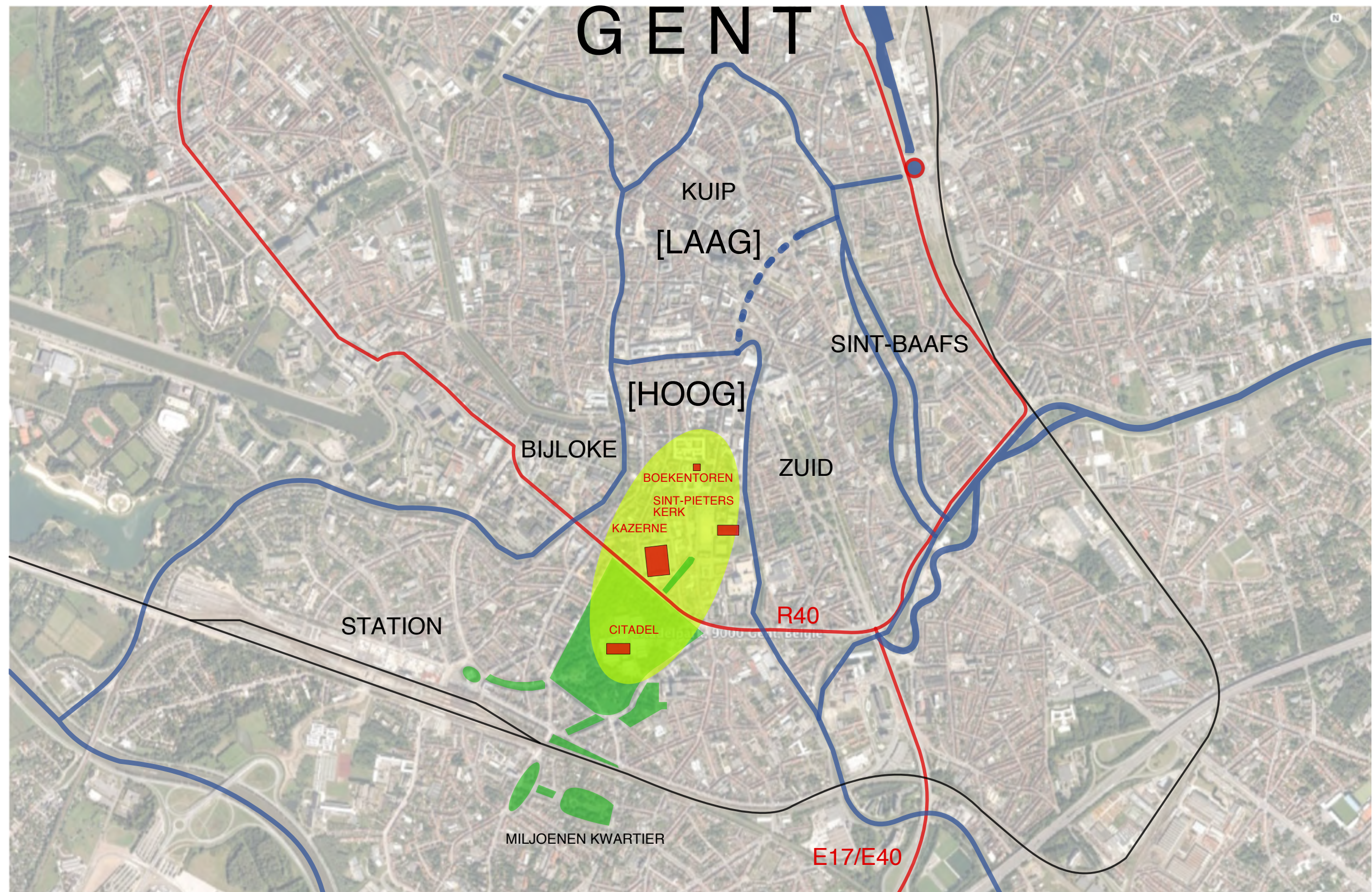
De zwarte kolom vòòr het stadslandschap op het linker paneel en de witte handdoek in de huiselijke kamer op het rechter paneel zijn complementair in scène gezet.

_PRELUDE

Sinds de 19e eeuw hebben landschap en stad een voortdurende metamorfose ondergaan, hoofdzakelijk door exponentiële bevolkingsgroei, met de daaraan verwante infrastructurele ‘verschaling’. Toch verliepen deze ontwikkelingen volgens een welbepaald patroon: focaliteit of perspectivisme, scenografisch landschapsontwerp, ... De 20e eeuw heeft zonder weerga bovenop deze structuren gebouwd en ze aangetast. Het is aan de 21e eeuw om door middel van nieuwe ideeën een synthese te realiseren. Een bewustzijn verkregen via een proces van gewaarwordingen en atmosferen.

Het begrip ‘Touch room’ (Tastraum) van E.Panovsky werkt als volgt: een toeschouwer neemt een object waar. De ruimte tussen de toeschouwer en het object is de tastbare ruimte, een tussengebied dat gevoeld wordt, dat men gewaar wordt, waar men besef heeft van ruimtelijke dimensies. Het kan ook zijn dat het er een voorstelling is, een weergegeven realiteit. De ruimte tussen de voorstelling en de nieuwe waarnemer is dan het tussengebied. Dan komt de dimensie van het denken erbij, de ruimte is niet meer eindig, maar wordt gevormd door een (mentale) gelaagdheid.

In ‘Literally no place’ (2002) adresseert L.Gillick stedelijke en niet-stedelijke grenszones. Wanneer plekken overgeprogrammeerd zijn is er letterlijk geen plaats meer voor spontane sociale communicatie tussen mensen onderling. Kunst kan een van deze communicaties zijn die de brug maakt tussen de ‘ene zijde’ en de ‘overkant’. Net in deze tussenzone ontstaat de conditie voor verandering, in dit geval het herdefiniëren van de urbane structuren. ‘Verwarring’ of distractie is een van motors voor het begrijpen van deze tussenzone of het parallel denken. De positie van een kunstwerk is onbepaald: het kan een object zijn, maar evengoed een proces. Vanuit dit middenveld dienen disciplines zoals (landschaps)architectuur niet alleen objecten voort te brengen, maar veeleer condities te onderzoeken die creativiteit en productieprincipes in relatie tot hun onderliggende organisatorische structuren blootleggen.

Wie vandaag Gent bezoekt heeft veel problemen om zich te oriënteren en een greep te krijgen op de stedelijke morfologie. Hoe zit deze stad in elkaar? De complexe waterlopenconfiguratie (al dan niet gedempt) en het complexe stadsringtracé maken een gemakkelijke of vlotte lezing niet mogelijk.

De citadelsite is in die zin ook een metafoor voor de stad. Ze laat zich niet onmiddellijk begrijpen en vatten; is complex en gelaagd.

Maar wie de hoogtekaart van Gent als uitgangspunt neemt, zal de stad veel duidelijker kunnen lezen: de heuvelkam tussen Schelde en Leie leest zeer helder. Dit hoogste deel van Gent heeft zijn landmarks als de Boekentoren, de OLV-St-Pieterskerk en de Kazerne. Blandijnberg, Kattenberg, Kantienberg, St-Kwintensberg zijn plaatsnamen die duidelijk dit reliëf benoemen. Bijlokekaai en Muinkkaai zijn de laagste oevers, van waaruit een sterke helling vertrekt. De superpositie van schema en luchtfoto maken ook duidelijk dat, aangezien de citadelsite zich net op die plek op het hoogste talud bevindt, het een natuurlijke potentie heeft om een 'landmark' te zijn.

Rondom deze heuveltop kunnen de andere stadsdelen gemakkelijk gesitueerd worden: de bijlokesite, de middeleeuwse stadskern, het Zuid, de stationsbuurt, het miljoenenkwartier, enz.

De citadelsite ligt dan tussen de heuveltop en het station-miljoenenkwartier. Dit reliëf is zeer specifiek voor de stad en het citadelpark, en is dus een belangrijk en tegelijkertijd een uiterst subtiel element in de genius loci.

_CONDITIE

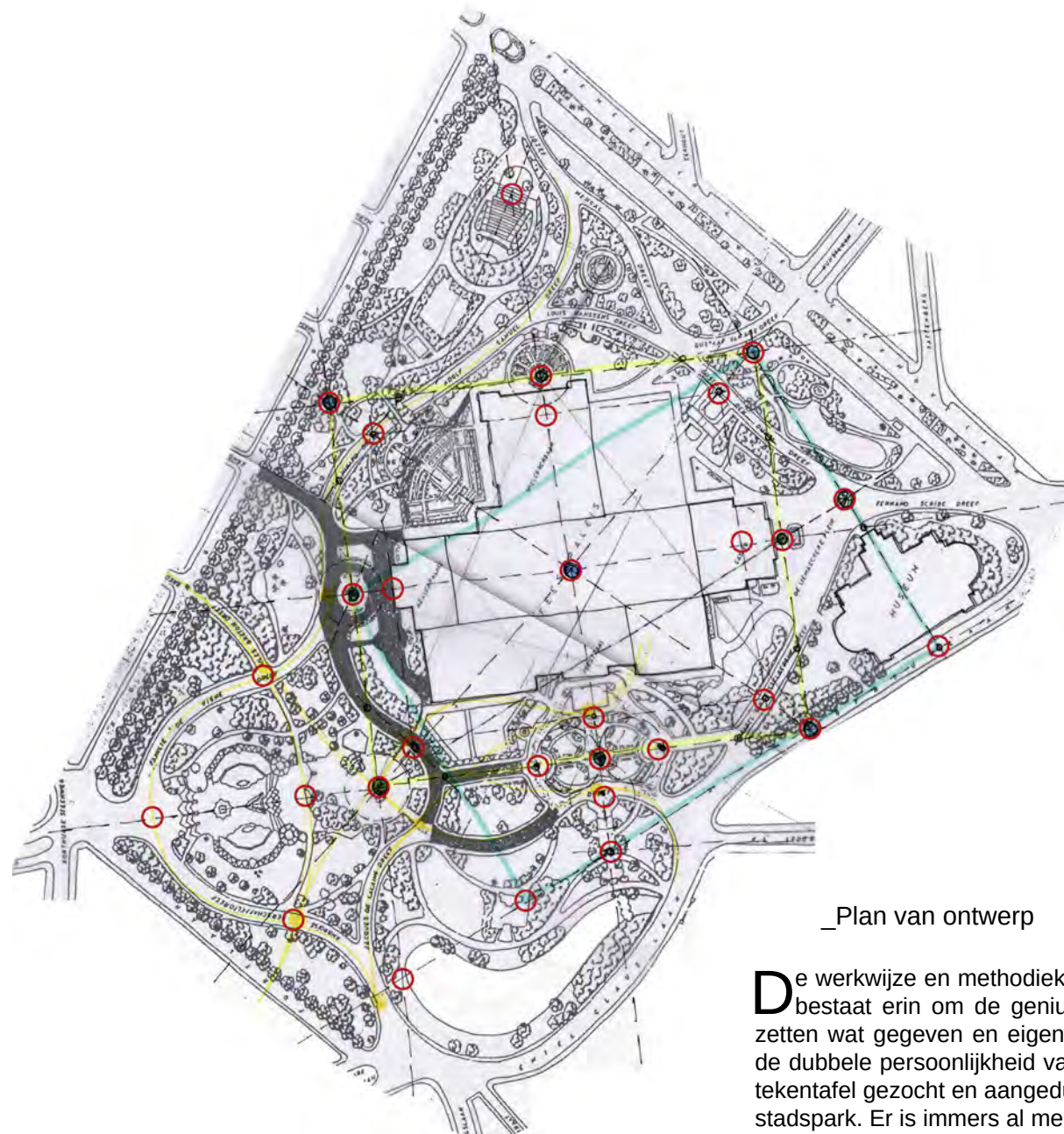
LANDSCAPE/CITYSCAPE/MINDSCAPE

_Schetsen van de conditie

De citadel is opgericht in 1822 op de plek waar een halve eeuw eerder het Fort Monterey stond. Vanuit militair oogpunt een verstaanbare keuze, aangezien de bovenstad van Gent een heuvelformatie is, gevormd door de geërodeerde valleien van Leie en Schelde. De citadel maakte gebruik van dit natuurlijk reliëf en controleerde op die manier de samenloop van beide rivieren en de toegang tot de stad. De bouw van de citadel werd voltooid in 1830, hetzelfde jaar waarin België wordt geconcipeerd en aldus is de functie van de citadel, als Hollands bolwerk tegen de Franse staat, overbodig geworden. Na 1830 barst Gent letterlijk en figuurlijk uit haar middeleeuwse voegen: factorijen en werkmanshuizen veranderen het aanzicht van de stad zoals ook de mechanisatie van publiek transport, de trein, dat doet.

Burgemeester Charles de Kerckhove koopt in 1870 de gronden rondom de citadel aan om onder de auspiciën van Leopold II een 'pedagogisch' park aan te leggen. De Gentse bourgeoisie maakt kennis met een meer verfijnde manier van leven; architect Charles van Rysselberghe tekent het Museum voor Schone Kunsten rond de eeuwwisseling. Omgekeerd evenredig met de aanleg van het park wordt de Citadel afgebroken tot in 1905. Het park wordt op de tekentafel (industrieel) ontworpen volgens de regels van de kunst, lees op scenografisch (romantische) wijze.

De wereldtentoonstelling in 1913 in Gent bestaat uit twee sites langs weerszijde van de spoorlijn Brussel-Oostende, met het 'klein Sint-Pietersstation' ertussenin. Het park krijgt echter een directe link met de spoorlijn door de realisatie van het nieuwe Sint-Pietersstation via de Astridlaan en het Sint-Pietersplein in de stad via de Kunstlaan. De terreinen van het huidige miljoenenkwartier worden door de Parklaan verbonden met de citadelsite. Op het oude vlakke exercitieterrein van de citadel komt een tijdelijke constructie te staan, een spoorwegstation, bedoeld voor Belgisch-Congo, de huidige Floraliënhall. Deze wordt geflankeerd door serres en feestzalen, de huidige footprint van de Azaleahal, de Rode poort, het ICC en het Kuipke. De hall krijgt een begin- en een eindgebouw, tegenwoordig het Casino en het SMAK, gebouwen gemaakt om bezoekers te verwelkomen. Het MSK wordt uitgebreid met 3 nieuwe vleugels.

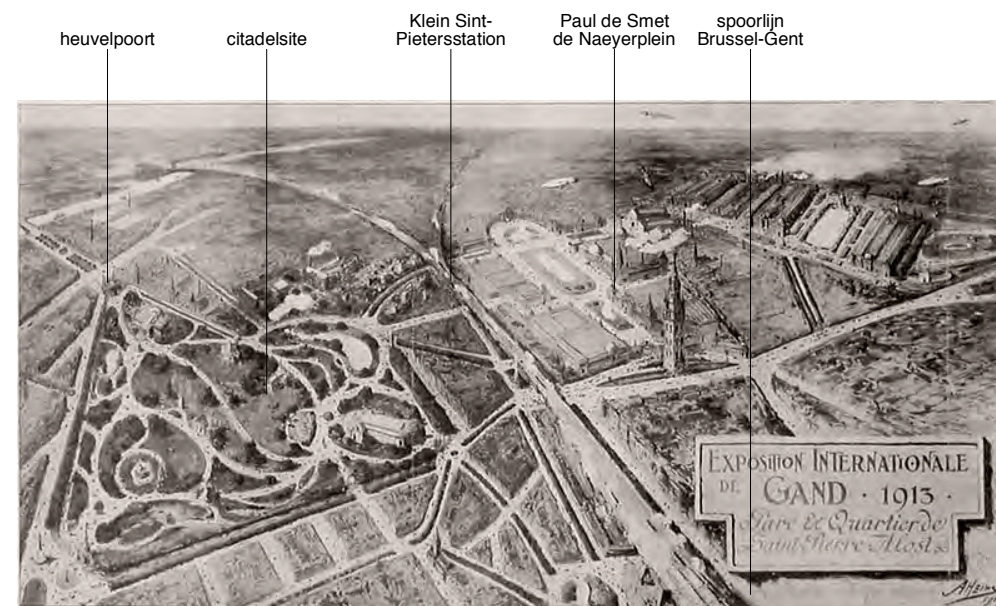
tracé of canon die zowel het park als de gebouwen 'dragen'

_Plan van ontwerp

De werkwijze en methodiek om deze Open Oproep aan te pakken bestaat erin om de genius loci te ontwaren; door op een rij te zetten wat gegeven en eigen aan de plek is. Als een tekenaar met de dubbele persoonlijkheid van een geschiedkundige wordt aan een tekentafel gezocht en aangeduid wat origineel is/was aan het Gentse stadspark. Er is immers al meer dan 200 jaar geschiedenis aanwezig en men kan bijgevolg niet onwetend ingrijpen in het park. Er zijn in onze analyse enkele fundamentele en essentiële parkelementen naar boven gekomen die de ziel van de plek kenmerken. Deze willen we hersteld of opnieuw ingericht zien. De herinrichting en de interventies op de site enten zich op deze genius loci. Geen vormelijke-objecten-esthetiek maar een ontwerp dat ingrijpt in de gedragingen en handelingen van mensen.

Wegens WOI en de schuldenberg na de wereldtentoonstelling wordt de Floraliënhall nooit afgebroken. Gedurende de rest van de 20e eeuw wordt in het park bijgebouwd en afgebroken zonder de voorgeschiedenis en relatie met het park te respecteren –Hal 6, Kuipke, ICC, Leopold II laan, S.M.A.K., ... – met alle bekende gevolgen van dien.

Ten tweede wordt de term 'grammatica' bevestigd; wat is de onderstroom, de onderliggende bedoeling? Wat zijn de repercussies, niet alleen op architecturaal, stedelijk of landschappelijk vlak, maar ook op sociaal, economisch, politiek en technisch vlak, hoe wordt de vierde dimensie tijd ingevuld?

Een vogelperspectief van de terreinen van de Wereldtentoonstelling, Gent 1913.

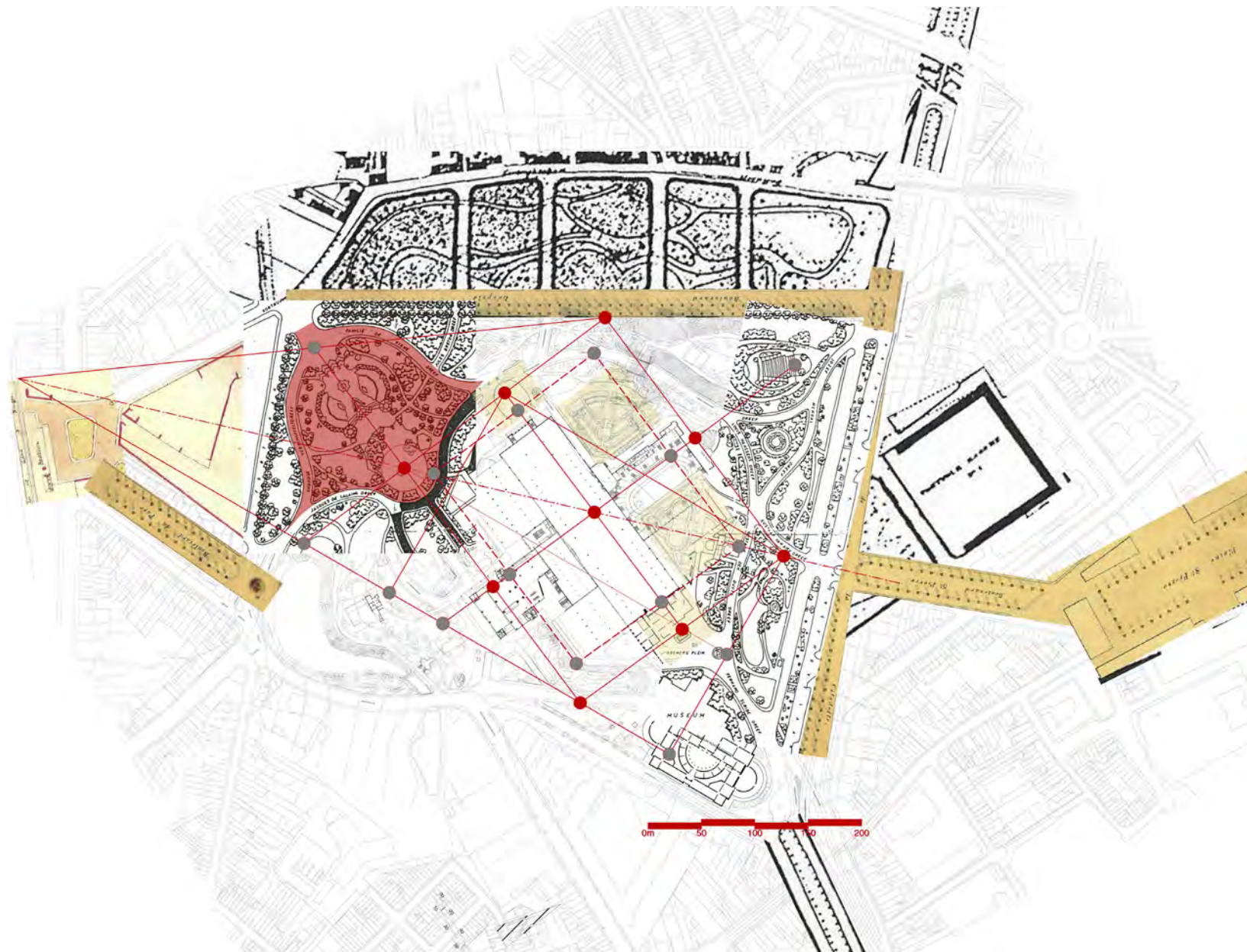
reliëf

relicten

geschiedenis

deze collage duidt enerzijds de verschillende blijvende veranderingen doorheen de tijd en anderzijds de tekenkundige opbouw van het park

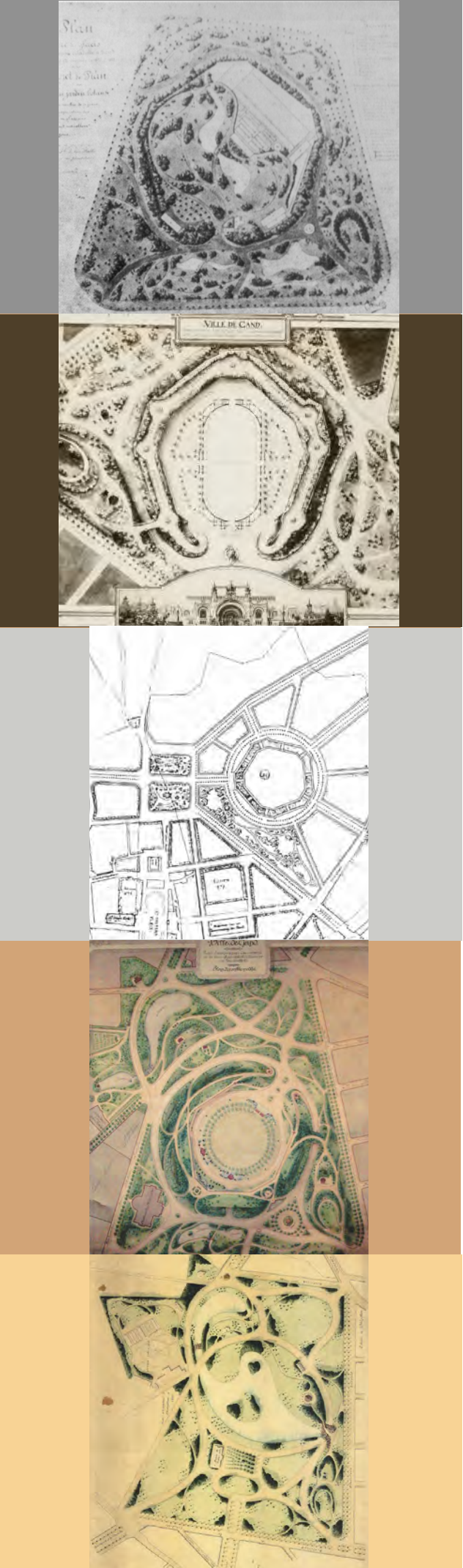
Ten derde, hoe wordt deze 'grammatica' gematerialiseerd en verwezenlijkt? Met grammatica alleen wordt nog geen poëzie verkregen. Gezien de grootte en de complexiteit van de plek wordt er een strategie geponeerd om een succesvol realisatieproces te sturen.

De citadelsite kan immers op verschillende schalen worden begrepen. Het symboliseert een pars pro toto voor een nieuwe stedelijkheid waar Gent deel vanuit maakt. Het tijdperk van de middeleeuwse structuur is voorbij: de evenwichtsrelaties tussen Gent-Antwerpen-Brussel zijn vervangen door hefboomverhoudingen tussen London-Parijs-Moskou. De stedelijkheid van de 21e eeuw wordt gekenmerkt door een veel intenser dynamiek van interrelaties. De relaties tussen verschillende disciplines op micro- en macroschaal zijn veel expansiever dan voordien, en vergen dus een andere benadering van de stedelijke ruimte, al is het maar dat sinds kort meer dan de helft van de wereldbevolking in de steden leeft en werkt.

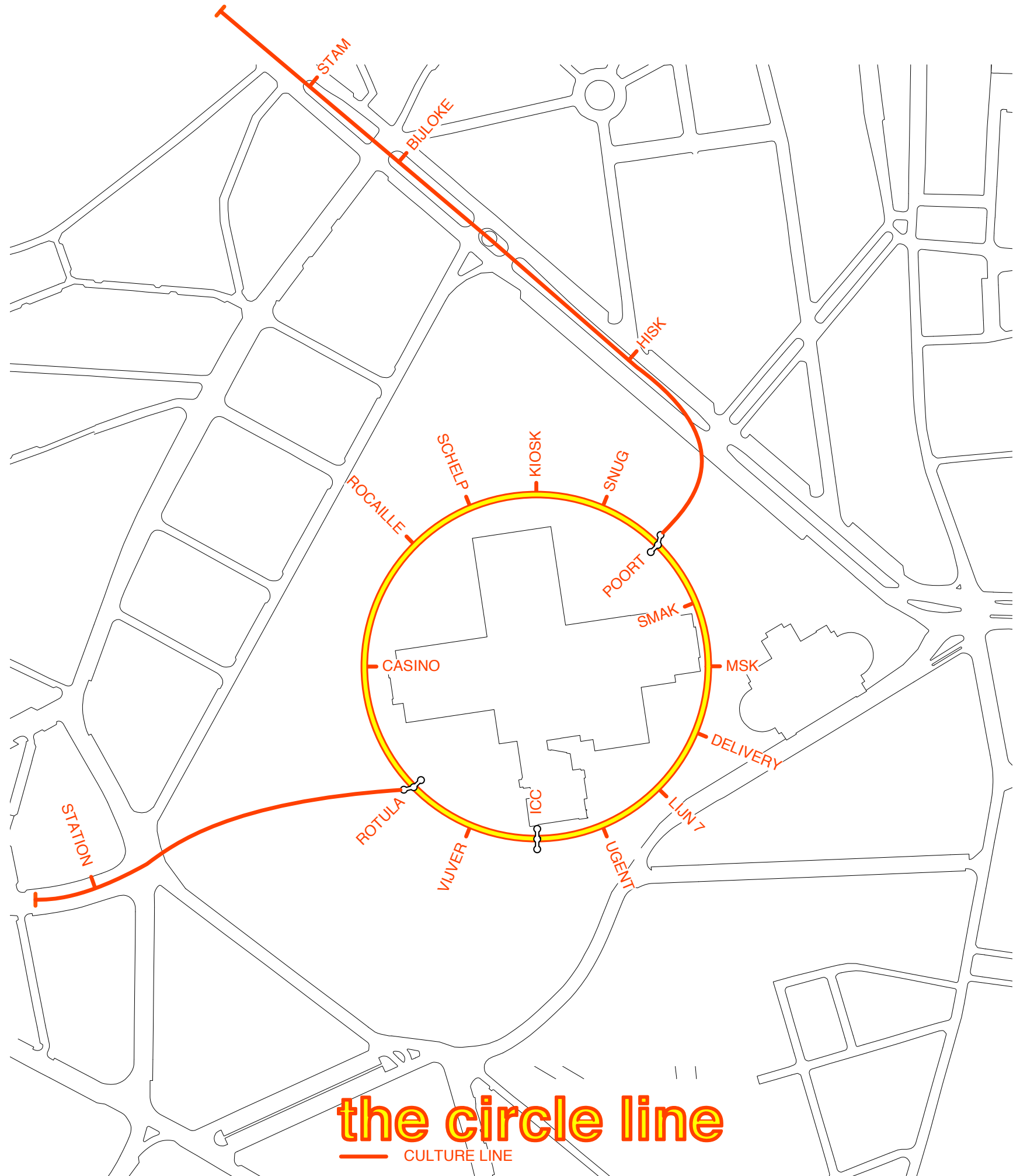
_Ontwerpmethodiek

Het citadelpark wordt reliëfmatig ingedeeld in 2 zones: de vlakke plaat van het vroegere exercitieterrein en de rest. Dit verschil in reliëf is de aanleiding om de gebouwencluster te onderscheiden van het park dat eromheen ligt. Het vlakke terrein was ten tijde van de wereldtentoonstelling onmiddellijk voorhanden om te bouwen en dat is sindsdien onveranderd gebleven. Het afbakenen van deze zones geeft aanleiding tot het definiëren van relaties, gradiënten, richtingen, ..., in relatie tot hun context.

Bij de historiografische analyse van het citadelpark zijn verschillende ruimtelijke principes aan het licht gekomen: spiegelingen, ordinaten, tuinen in tulpvorm met stengel, de voetafdruk van de oude citadel is verbonden met 'landmarks', ... het oude tracé van het park geeft een visuele, logische en scenografische opbouw weer van het zich bewegen doorheen het park, het primaire en secundaire padennetwerk, zowel binnen als buiten de park site.

historische plannen met verschillende voorstellen voor het centrale deel van het park: de citadel

_CONCEPT

_Invoeging van een 'mental scape'

Op de vlakke plaat ligt het 'city scape', de huidige gebouwencluster, te midden van het in reliëf uitgesprokene 'land scape' het groen gedeelte van het park. Tussen deze beide elementen voegen we een 'mental scape' toe dewelke beide naturen op duidelijke wijze tegelijkertijd scheidt en verbindt. Op die wijze heeft het 'intra muros' haar eigen wetmatigheid en identiteit zoals ook het park, het 'extra muros', die heeft. Beide gebieden kunnen op verschillende snelheid ontwikkeld worden, elk met hun eigen problematiek of specificaties zonder elkaar te hinderen. De 'mental scape' bedient beide landschappen, niet alleen op de schaal van het park, maar ook op die van de stad en daarbuiten. De 'mental scape' is een ruimtelijk functionele relatie tussen twee zones via verbindingen die de gewenste dynamieken tussen beiden sturen, dragen en onderhouden. Op basis van zoneringen en de gewenste ruimtelijk-functionele relaties worden bakens uitgezet.

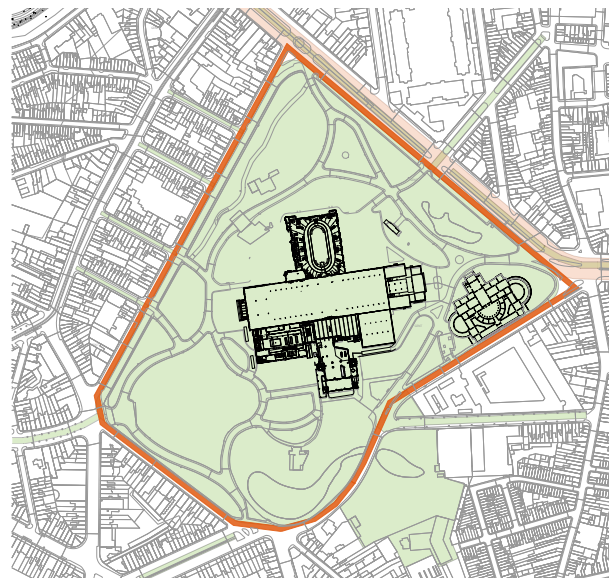
Deze bakens hebben hun interferenties die voelbaar worden gemaakt over zowel het groen-park als het gebouwen-park.

De voetafdruk van de oude citadel wordt niet 'letterlijk' overgenomen; het omvattende principe overnemen is daarentegen wel relevanter. In dit voorstel neemt dit de vorm aan van een cirkelschijf.

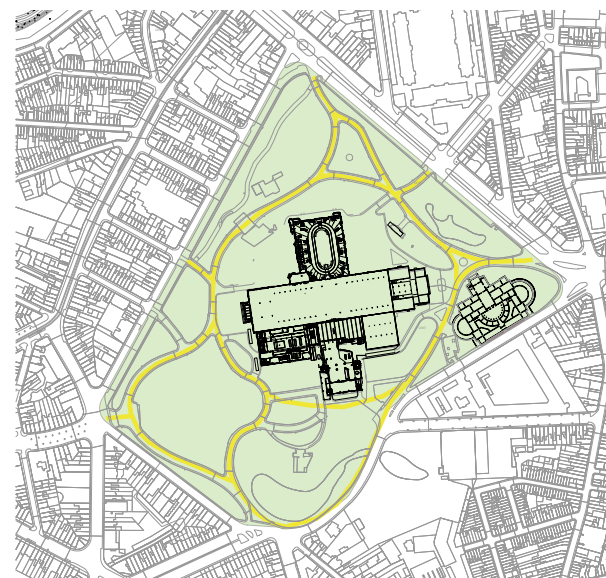
Door de 'mental scape' in cirkelvorm aan te brengen, worden tal van sociale instrumenten aangereikt op een evidente en ruimtelijk interessante manier. De cirkel is een instrument om het traditionele adagio dat de grens van de gebouwen ook de grens van het gebouw is, of de grens van het park ook het park is, te doorbreken. Het park stopt niet bij het voetpad. En het park stopt niet aan het gebouw. De tussenzones worden inherent interessanter, en de park-zone en bebouwde-zone worden meer in elkaar verweven, hetgeen meer en andere gerichter 'oplossingen' kan aanbieden dan voorheen het geval was.

In deze wedstrijdphase worden 'oplossingen' voor de 'mental scape' niet ontworpen, maar verder in de bundel in snede gesuggereerd. Waar concrete oplossingen te voorschijn komen dient dit veeleer te worden gezien als 'checks', een controle organisme om te verifiëren of de grammatica werkt en potenties heeft, of het kan gematerialiseerd worden. Deze suggesties houden de mogelijke pilootprojecten in uit deelopdracht 2, wanneer de betrokken partijen aan tafel zitten. Vele manipulaties van het plan zijn mogelijk. Vooraleer tot een masterplan te komen kan er zelfs een proces worden uitgewerkt met verschillende ontwerpers gespreid over de tijd. Wat wordt voorgesteld is een suggestie van programma, een provisoire opsomming van

wenselijke ingrediënten. Als de ruimtelijk-functionele zonering duidelijk afgebakend is, kunnen zowel het park als de gebouwencluster ongestoord aan hun eigen logica voortbouwen, steeds in relatie tot elkaar. Het is op dit moment onzinnig om het park op te laden met fictieve programma's en oppervlakte vergelijkingen of met V/T's te goochelen. Immers, de programmatie zal voortdurend veranderen, omdat het park inherente veranderingen en aanpassingen zal ondergaan. De grammatica is wel een systeem, een manier van denken die de tijd kan weerstaan en resistent is tegen willekeur. Hoe beter het park functioneert, hoe meer het herzien zal moeten worden. De grammatica is dan een voorstel van methode die architecturale specificiteit combineert met programmatische onbepaaldheid. Of anders gezegd, de grammatica is een schema dat een tactisch voorstel is om maximaal voordeel te halen uit de site, met het park eromheen, in een efficiënte en economisch verantwoorde manier, terwijl het een stabiele esthetische ervaring aanbiedt. Op beide sites kan aangepast, vervangen of bijgebouwd worden zonder dat de oorspronkelijke grammatica gehypothekeerd wordt. Integendeel, door het voortdurend veranderen van condities, zullen net kettingreacties van nieuwe niet-voorzienbare evenementen ontstaan en zo het park ten volle als sociaal instrument bevestigen.

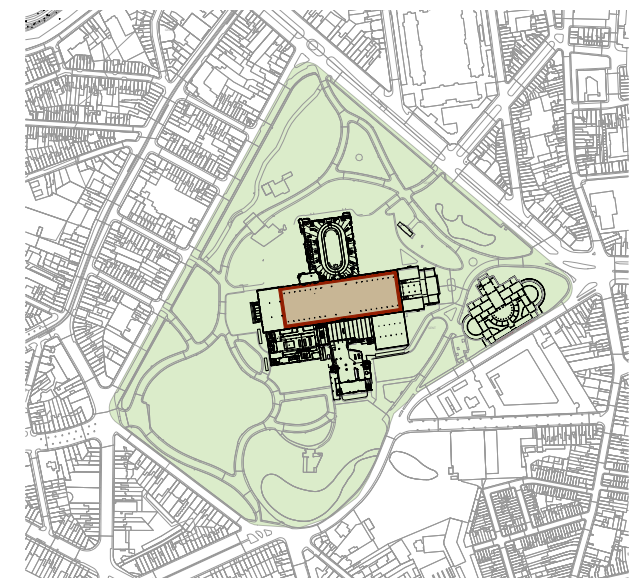
contour en relatie met de omgeving

hoofdpadentracé

'mental scape' tussen gebouw en park

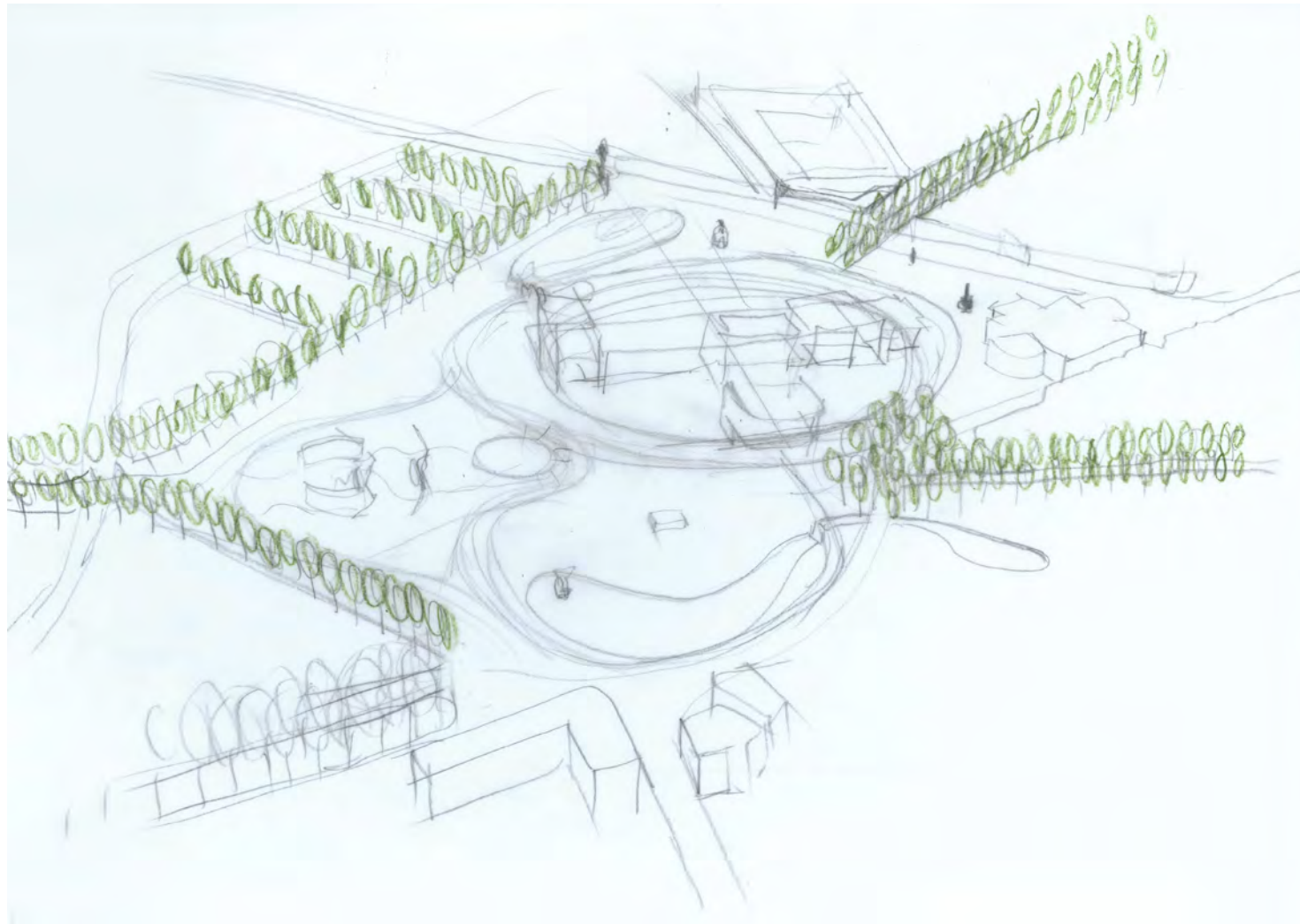
kern [Floraliënhall]

Cy Twombly, Goethe in Italy (deel 4 van 6), 1978, olieverf en potlood op papier, Sperone Westwater verzameling, New York

John Constable, Seascape Study with Rain Cloud, 1827, olie op papier, Royal Academy of Arts, London

_Het gebouwen-park

E enerzijds is het park in gebruik en de groenstructuur overladen, anderzijds is het centrum van het park, de Floraliënhal, letterlijk en figuurlijk leeg. Een vergelijking met stadsparken uit andere wereldsteden duidt onmiddellijk de schaal aan waarover gesproken wordt. Er is maar één gebouw op volwaardige wijze te gast in het park: het MSK. De andere economische of inhoudelijke sterkhouders van het park zouden meer kansen tot ontwikkeling moeten kunnen krijgen. Zij genereren immers tal van nevenfuncties die de stad Gent en het park ten goede kunnen komen en een volwaardig en gedragen gebruik profileren.

D e strategie om de perimeters van de te intensifiëren zones duidelijk af te bakenen is nodig om de densiteit te kunnen opvoeren – dewelke op dit moment onderbenut wordt. Binnenin het cirkelvormig plateau wordt een tijdelijke autonome zone (TAZ) gecreëerd. Afhankelijk van vraag en aanbod kan het plateau economisch ontwikkeld worden. Er worden architecturale 'evidenties' gesteld opdat de inter-relaties of afhankelijkheden bevoordeeld worden, bijvoorbeeld ten gunste van gedeelde gemeenschappelijke voorzieningen. Deze incentives zorgen ervoor dat de gemeenschappelijke voorzieningen interessant zijn zodat de gemeenschappelijke investeringen verdeeld worden onder de verschillende partners en het financieel aantrekkelijk wordt om te investeren. Aangezien de grondoppervlakte beperkt is, en er op het gelijkvloers sociaal gesproken het meest congestie is, zal het 'bouwen in de hoogte' een belangrijke ontwerpgegeven zijn.

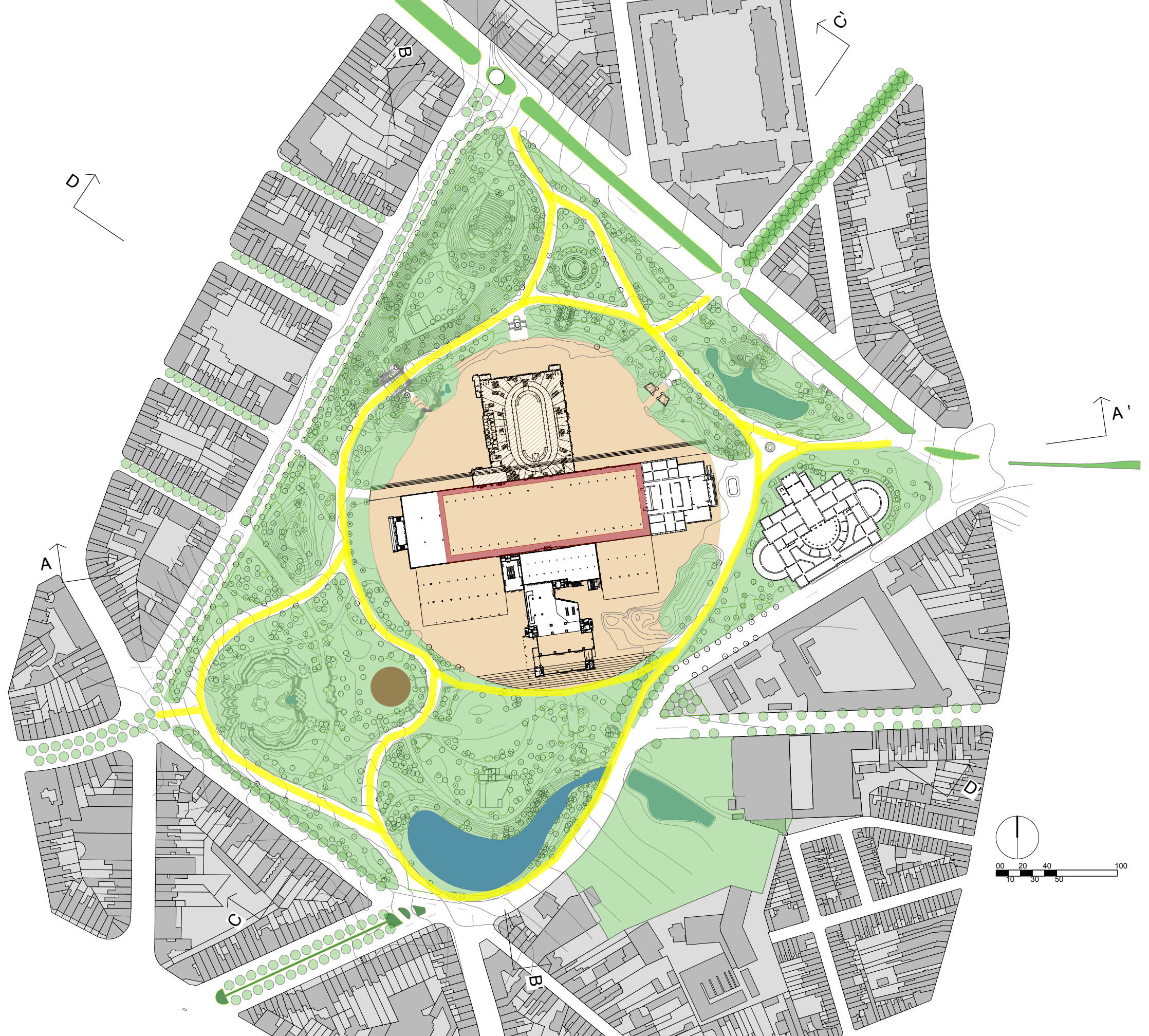
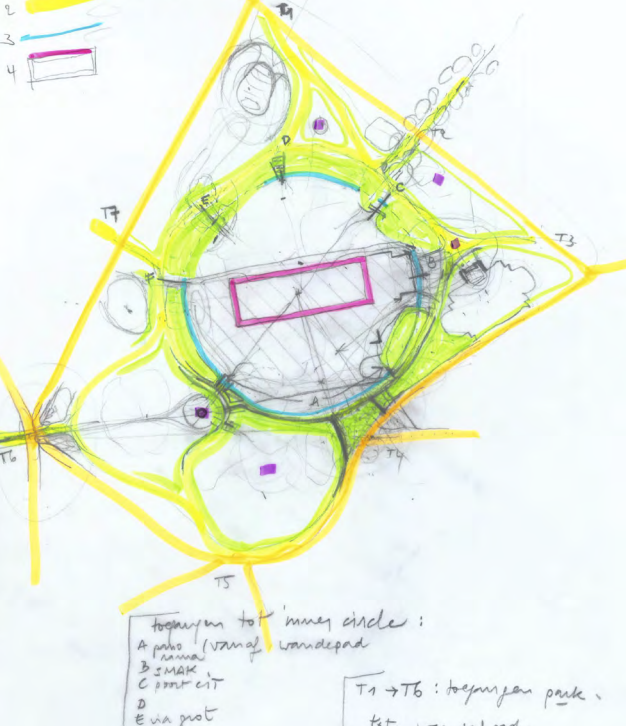
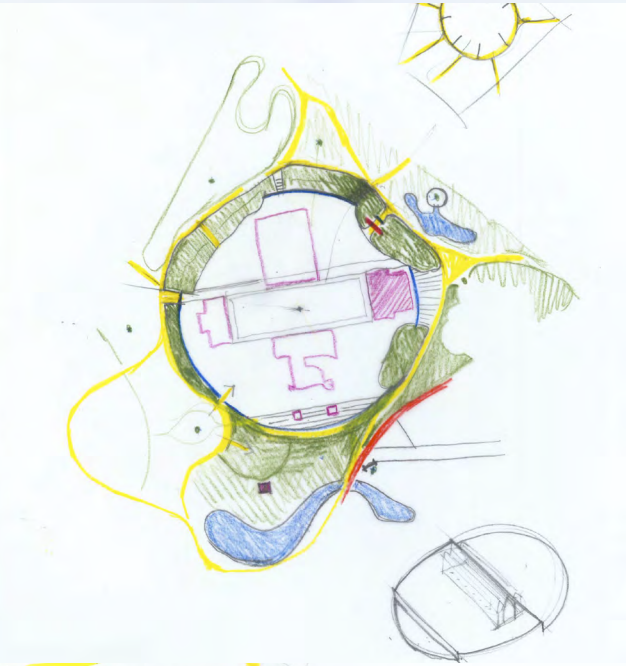
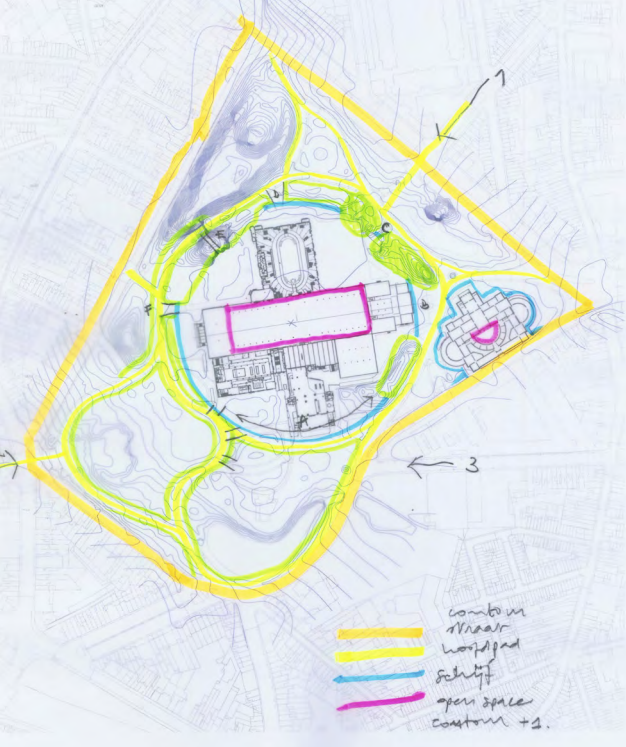
park-gebouw

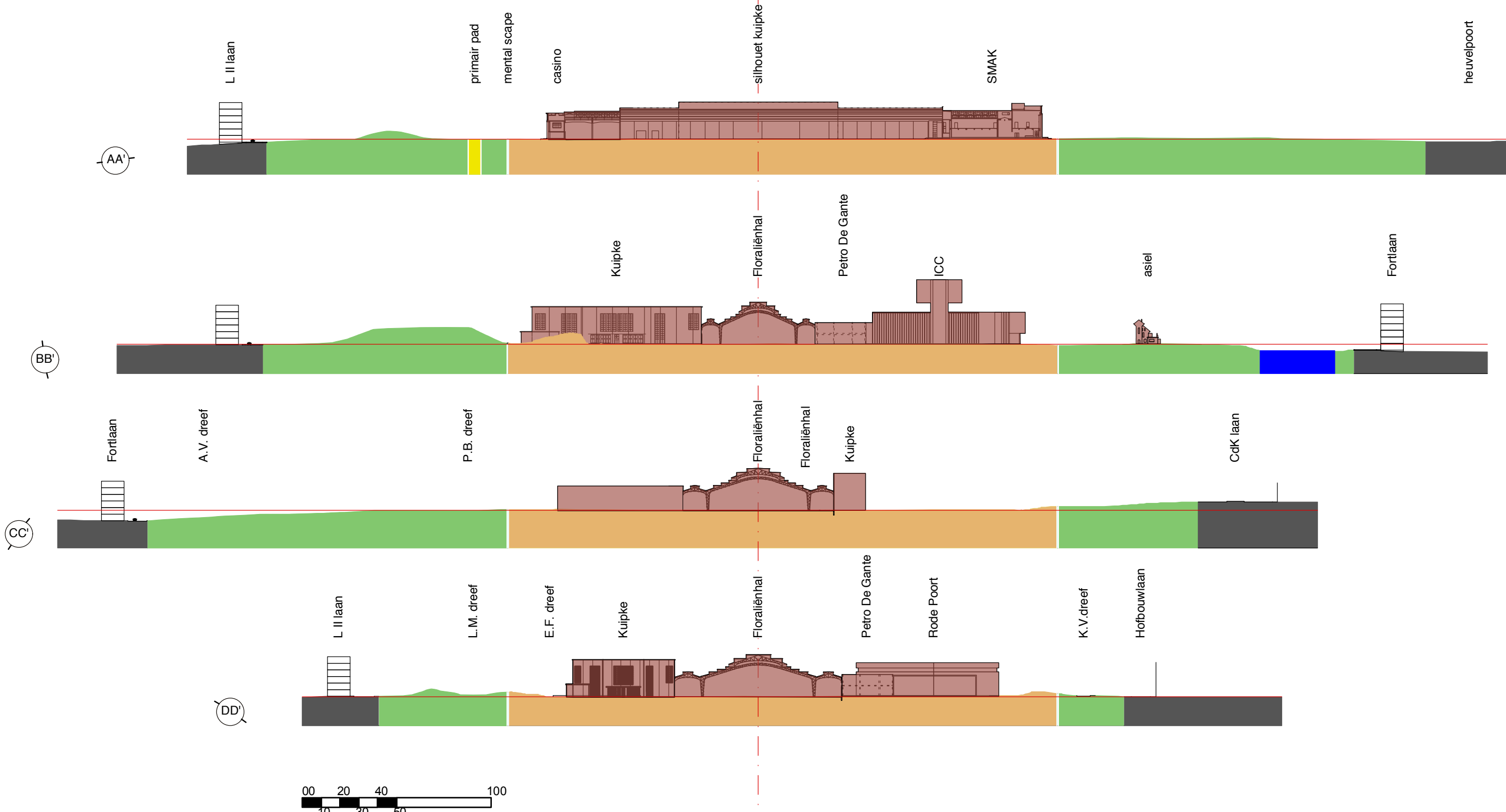

kern van gebouwen openen

tussengebied park-gebouw

ARMENTON, MICHELIN
0.1 1.87 km

BRISTOL, MICHELIN
0.1 1.87 km

DELL, MICHELIN
0.1 1.87 km

BRISTOL, MICHELIN
0.1 1.87 km

BRISTOL, MICHELIN
0.1 1.87 km

BRISTOL, MICHELIN
0.1 1.87 km

BRISTOL, MICHELIN
0.1 1.87 km

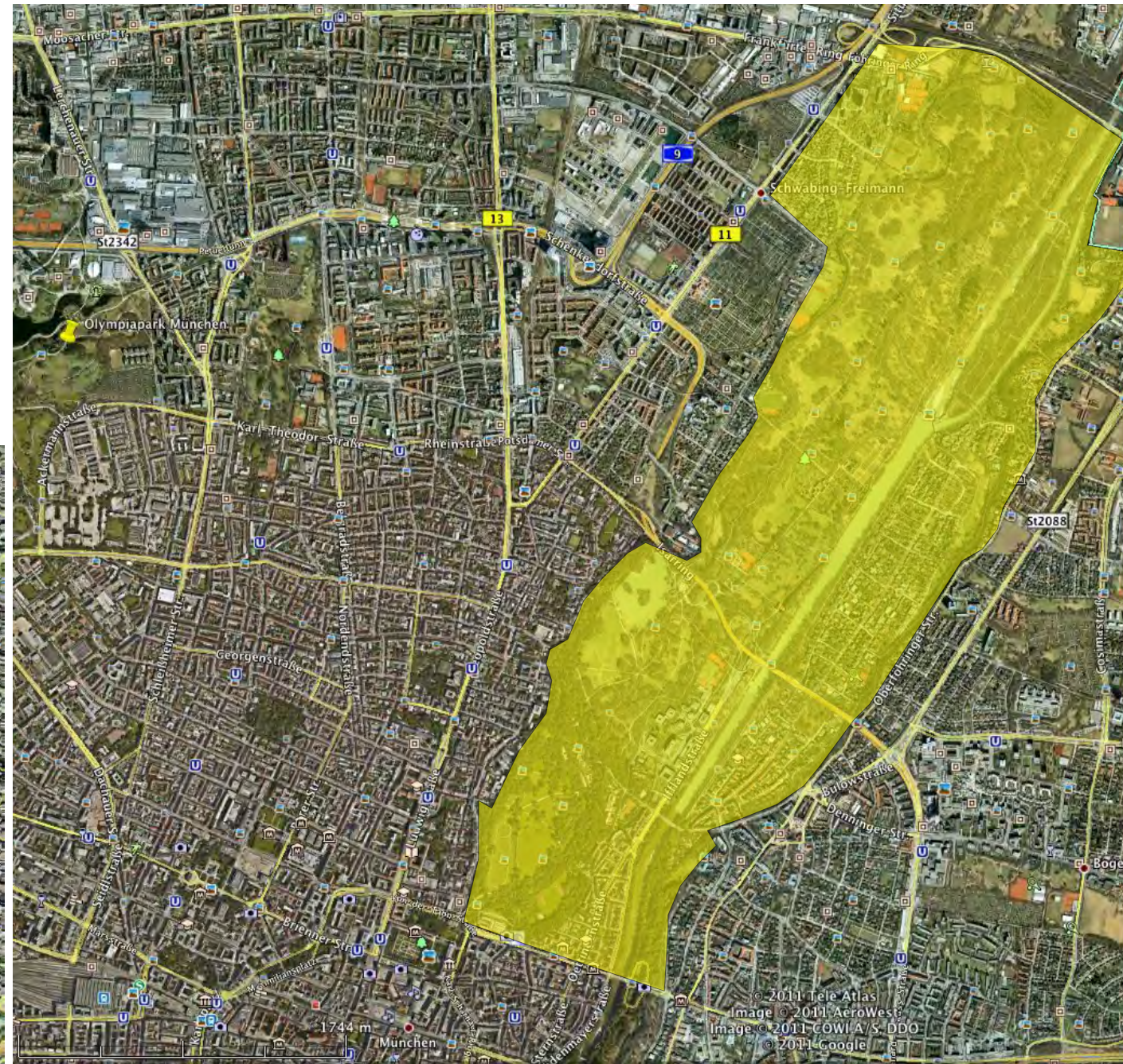
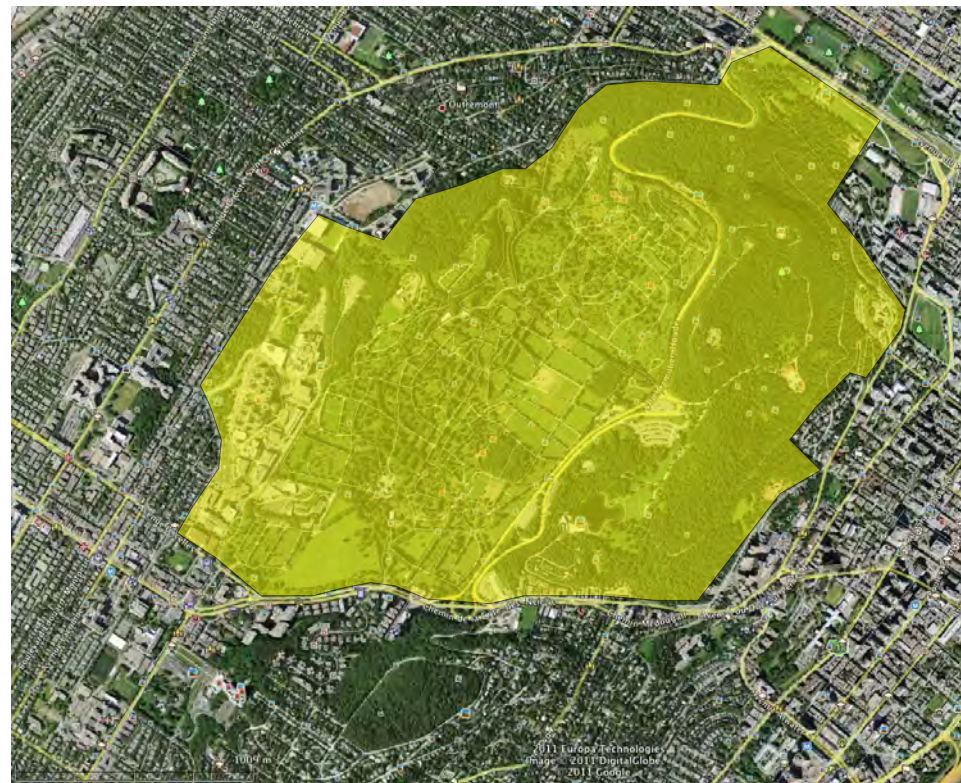
BRISTOL, MICHELIN
0.1 1.87 km

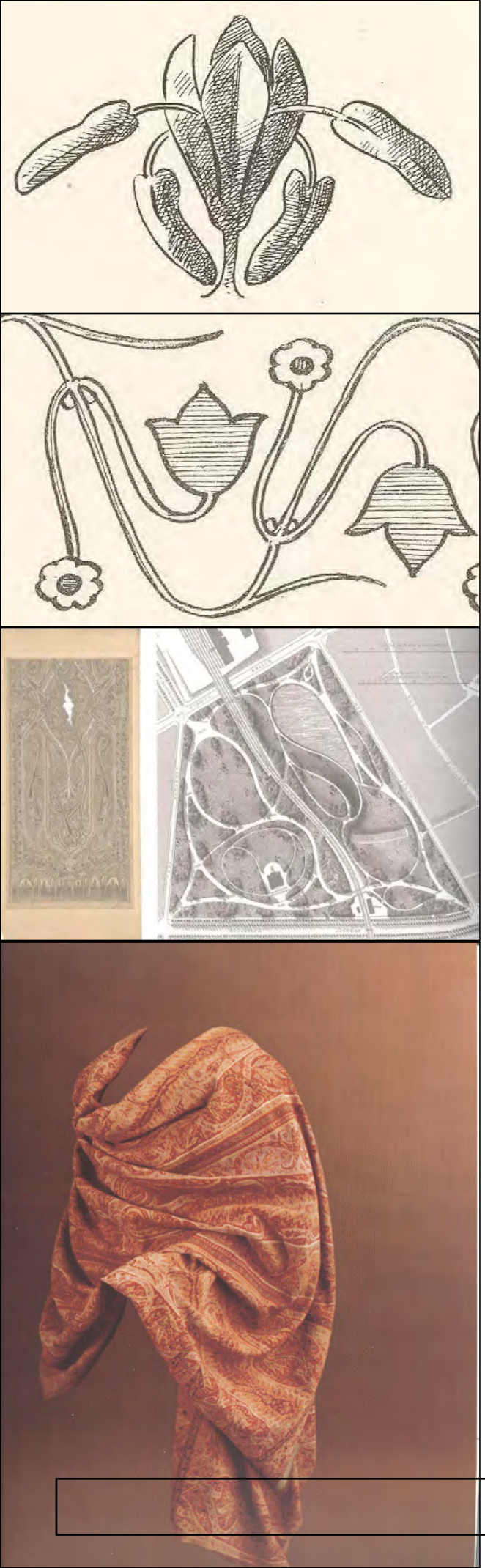

BRISTOL, MICHELIN
0.1 1.87 km

BRISTOL, MICHELIN
0.1 1.87 km

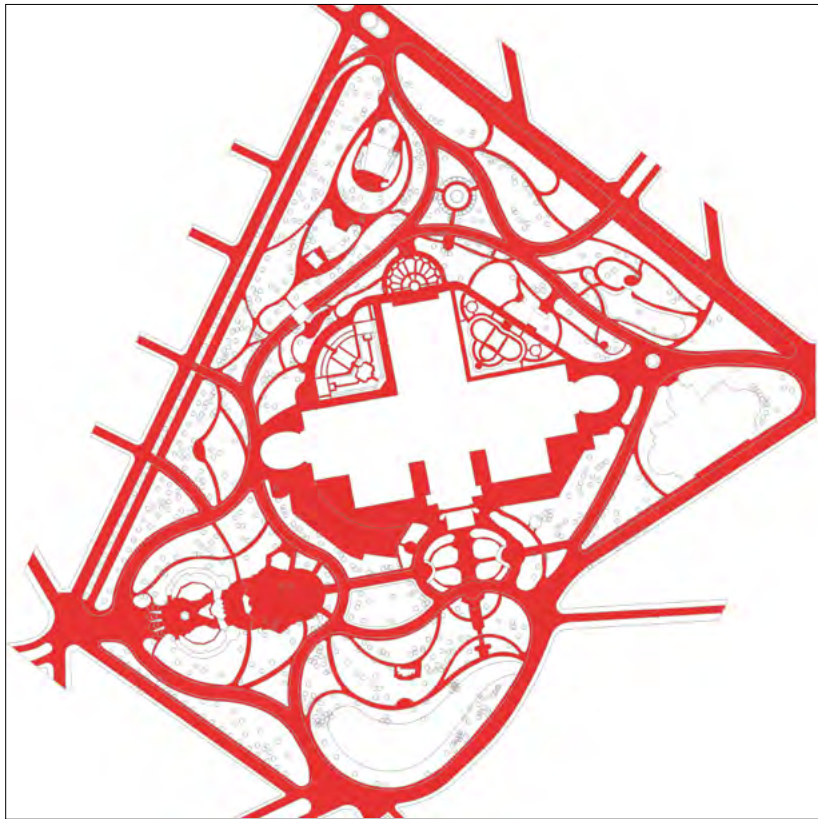
Historiek

Wat ons bijzonder boeit in de geschiedenis van de site van het Citadelpark te Gent is het feit dat het geheel een perfecte weergave is van de laat 19de begin 20^{sie} eeuwse zeer complexe en intieme samenstelling van verschillende historische, architecturale, industriële, culturele en tuinbouwkundige puur **esthetiserende combinaties**¹. Het betreft voor deze site een periode tussen 1870 en 1930.

Alhoewel een grondige historische studie van dit boeiend park zeker geen luxe zou zijn, is het in geen geval de bedoeling de ontstaansgeschiedenis en evolutie van het park te traceren². Onze gekozen benadering is hier veeleer thematisch uitgewerkt en streeft in het kader van deze Open Oproep (nog) niet naar volledigheid of naar een strikte chronologie. Wel naar het vormen van duidelijke standpunten in verband met het respectvol omgaan met de site en het vooruitzien op zijn toekomst.

De belangrijkste compositiepunten van dit type 'Franse' landschapsstijl van aanleg werden getheoretiseerd door Edouard André³ (1840 – 1911) op basis van de principes die hij meekreeg van zijn vroegtijdig overleden leermeester Jean-Pierre Barillet - Deschamps (1824 – 1873). Het zijn deze principes die werden uitgewerkt door Hubert Van Hulle⁴, en later door aanwijzingen van Louis Fuchs⁵. Als reactie op de toen overal gangbare routineuze ontwerpmethodiek gaat Jules Buyskens⁶ hierop reageren volgens de eeuwige basis wet uit de fysica actie <> reactie.

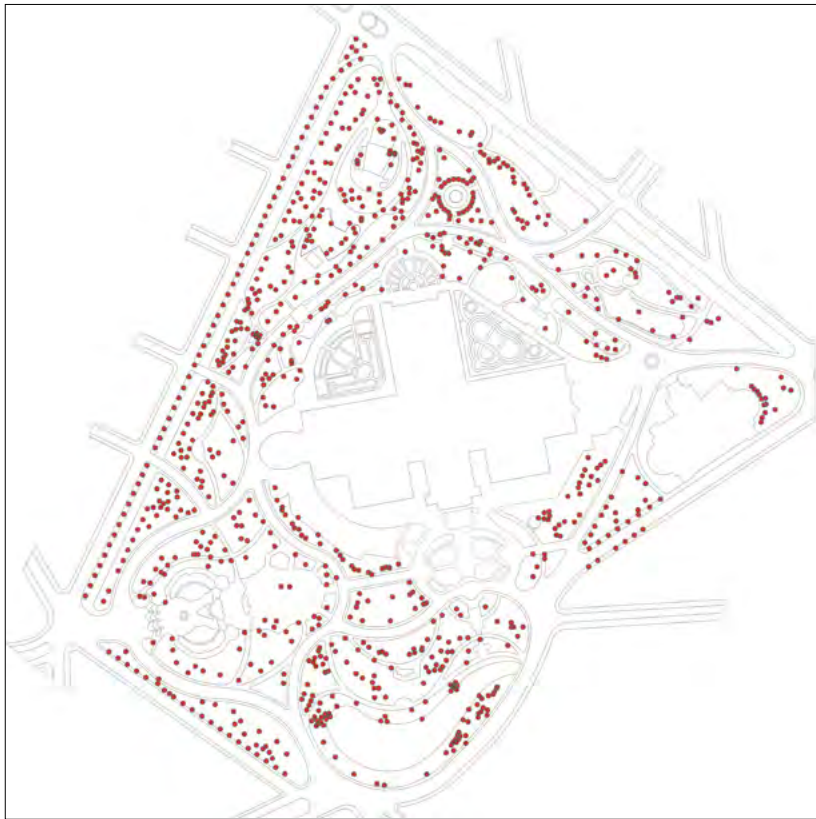
1 'L'esthétique est une combinatoire.' in Baridon, M. in Le jardin paysager anglais au 18ème siècle, collection U21, p 62.
2 Lees hiervoor het artikel in M&L
3 André, E. Traité général de la composition des parcs et jardins, 1879 – Lafitte Reprints
4 Over het werk van stadsarchitect Hubert van Hulle (1827- 1900) en inspecteur van de Gentse beplantingen is te weinig gekend
5 Over de van oorsprong Duitse landschapsarchitect Louis Fuchs (1818 – 1904) bestaat nog geen volledige biografie lees hierover meer in: de Harlez, N.; Parcs et jardins historiques de Wallonie p. 419
6 Buyskens Jules (1872 – 1958) in de Harlez p. 411.

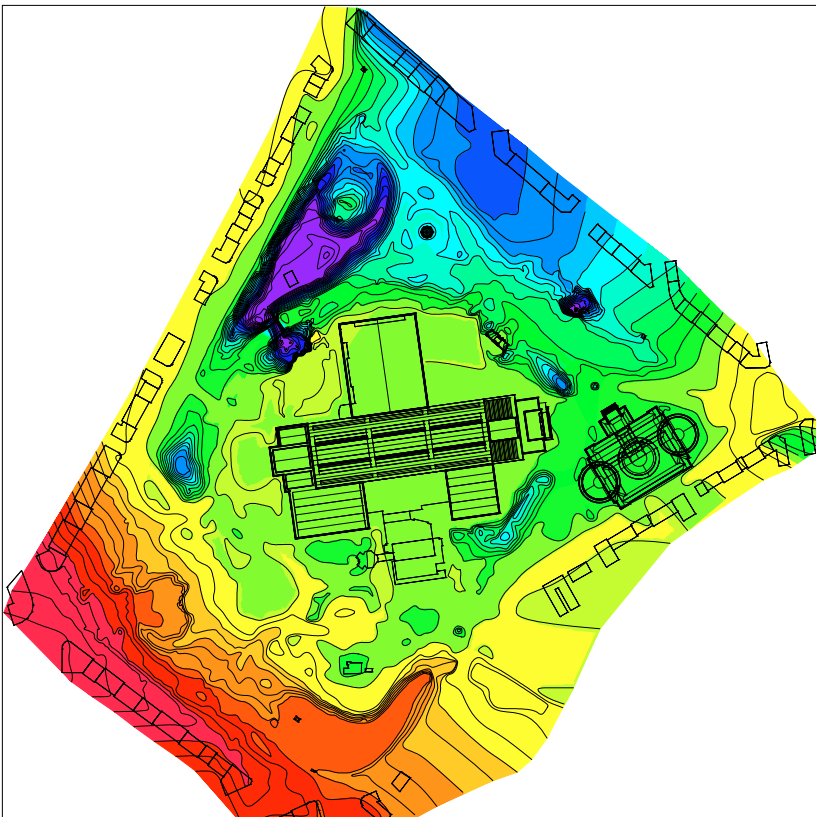
historische situatie - paden

historische situatie -water

historische situatie - bomen

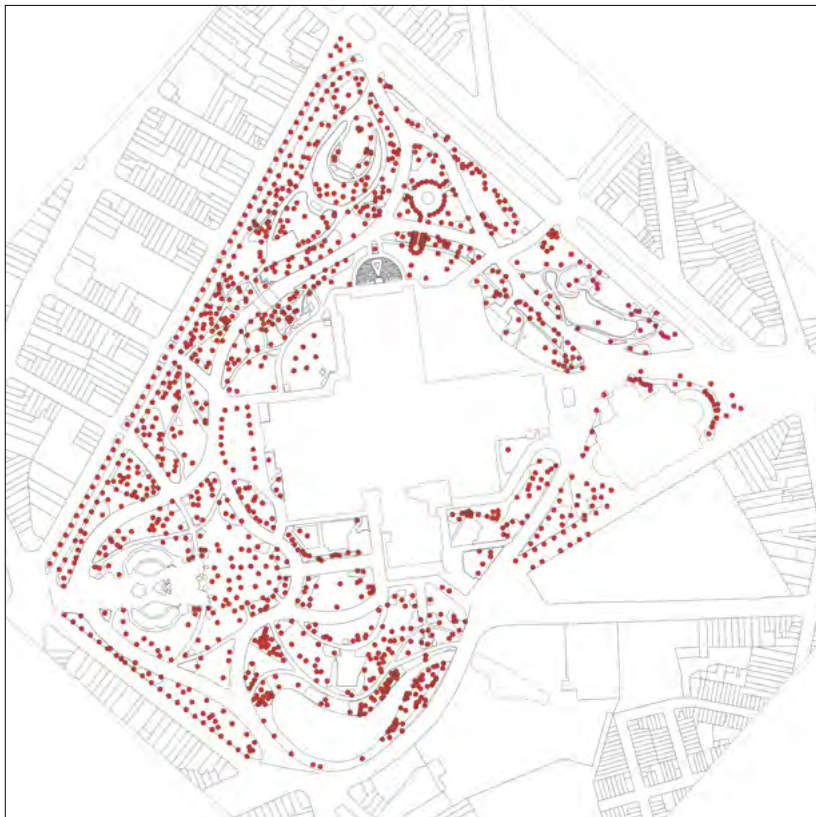
bestaande situatie - hoogtemodel

bestaande situatie - paden

bestaande situatie - water

bestaande situatie - bomen

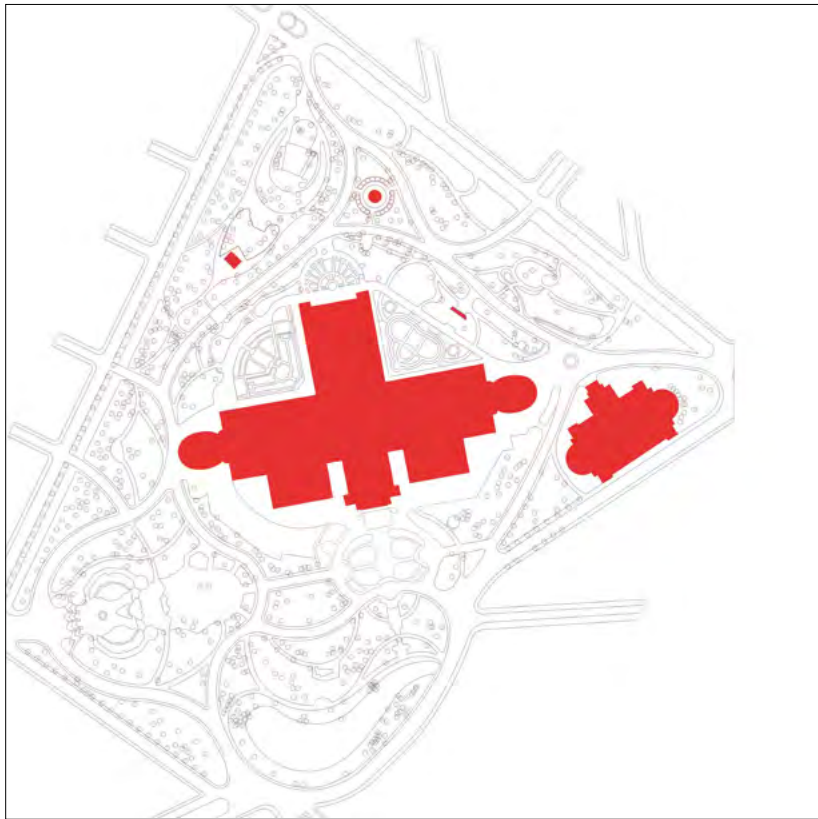
Plateas et hortus fac elegantes

Deze compositie punten waren:

De S-vormige gracieuze paden uitgewerkt om, zoals in de net door de gebroeders Lumière uitgevonden 'cinematograaf, in functie van de wandeling tal van pittoreske zichten te kunnen opnemen'. Zo getuigen de oude foto's van het park die het pittoresk⁸ karakter van het geheel aangeven. Het gaat hier enkel om het flaneren, om te zien en gezien te worden waarvoor enscenering, variatie, ruimtelijkheid en de articulatie van detaillering fundamentele dragers zijn. Bezoekers van dit type park gaan op zoek naar 'hun' ankerpunten in het stedelijk weefsel waar 'veel te beleven valt'. Fundamenteel gaat het hier natuurlijk over 'het aanleren van beschaafdheid'⁹, en het in contact brengen van de burgers met de laatste nieuwigheden op vlak van industrie, kunstvormen en techniek volgens de principes van de Belgische architect Louis Van der Swaelmen (1883 – 1929) in zijn 'Préliminaires d'Art Civique mis en relation avec le 'cas clinique' de la Belgique ¹⁰ verschenen in 1916.

Volgens deze principes wordt een plek gehervuurd en thematisch uitgewerkt¹¹ in de stad. Hiervoor worden gebouwen (hier de kazerne) gesloopt, grondmodulaties uitgewerkt, waterlopen omgelegd met het oog op het creëren van een esthetisch en puur kunstzinnig landschap verankerd in de geografische en culturele realiteit van de stad. Het is aldus een organisch antwoord in de stad wat in tegenstelling is tot de wel veel meer natuurlijke parklandschappen van bijvoorbeeld Frederick Law Olmsted in Central Park, maar die omsloten blijven in het Cartesiaans dambord patroon van de stad¹².

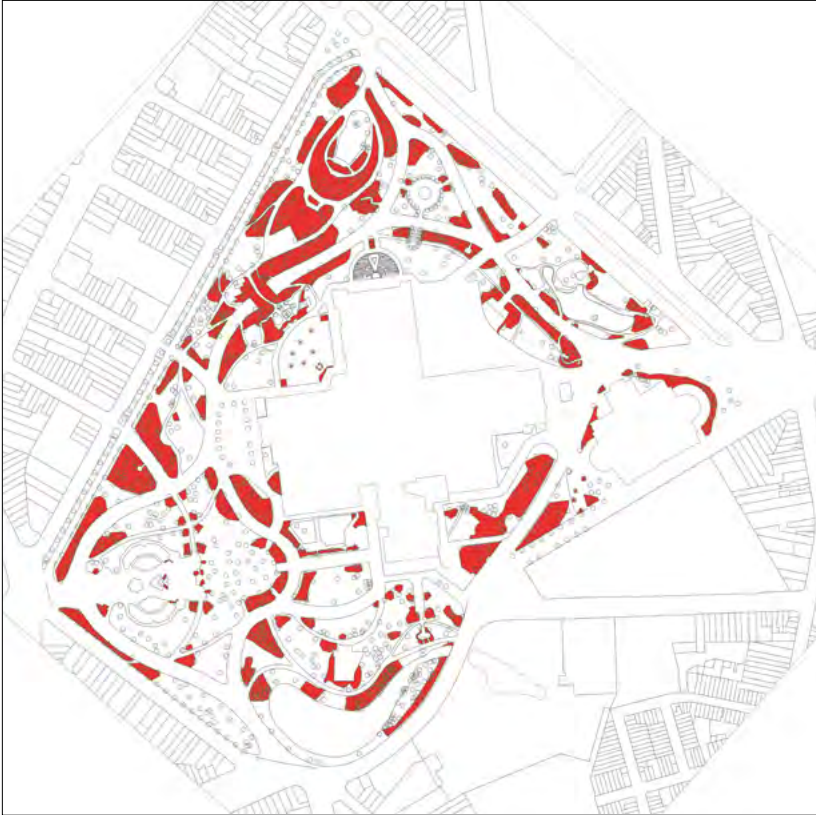
7 Het octrooi van de cinematograaf uitgevonden door de gebroeders Lumière dateert van 1895.
8 'Pittoresk moet hier begrepen worden als: ' wat de moeite is om gefotografeerd te worden '.
9 Revena, M. The making of a Civilized nation. Nation – building, Aristocratic Culture and Social Change. In The Age of New Sweden. Arne Losman (ed.) Stockholm, 1988 p 122-124.
10 Louis Van der Swaelmen verwoordt het als volgt: 'l'Art civique rassemble sous son égide tous les arts du dessin, architecture, l'art des jardins, sculpture et peinture ornementale ainsi que leur application mineurs et domestiques; il s'appuie sur l'hygiène, l'art de l'ingénieur, la sociologie, le droit et les sciences administratives'.
11 Hier een tentoonstelling ruimte elders voornamelijk in de angel saxische landen kunnen dit universiteit campussen zijn.
12 De invulling van Central Park volgt de principes van de City Beautiful Movement (of American Renaissance) die gebaseerd zijn de Hausmansianse rationaliteit en de 'savoir faire' van 'l'Ecole des Beaux Arts' van Parijs.

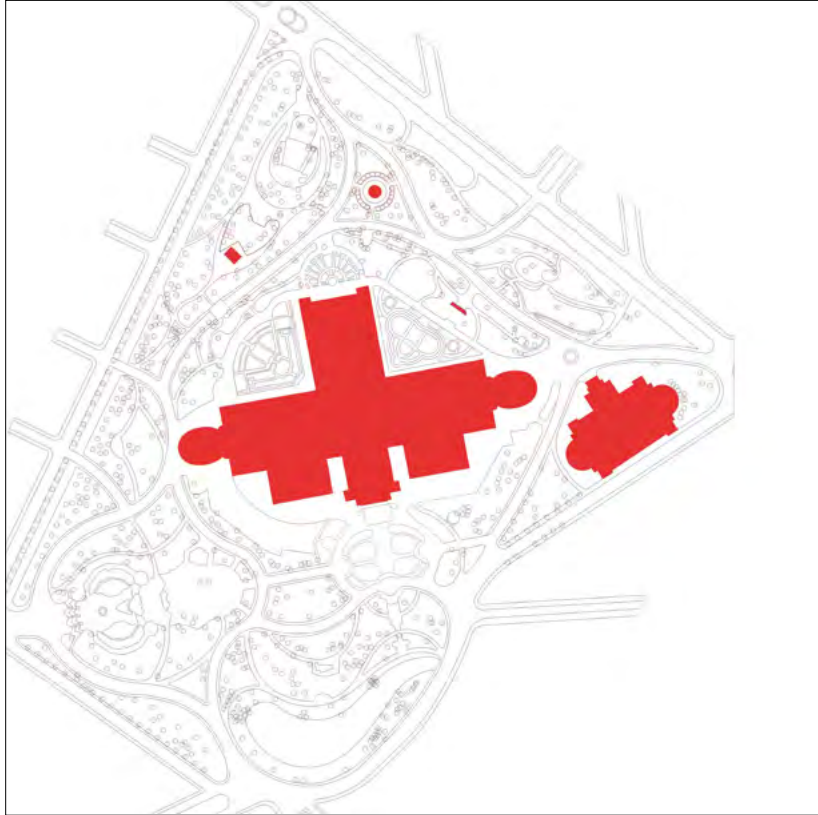
historische situatie - gebouwen

historische situatie - beelden en tuinbouwkundige elementen

bestaande situatie - struiken

bestaande situatie - gebouwen

bestaande situatie - beelden en tuinbouwkundige elementen

De plek krijgt een thematische invulling. Hier is het eigenlijk volledig museaal (en aldus statisch) uitgewerkt; de dynamiek komt er door de 'rijkere' bezoekers. Dit is in tegenstelling tot de Duitse 'Volksparken' die sociaal en recreatief werden bedacht.

Het werken met een geplooid (niet toegankelijk) maaiveld.

het gebruik van solitaire bomen op heuvels of in lichte depressies niervormige waterpartijen.

Het gebruik van gebouwen (en weinig of geen beelden in tegenstelling tot de klassieke tuinen) als focale orgelpunten in de scenografiën met een eigen, opvallende architectuur.

Het gebruik van een zeer groot exotisch plantenassortiment rijk aan quasi maniëristische of zeker bourgeoisachtige contrasterende kleuren, bladcontrasten enz. Het is aldus zeer merkwaardig dat het beeld van de 'zonnescilder' Emile Claus (1849 – 1924) eigenlijk staat te midden van wat ooit door sommigen beschreven werd als een park met een complete onnatuurlijke planten 'make up'¹³.

Een grondige analyse van het park naar wat het heeft ontregeld, vervormd, of wat het nog sublimeert en uniek maakt heeft ons geleid naar twee voor ons belangrijke zaken uit deze ontwerpgrammatica die niet uit het hoofd kunnen (mogen) gezien worden. Enerzijds het flaneren en anderzijds de rol van 'de mooie van de natuur' als concept voor een laat 19de eeuwse stadspark; het kunstzinnig landschap versus de natura- naturans.

13. Zie slotwoord artikel M&L

historische foto - Kruidtuin Mechelen

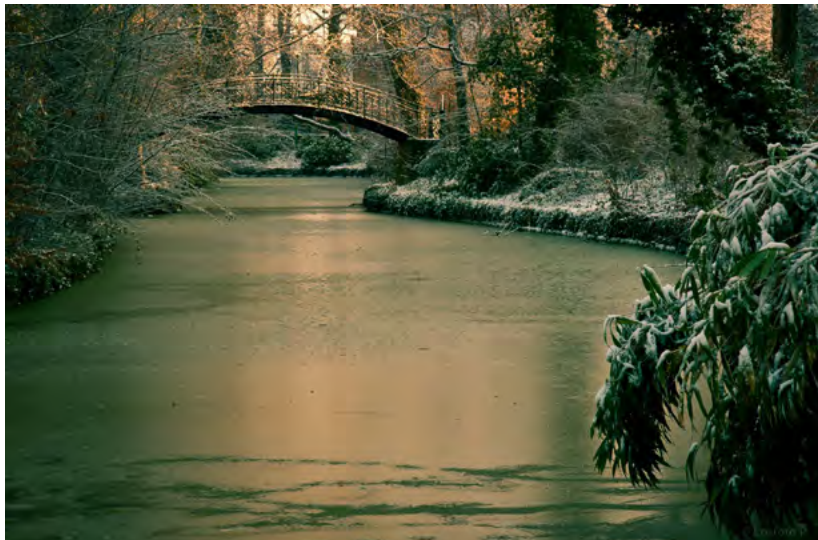
huidige toestand - Kruidrtuin Mechelen

historische foto - Kruidtuin Mechelen

historische foto - Kruidtuin Mechelen

huidige toestand - Kruidtuin Mechelen

historische foto - Vaux-Hall Mons

historische foto - Vaux-Hall Mons

huidige toestand - Vaux-Hall Mons

historische foto - Zoo Antwerpen

huidige toestand - Kruidtuin Mechelen

huidige toestand - Vaux-Hall Mons

huidige toestand - Zoo Antwerpen

1. Het flaneren

Het Citadelpark is uitgewerkt als een publiek promenade¹⁴ park. De ontwerpen van dit parktype werden zo uitgewerkt dat ze, waar ook ter wereld, qua padenspel en algemene vormgeving eenvoudig gedupliceerd konden worden. Deze ontwerpmethodiek paste volledig in het **industriële proces**¹⁵, dat aldus ook zijn toepassingen kreeg in het (kunstzinnig) landschap. Zo ontstond er in de laat 19de begin 20ste eeuw een toen nieuwe moderne visie op het kunstzinnig landschap. Waar de relatie '**natuur-technologie**¹⁶ door het samenbrengen van innoverende technieken en het gebruik van nieuwe materialen (staal en later beton) het mogelijk werd een nieuw zeer efficiënt esthetisch en hygiënisch apparaat uit te werken. Het is dus niet zo zeer het tracé van het park dat eigenheid gaf, wel de verschillende **atmosferen** die gecreëerd werden tijdens de promenade. Of het nu gaat over de Zoo van Antwerpen, de Kruidtuin van Mechelen of nog de Vaux-Hall in Mons (allen van de hand van Fuchs¹⁷) is het niet het padenspel dat opvalt, maar wel de zeer unieke **ensceneringen** die elkaar opvolgen en absoluut eigen zijn aan de plek. Zorgeloos flaneren daar ging het over.

Dit is wat het vermaak in die plek uniek maakte !

Door de opkomst van pretparken en stadsmarketing komt de monopolie op vermaak in dit type park volledig onder druk. Het Citadelpark bevat echter nog tal van zeldzame voorbeelden van deze atmosferen. En dit zowel op grotere schaal zoals bijvoorbeeld in het algemeen tracé of in het gestileerd bloemtracé van de erekoer (1930). Alsook in het uniek bomenassortiment en in details zoals de in 1877 door Dumilieu in beton vervaardigde rotsen van de Alpen tuin¹⁸ of de omgevormde grotten¹⁹.

14 Het wandelen in de stad is deze periode een vrij nieuw begrip wat bewezen kan worden door het stelselmatig meer en meer gebruik van dit woord in tuintractaten (Ligne, 1781; Walpole, 1785, Kraft 1809, Thouin 1820, Ernouf 1868; Mangin 1876 ...) .
15 'L'industrialisation de la notion paysagère' in Limido L., in : L'art des jardins sous le second Empire, Champ Vallon, 2002, p 242.
16 De Bruyn O. ; Van Chinese pagode tot apeboom. Vreemde invloeden in de Brusselse tuinarchitectuur (18 de – 20 ste eeuw) in Van andere oorden, Brussels Hoofdstedelijk gewest, p 97.
17 Fuchs was door Leopold II benoemd tot verantwoordelijk voor de aanleg en het toezicht van alle open ruimten van het land.
18 De Bruyn O. ; Le béton dans l'art des jardins. In les nouvelles du patrimoine n° 132 p, 48 - 51.
19 De Bruyn O. ; Merken we tevens op dat het net in deze periode is dat E. André het gebruik van asfalt (procédé Mac Adam) voor het eerst beschrijft voor het uitwerken van paden in parken.

De naoorlogse zoektocht naar een eigenheid, naar regionale identiteit zorgde snel voor een felle reactie op deze toch routineuze ontwerpmethodiek en over geësthetiseerde natuur. Deze reactie kwam in België op door J. Buyssens in zijn tijdschrift 'Le Nouveau Jardin Pittoresque' (1930²⁰). Deze vereniging had tot doel de natuurlijke tuin te promoten naar voorbeeld van de Engelse wilde tuin (The wild garden gepubliceerd in 1870) van William Robinson (1838-1935) of later de Nederlands Heemtuinen van Thijsse.

Is het echter met deze zaken dat we het publiek terug gaan lokken en, het Gentse Citadelpark op de wereld kaart zetten?

Parklandschappen vernieuwen zichzelf door constante (gelukkige of minder gelukkige) veranderingen die er in plaats hebben. Vaak houden deze veranderingen echter absoluut geen rekening met wat er door de ontwerper(s) planmatig bedacht werd.

20 Buyssens, J. ; Evolution de l'art des jardins depuis un siècle. In : Le nouveau jardin pittoresque, herfst 1931.

historische foto -Citadelpark Gent

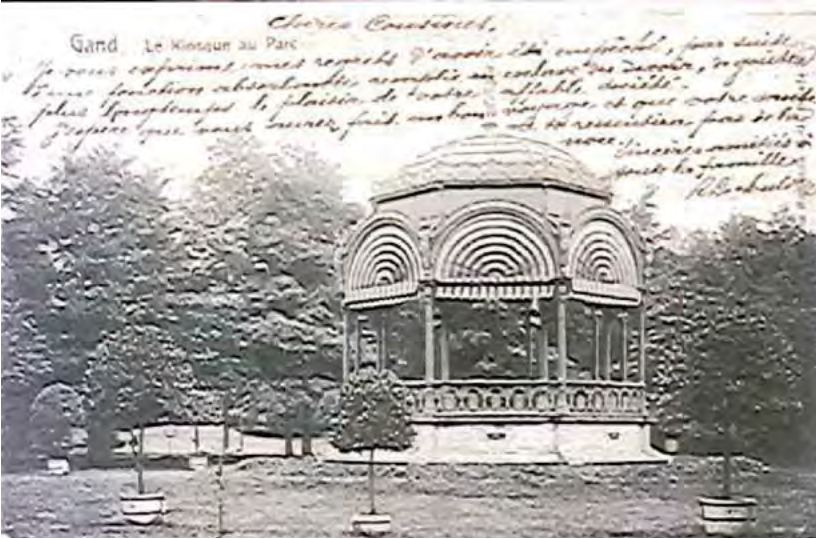
huidige toestand - Citadelpark Gent

historische foto - Citadelpark Gent

huidige toestand -Citadelpark Gent

historische foto -Citadelpark Gent

huidige toestand - Citadelpark Gent

historische foto - Citadelpark Gent

huidige toestand -Citadelpark Gent

historische foto -Citadelpark Gent

huidige toestand - Citadelpark Gent

historische foto - Citadelpark

huidige toestand -Citadelpark Gent

Errors from the past

Al bezit het Citadelpark door zijn padentracé nog veel van zijn origineel parcours. Het park mist zijn oorspronkelijke eenheid, volumetri (veel bomen zijn in hun paraclimax), openheid en voornamelijk ook sociale dimensie. Het bord waarop het park ontstaan is (de topos), is quasi gebleven, maar factoren zoals tijd en de realiteit van de plek hebben heel veel vervormd²¹. Nieuwe constructies zoals het ICC en zelfs het 'Kuipke' hebben hier zeker geen positieve invloed op gehad. Hierdoor heeft niet enkel de leesbaarheid van de ruimte maar voornamelijk ook de identiteit van het geheel moeten inboeten door complete vervaging en gebrek aan gepaste architecturale sterke invullingen.

Onder impuls van de Bauhaus – idealen die de nadruk legde op sociaal - ethische vraagstukken worden parken vaak opnieuw ontworpen of omgebouwd in een voor ons volkomen 'routineuze' ontwerpmethodiek. Deze is vaak het resultaat van de confrontatie tussen de analyse van het parklandschap en de analyse van het programma, en resulteert in een louter functioneel ontwerp waar blijkbaar enkel orde, groot sociaal toezicht, recreatie en eenvoud (zeg maar vervlakking of vormarmoede)²² primeren ten nadele van bijvoorbeeld het 'ouderwetse' flaneren.

Volgens ons moet een project iets uniek blijven uitstralen voor een plek.

In een historisch zo karaktervol en uiteindelijk zo complex park als deze zijn we niet vrij te doen wat we willen. Wij zijn daarom de mening toegedaan dat de historische parkstructuur als drager van de mijlpalen van zijn tijd (Ruskin) moet behouden blijven, maar dat subtiele interventies door het weghalen of laten uitsterven van delen die hun tijd gehad hebben nieuwe opportuniteiten moet bieden.

²¹ Tuan, Y. ; Space and place; the perspective of Experience. University of Minnesota Press, 1977.
²² in Bureau B+B, Stedebouw en landschaparchitectuur. NAI Uitgevers 2010. p 91.

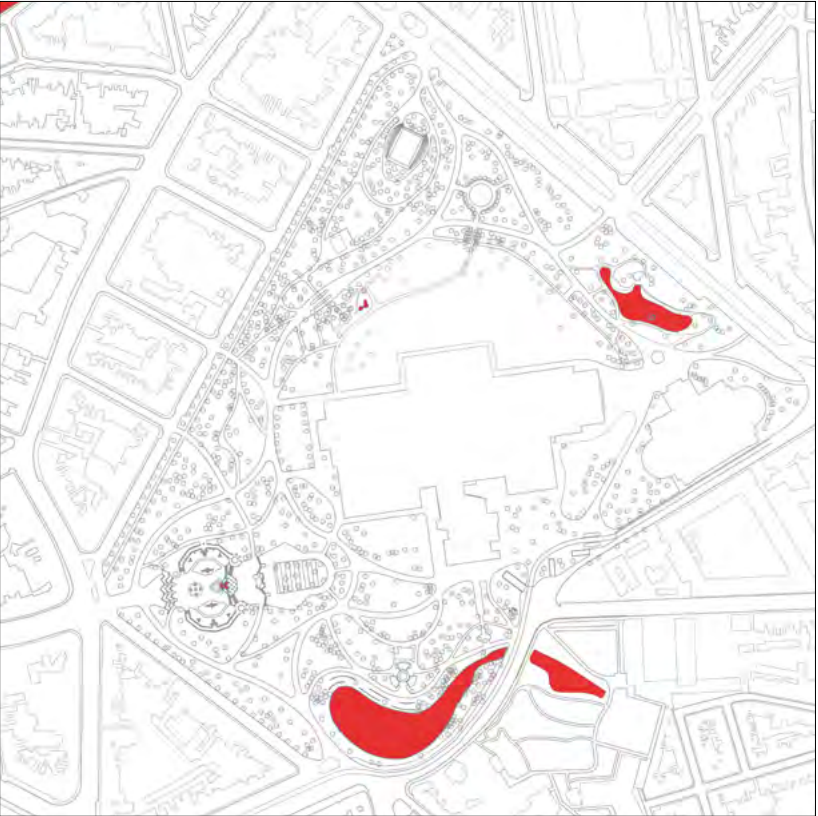
Heterogeniteit versus monofunctionaliteit.

Wat voor ons van belang is, is aldus het uitwerken van precieze interventies die gaan zorgen voor **blijvende heterogeniteit** van de unieke atmosferen met behoud van de algemene '**genius of the de place**'. Deze interventies willen wij zo verfijnen dat ze als het ware bijna in **sybiose** komen te staan met het bestaande waarbij, door de stapsgewijze verfijning intieme inmenging van delen van het park **stimulatief en interactief het karakter** van het geheel gaat versterkt worden. Gelet op het budget en wat aan menselijke krachten (9 voltijdse tuinmensen) voorzien is voor dit park stellen wij aldus voor om een attitude te hebben van **conservatieve vooruitgang**²³. Dit heeft wel tot gevolg dat, voor wat ons betreft, voor het Citadelpark het vormen van een **eindbeeld** niet mogelijk is. Gelukkig maar!

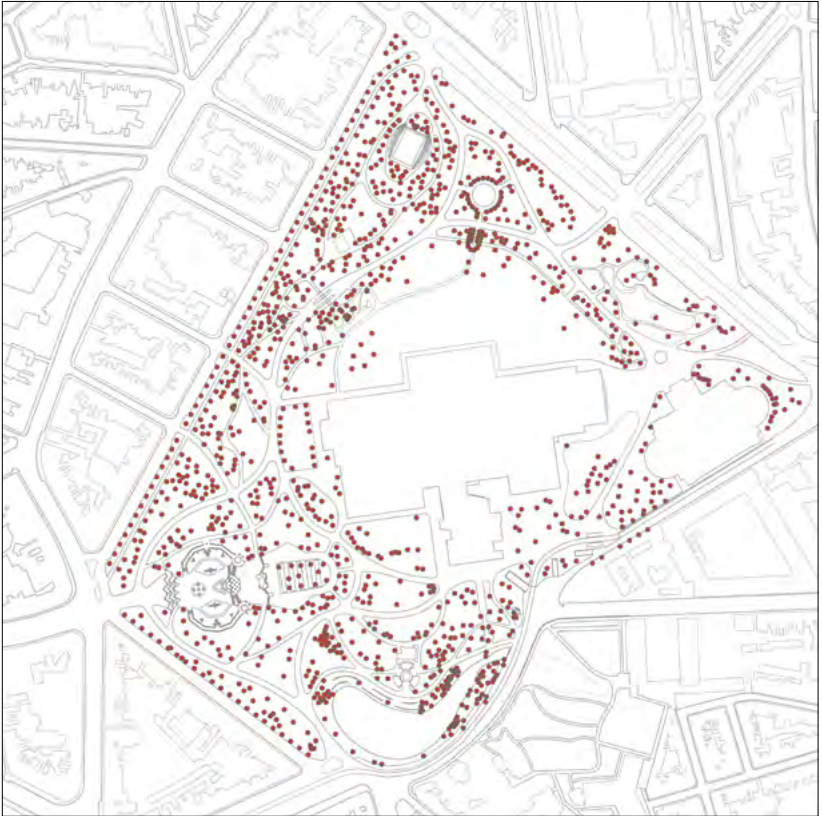
²³ Conservatieve vooruitgang: keuze voor een bepaalde vooruitgang in de tijd niet met grote sprongen maar stap voor stap (naar T. Brandt en Michiel Visser)

conceptschemata - paden

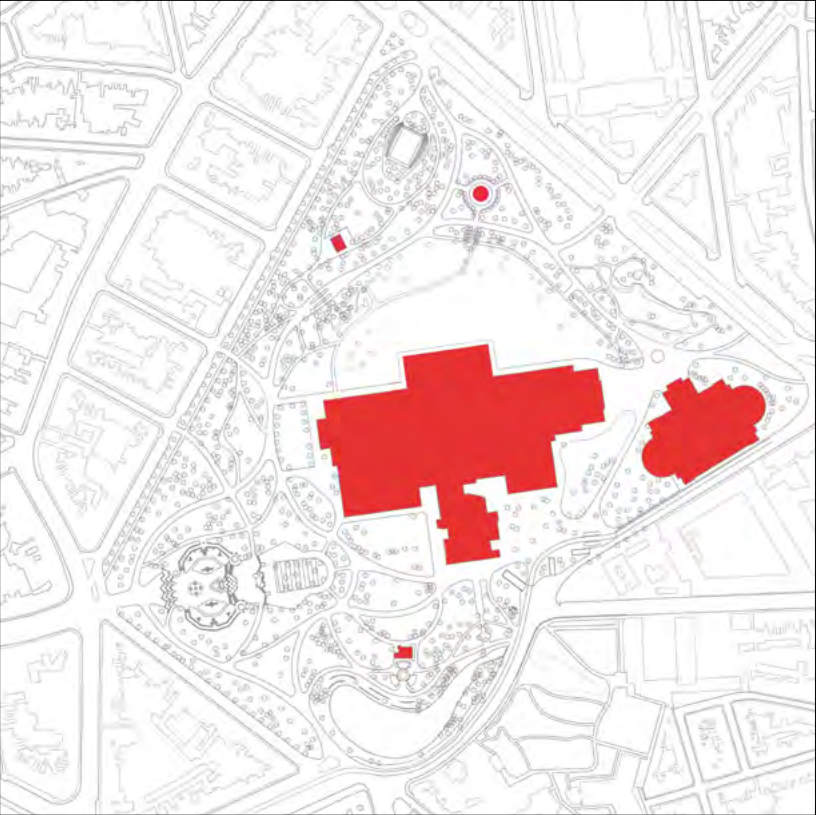
conceptschemata - water

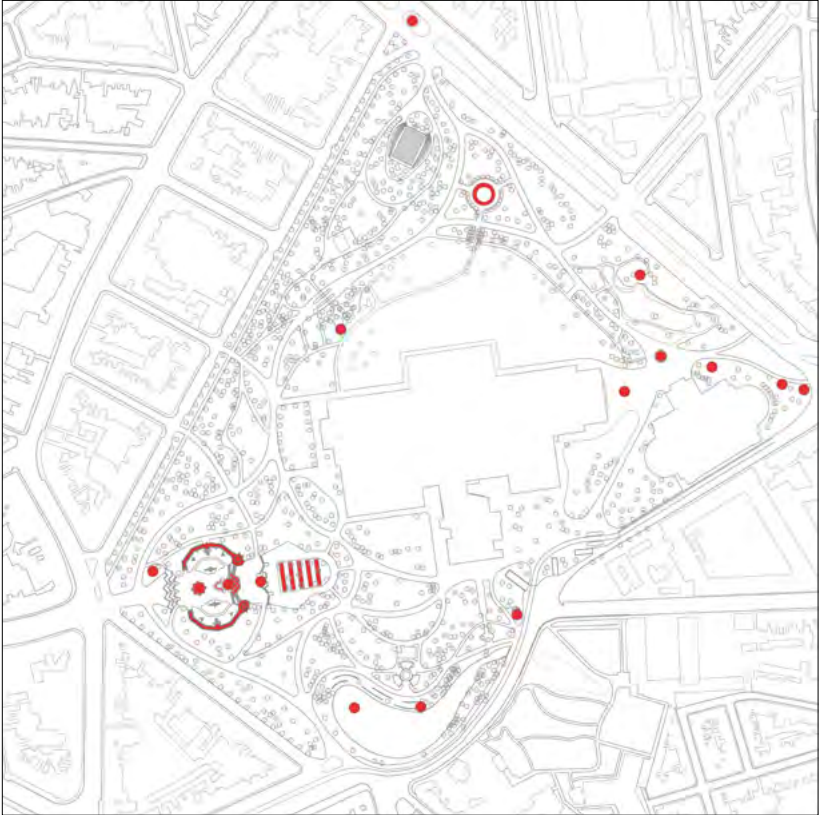
conceptschemata - bomen

conceptschemata - struiken

conceptschemata - gebouwen

conceptschemata - beelden en tuinbouwkundige elementen

2. De rol van 'de mooie van de natuur' als concept voor een laat 19de eeuwse stadspark: het kunstzinnig landschap versus de natura- naturans.

In de eerste aanlegfasen voor het Citadelpark, als uitbreiding van de Botanische Tuin, werkten de landschapsarchitecten Van Hulle en Fuchs enkel en alleen aan de esthetische aspecten van het landschap om er een kunstzinnig geheel van te maken. De natura – naturans, de echte natuur, werd volledig genegeerd ten voordele van de duizenden nieuw ingevoerde soorten en de daaruit geselecteerde nieuwe variëteiten²⁴. Deze plantenrijkdom werd mogelijk door de net ontdekte wetten van de erfelijkheidsleer van rozenliefhebber Darwin en de studies in chromatische kleuren van de Franse scheikundige Cevreuil²⁵.

Deze wetenschappelijk onderbouwde kennis kreeg zijn toepassing in de tuinbouw en deels ook de ongelofelijke bezetenheid van de Gentse kwekers die, vol verwondering en bewondering het plantenassortiment wisten te vergroten²⁶. Hierdoor werd de plaats van Gent zonder meer nog sterker op de kaart gezet van de wereldtuinbouw. Zo bijvoorbeeld de 'Harde Gentse' azalea's, met hun subtiele geur en hun ongelofelijk kleurengamma. Ze waren bij de vorige eeuwwisseling toppers van wereldklasse waarvan, ten spijt de nationale collectie niet in Gent is, maar opgepropt in het kasteelpark Groenenberg nabij Gaasbeek.²⁷

We moeten opmerken dat deze, Frans geïnspireerde landschapskunst zeer arbeidsintensief was. Tuinarchitecten werden verondersteld een grote planten kennis te hebben²⁸,

24 Deze boeiende confrontatie kan ook gelezen worden in de schilderkunst waar de verschillende Impressionistische scholen (alsook de schilders van de Latense school) in hun beginfase gewoon weg genegeerd werden.

25 Michel Eugène Cevreuil (1786 – 1889) was een Franse scheikundige die baanbrekend werk uitvoerde voor het fixeren van kleuren in de tapijnd industrie. Zijn grootste verdienste is onder meer het toepassen van een woordenschat die duidelijk maakt wat kleur contrasten zijn, wat tonen zijn, chromatische gamma's, kleurgamma's, nuances etc. en hun toepassing in de tuin. De al om bekende Engelse tuindame Gertrude Jekyll (1834-1932) gaf door haar boek 'Colour Schemes for the Flower garden' gepubliceerd in 1908 een praktische handleiding aan zijn werk.

26 De Herdt, R.; Gentse Floraliën, sierteelt in Vlaanderen; Stichting Mens en Cultuur, Gent, 1990.

27 De geestelijke vader van de 'Harde Gentse' was P. Mortier (1768 – 1847), bakker van beroep maar zeer gedreven azalealiefhebber. Opmerkelijk is het feit dat het verhaal begint met een gepatenteerde liefhebber om na 100 jaar te komen naar een quasi industriële productie, dan Lees hier over veel meer in De Raedt A. et al., De Harde Gentse

28 Volgens de Nederlandse landschapsarchitect Leonar Springer (1855 – 1940): 'Zonder dendrologie is tuinkunst niet mogelijk!'

en tuinlieden door hun grondige 'groene vingers' kennis²⁹ (to have green fingers, fingerspitsgeful, avoir les doigts verts) in staat moesten zijn volgens de seizoenen, jaarlijks en vernieuwend de gepaste kleurinvullingen te bedenken met bijvoorbeeld de mozaïekcultuur als promotor en toonbeeld van de befaamde Gentse begonia's.

Door zijn 'savoir faire' was de tuinman zowel technicus als ambachtsman en tevens ook 'bloemen' en 'planten' kunstenaar. Alle plantbedden werden hier, in dit park, voorbeeldig 'gemanicureerd' en, met het oog op het principe van 'zien en gezien te worden' op ooghoogte gesnoeid met als gevolg, toch zeker over dag, een hoge sociale veiligheid. Het beeld dat we nu hebben is aldus volledig vertekend door een te volle en schaduwrijke vegetatie.

Het is niet de natuur die veranderd wel de manier waarop wij de natuur bekijken.

De evolutie van de symbolische - esthetische rol van de natuur is in het Citadelpark uitermate interessant. In deze context zien wij de mogelijkheid tot een boeiende dialoog in het door elkaar gebruiken van uitheemse en inheemse soorten (planten) als een metafoor van onze maatschappij en onze samenleving.

In dialoog gaan tussen enerzijds harmonisch parkbeheer³⁰ en anderzijds de vraag van het publiek naar toch wel een Bourgondisch (of barok?) gevoel en vraag naar kleur en vormgeving: volgens het motto 'fleurir c'est sourir!' lijkt ons een uitdaging.

Nieuwe functies en werkelijke eigenheid; inbreiding³¹, vermenging van functies, verhogen van de leesbaarheid en beleefbaarheid.

29 Het betreft hier voor ons het zeer belangrijk begrip toepasbaar bij tuinmensen van 'tacit knowledge'; waarbij quasi stilzwijgend door repetitieve handelingen, elk werk 'tacitly understood and applied' moet worden. Veel praktijk ervaring en gezond verstand liggen hier aan de basis. Lees hierover meer in Polanyi M.: Knowing and being, London, 1969, p 144. Deze stelling beantwoordt tevens aan de ICOMOS / IFLA charters van Venetië (1964) en Florence (1982) die integraal in onze voorstellen en werkmethode worden opgenomen.

30 Harmonisch parkbeheer = op 6 pijlers (duurzaamheid, dynamiek, diversiteit, mens, natuur en milieu) uitgewerkt evenwichtsoefening dat rekening houdt en streeft naar de basiswaarden van de algemene natuur- en milieukwaliteiten.

31 Inbreiding = hiermee wordt bedoeld het optimaal gebruiken en herbruiken van het bestaande stadweefsel en de aanwezige voorzieningen. In catalogus: Gent, groen van nu en toen. Historische tuinen van de Middeleeuwen tot nu. Tentoonstelling in het Museum A. Vander Haeghe, 1982, p 95

Voor ons ligt het welslagen van dit project in hoofdzaak in de nieuwe leesbaarheid over het geheel dat zal gecreëerd kunnen worden en de visuele impact en weerslag dat dit zal hebben op de stad. Het Citadelpark zal bestaan of niet dankzij de manier waarop het park zal gepercipieerd worden en beantwoorden aan veel verwachtingen.

Heterotopie

Heterotopie³² als 'andere ruimte' bestaat alleen door definitie van haar grenzen. De heterotopie staat buiten de samenleving en laat datgene toe waar geen ruimte en plaats voor is binnen het sociale contact van de samenleving.³³

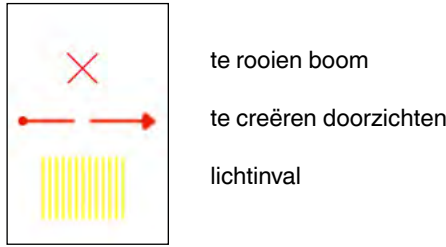
In het stadsweefsel wordt het park voelbaar gemaakt door de diverse groenstructuren die er naar leiden. Desalniettemin blijft er een duidelijke grens tussen park en stad waardoor het park zich afzet tegen de stad. Er gelden, eens dat je het park binnentreedt, in deze microkosmos andere regels. Voor ons is aldus een duidelijk 'poorteffect' nodig om de wisselwerking tussen binnen en buiten te markeren. Naar ons gevoel winnen thematische plekken zoals het Citadelpark de meeste betekenis wanneer elke vorm van cultuur zich intiem kan voegen aan het natuurlijke. Verschillende sterke atmosferen als echte ankerplaatsen of lummelplekken, zoals nu nog aanwezig maar uitgewerkt in een nieuwe 'road book', kunnen hier toe bijdragen.

Dit park wordt aldus een mozaïek van atmosferen en ruimten samen gebracht dankzij het opnieuw uitgelijnd oorspronkelijk tracé.

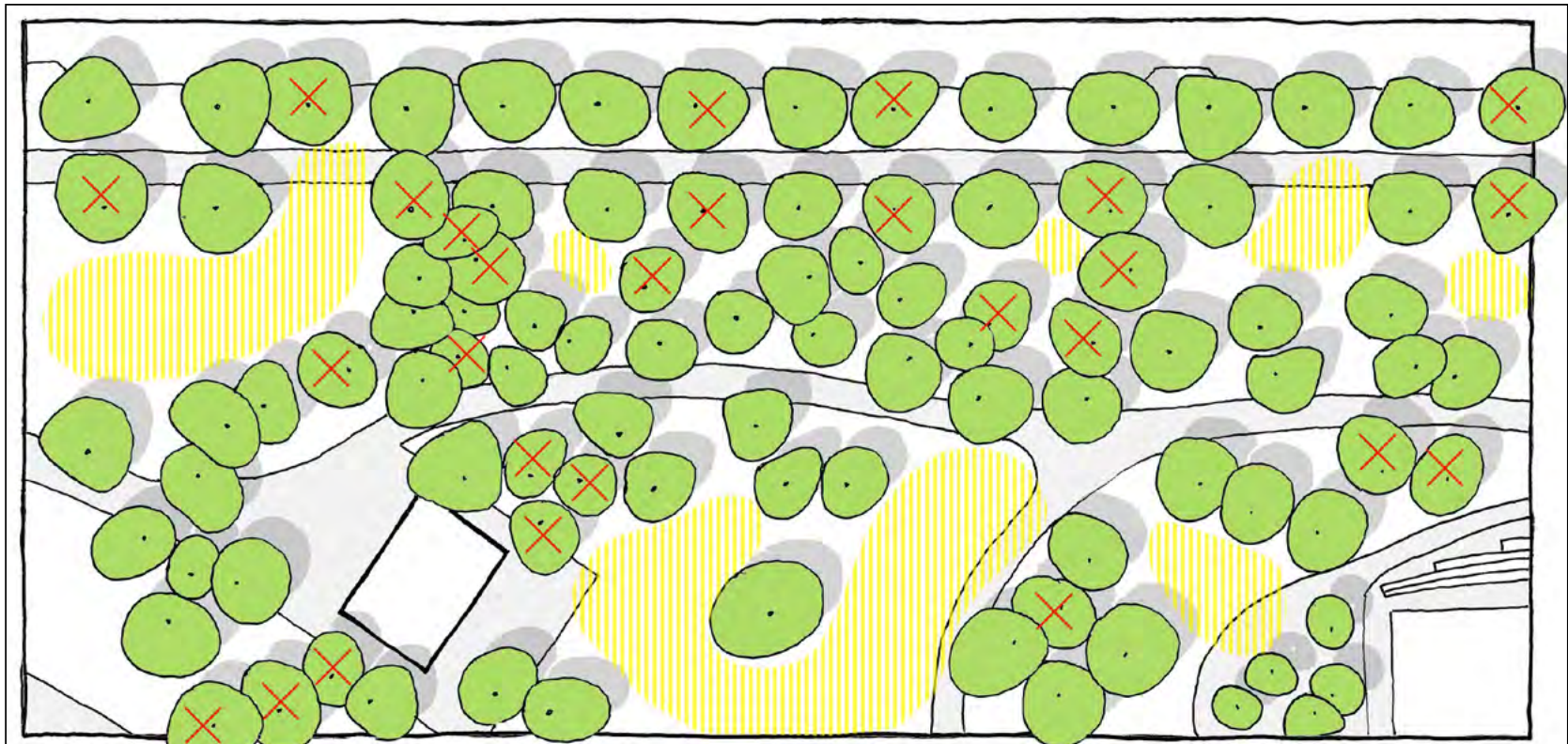
Atmosferen

Zoals eerder gemeld is de eigenheid van dit park te vinden in de combinatie van atmosferen die ooit hebben samengehangen in een coherent leesbaar geheel. Probleem is wel dat, als een geheel, het Citadelpark ooit ontworpen als tentoonstellingssite voor nijverheid-, hof- en landbouw en, door délocalisatie buiten de stad zijn 'flag ship'³⁴ effect volledig kwijt en de historische details die nu nog overblijven zoals het beeld van het 'Moорke' als figuur van zijn tijd door weinigen nog begrepen worden!

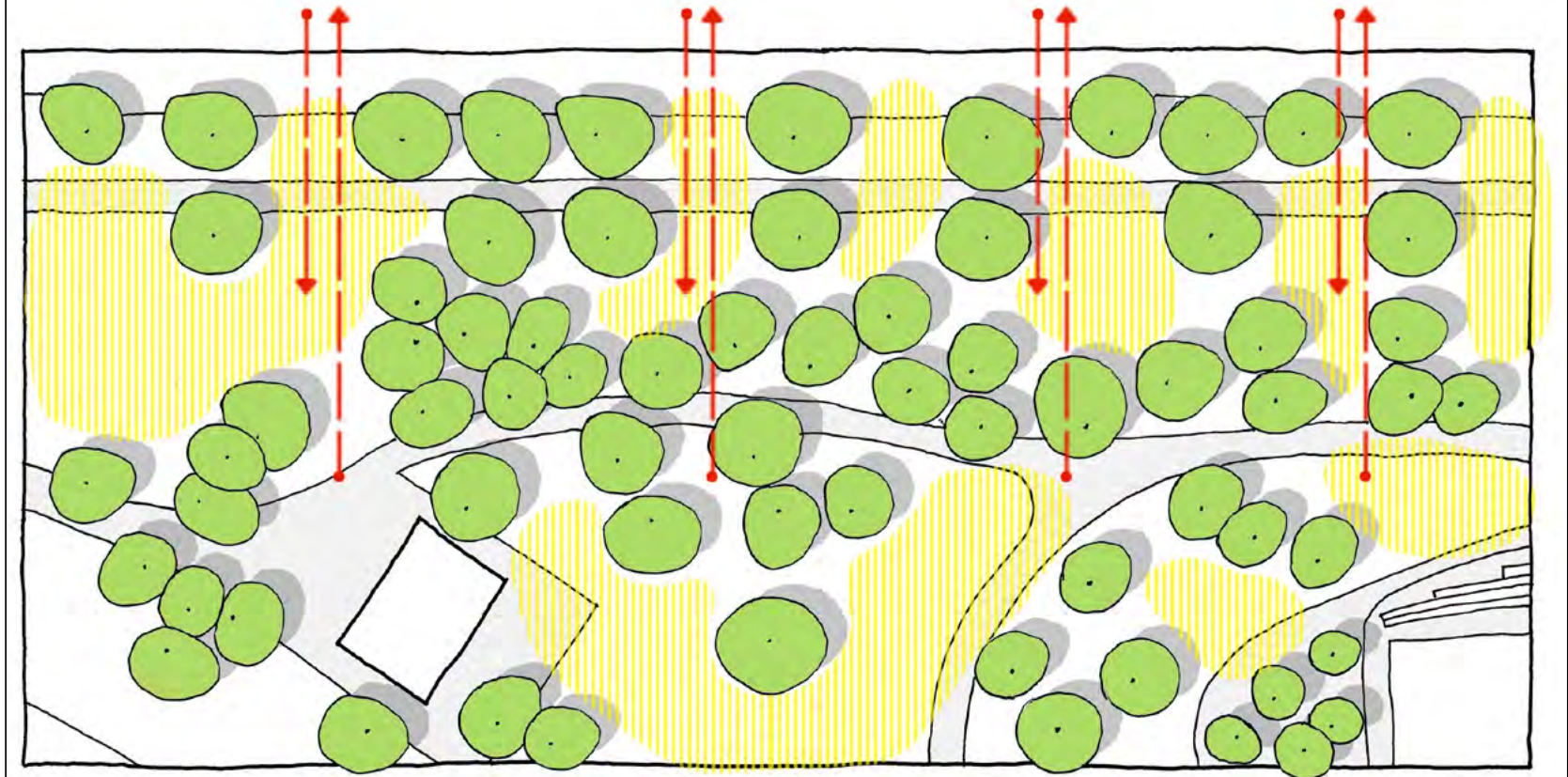
32 Foucault, M.: 'Les espaces autres'. Lezing gegeven in 1967.
33 www.janssenarchitectuur.nl/herarchitectuur.html
34 Eigenlijk gaat het fundamenteel over het verliezen van de intieme band: de intieme relatie tussen 'Gestell' en 'Stimmung'

situering Sacred Bosco

A

A

conceptschema - sanitaire kapping Sacred Bosco om meer lichtinval en doorzicht te verkrijgen

Case studies

Het Citadelpark bevat door zijn heterogeniteit sitespecifieke componenten die zoals eerder besproken aan elkaar verknocht zijn maar tevens ook sterke invullingen zijn ofwel naar de stad ofwel naar de reeds aanwezige architectuur. Het geheel is aldus een boeiend binnen – buiten experiment waar hoogteverschillen, de verdeling tussen bomen en struiken, de algemene topografie etc. eigenlijk allemaal ruimtelijke installaties zijn maar die wel vragen naar eigen beheersmaatregelen. We selecteerden er de vijf.

1. De Sacred Bosco

De typologie van een 'Sacred Bosco' is vanuit de oudheid bekend. In het Oude Griekenland biedt deze plek natuurlijke bescherming en tegelijkertijd prachtige doorkijkjes, waar bomen, die werden gezien als een goddelijke verschijningsvorm, deel uitmaken van de omgeving. Wij hernemen deze terminologie in ons concept omdat het woord omgeving (environment) nauw verband heeft met ecologie (van het Grieks oikos = huis). In ons concept betreft de omvorming van dit deel van het park meer een wetenschappelijke uitwerking dan wel een puur landschappelijke.

Als ontwerpbureau zijn wij absoluut fervente voorstanders van een offensieve strategie dan wel een traditionele defensieve strategie. Natuurontwikkeling moet meer aandacht krijgen dan enkel en alleen natuurbehoud. Ook willen wij veel aandacht schenken aan functionele aspecten in het natuurbeheer. Koppelingen met andere gebruiksfuncties leidt, wat ons betreft, tot een groter draagvlak voor de natuur, maar kan ook meer natuur opleveren ;).

De heuvelrug tussen het centrale parkgedeelte en de historische stad werkt als een buffer. De stad wordt verbonden met het park. Het park binnenkomen via de Sacred Bosco geeft de bezoeker het gevoel dat hij een andere plek (topos) binnen komt, het park.

De Sacred Bosco is daarnaast drager van een aantal historische parkcomponenten, waardoor het ook 'an sich' van betekenis is voor het park. De ruimte is gevormd door de heuvelrug die begroeid is met oude markante bomen en verwijst naar de natuur. Nabij het museumplein begint de Sacred Bosco aan de kleine vijver, langs de muziekkiosk, over het amfitheater, langs de Zwitserse vallei tot aan het uitzichtpunt op de heuveltop voor het casino.

Een mystieke sfeer wordt gecreëerd door het spel van licht en donker, open en gesloten. We gaan hierbij uit van de basisprincipes van harmonisch parkbeheer om een arbeidsextensief parkdeel te maken. Extra aandacht zal gegeven worden aan variatie (heterogeniteit) door de mogelijkheden die het reliëf biedt; het voorkomen van verstoringen (erosie, bodemverdichting, beschadigingen,...); het streven naar verschraling; het scheppen van variatie.

Wat ons betreft is het correct beheer van de lichtinval op de grond het basis begrip tot het stimuleren van kruid en struikvegetatie. Zonder lichtinval is er gewoon geen mogelijkheid voor groei wat op zich weer een weerslag heeft op de problematiek van erosie/bodemverdichting. Dit betekent niet onmiddellijk een kaalslag, maar eerder een uitdaging om gespreid in de tijd naar selectieve kapping te gaan van zowel de bomen als de struikvegetatie.

Bij deze kappingen wordt rekening gehouden met de doorwortelbare ruimte³⁵ als basis van de groeiplaatsberekening.

Een aantal beperkingen maken het echter niet eenvoudig deze plek in een handomdraai tot de idyllische atmosfeer om te vormen die we voor ogen hebben. Enerzijds wordt de plek momenteel geassocieerd met het 'cruising' fenomeen, hetgeen een negatieve conotatie heeft. Anderzijds herinnert de geluidsoverlast je voortdurend aan de drukke stad. Allereerst moet het Sacred Bosco een plek zijn waar iedereen vrij en veilig kan komen. Het verbeteren van de ruimtelijke factoren die de subjectieve veiligheid beïnvloeden is een eerste stap in de goede richting.

Ondermeer een aangepaste verlichting, degelijke toegankelijkheid of zelfs gedeeltelijke ontoegankelijkheid en aangepaste inhoudelijke uitgangspunten voor het beheer en de beplantingen. Het werk zelf zal bijzonder zichtbaar zijn.

Overall view on the CitadelPark with selected area chosen for the analysis

Closeup on examined area

ROLOFS ANALYSE

Examined area

Area biologically active	2830m ²
Area biologically inactive	780m ²
Total area	3610m ²

Area available for plants

Dense shrub area	1065m ²
Open lawn area	1765m ²
Total area	2830m ²

Amount of trees

Aesculus sp.	28st
Acer sp.	7st
Pinus sp.	5st
Platanus sp.	4st
Fraxinus sp.	3st
Fagus sp.	2st
Carpinus sp.	2st
Robinia sp.	2st
Tilia sp.	2st
Alianthus sp.	2st
Taxus sp.	2st
Quercus sp.	1st
Cedrus sp.	1st
Malus sp.	1st
Total	62st

Rolofs calculation

Average diameter of the one examined tree crown	~14m
Average area of the one examined tree crown	3,14 x 7 ² = ~154m ²
Total crowns area	amount of trees x average area of one tree
	62 x 154m ² = 9548m ²
Required amount of soil on 1m ² of crown is:	
0,75m ³ of soil, containing 3 to 7% of organic material	
required amount of soil x total crowns area	
0,75m ³ x 9548 =	7161m ³
Average depth of the root system of examined trees	1,5m
Amount of soil available for the trees at present	
total biologically active area x depth of the root system	
2830m ² x 1,5m =	4245m ³

Final result

For existing amount of trees on examined area:	
Required amount of soil is:	7161m ³
Available amount of soil is:	4245m ³

Conclusion - amount of trees is to big!

Rolofs Analyse

Aan de hand van de Rolofsberekening is het zonder meer duidelijk dat een correcte groei niet mogelijk is voor het aantal aanwezige bomen.

Aan de hand van deze berekeningen kan, gekoppeld aan een VTA-studie³⁶ uitgegaan worden welke bomen gefaseerd gekapt moeten worden.

Het gedeelte Sacred Bosco beschouwen we zeker niet als een typische bosvegetatie, de aanleg was in oorsprong een stadsarboretum wat op zich weer iets uniek is. Door de aanwezigheid van de zeer verschillende en grillige grondmodulaties en andere randvoorwaarden kunnen er verschillende nieuwe bosgezelschappen ontstaan. Het zal onze taak zijn om, met behulp van de vegetatiekundigen, standpunten te vergelijken en tot aanvaardbare indeling te komen conform het harmonisch parkbeheer dat beoogt wordt.

Het spreekt verder voor zich dat het uitwerken van dit deelgebied Sacred Bosco absoluut moet samengaan met andere studies (holistische visie) zo kan het zijn dat, het al of niet graven van een tunnel zonder meer zeer nefaste invloeden kan hebben op het grondwaterregime wat op zich desastreus zou worden voor het bomenpatrimonium³⁷.

Stimulatief karakter

Naast de zuivere ontwikkeling van ecologisch groen³⁸ wensen wij de parkcomponenten opnieuw te activeren. Is het niet als aantrekkingspool door zijn functie, dan wel door de esthetische meerwaarde in ere te herstellen. Bij het activeren moet ter dege worden nagegaan op welke manier dit dient te gebeuren.

36 VAT = Visual Tree Assessment
37 Dit naar analogie van de problemen die ontstaan zijn voor het bomenbestand van de Zoo en het Stadspark van Antwerpen.
38 ecologisch groenbeheer vraagt een volledige andere manier van werken dan traditioneel verwacht wordt van een tuinman; hier moet absoluut rekening mee gehouden worden in het plan van aanleg, de uitvoering en het onderhoud.

Voorbeelden

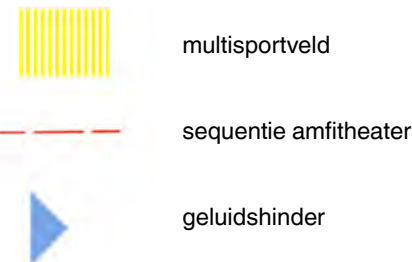
Stinzenplanten³⁹ verwilderen en inburgeren ?

Behoudens de discussie over het al dan niet introduceren van deze planten onder de historische en floristische hoek en de vraag naar juistheid in verband met natuurbehoud is, voor ons, het introduceren van stinzenplanten in dit kader zeer zeker onze belangstelling meer dan waard. Het gaat ons in feiten over, hoe deze plek door bijvoorbeeld kleur ('fleurir c'est sourir') en variatie aantrekkelijker te maken zonder daarom (alhoewel waarom niet pleksgewijs) het 'Keukenhof' effect te willen bekomen.

Historisch – ecologisch studiegebied

Op didactisch vlak is de Sacred Bosco van onschatbare waarde als historisch – ecologisch studiegebied. Dit deel kan in stadsmidden een bijzondere eenheid worden in het landschapsbeeld omdat het nog sporen vertoont van vroeger beheer en de zware grondwerken en rooiingsactiviteiten die uitgevoerd werden bij de aanleg. Het kunstzinnig landschap met uiterst intense beheersmaatregelen (onder meer het stelselmatig verwijderen van bladstrooisel) dat eerst uitgewerkt werd heeft zich, mede door gebrek aan dit type routineus onderhoud deels vervormt. De relevantie van de natuurhistorische waarde kan ook hier als uniek gegeven in stadsmidden aangegeven worden.

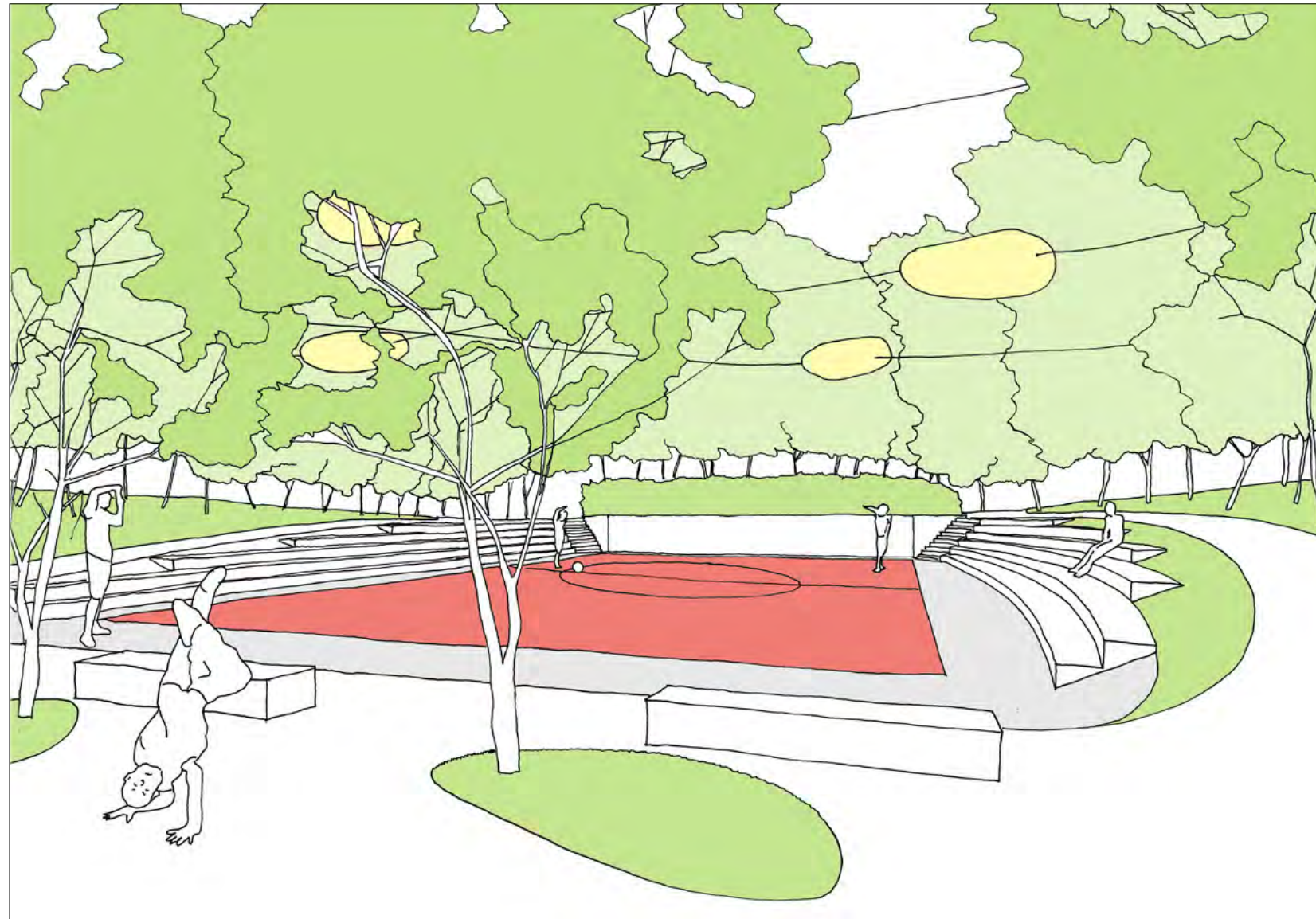
39 Stinzeplanten : planten soorten of variëteiten die uitgeplant werden (dus volkomen antropogeen) binnen en duidelijk omringd gebied om vroeg in het seizoen een kleurrijk effect te geven aan de kruidvegetatie.

situering Sacred Bosco

conceptschema - omvorming van het amfitheater tot een multisportveld

perspectief - omvorming van het amfitheater tot een multisportveld

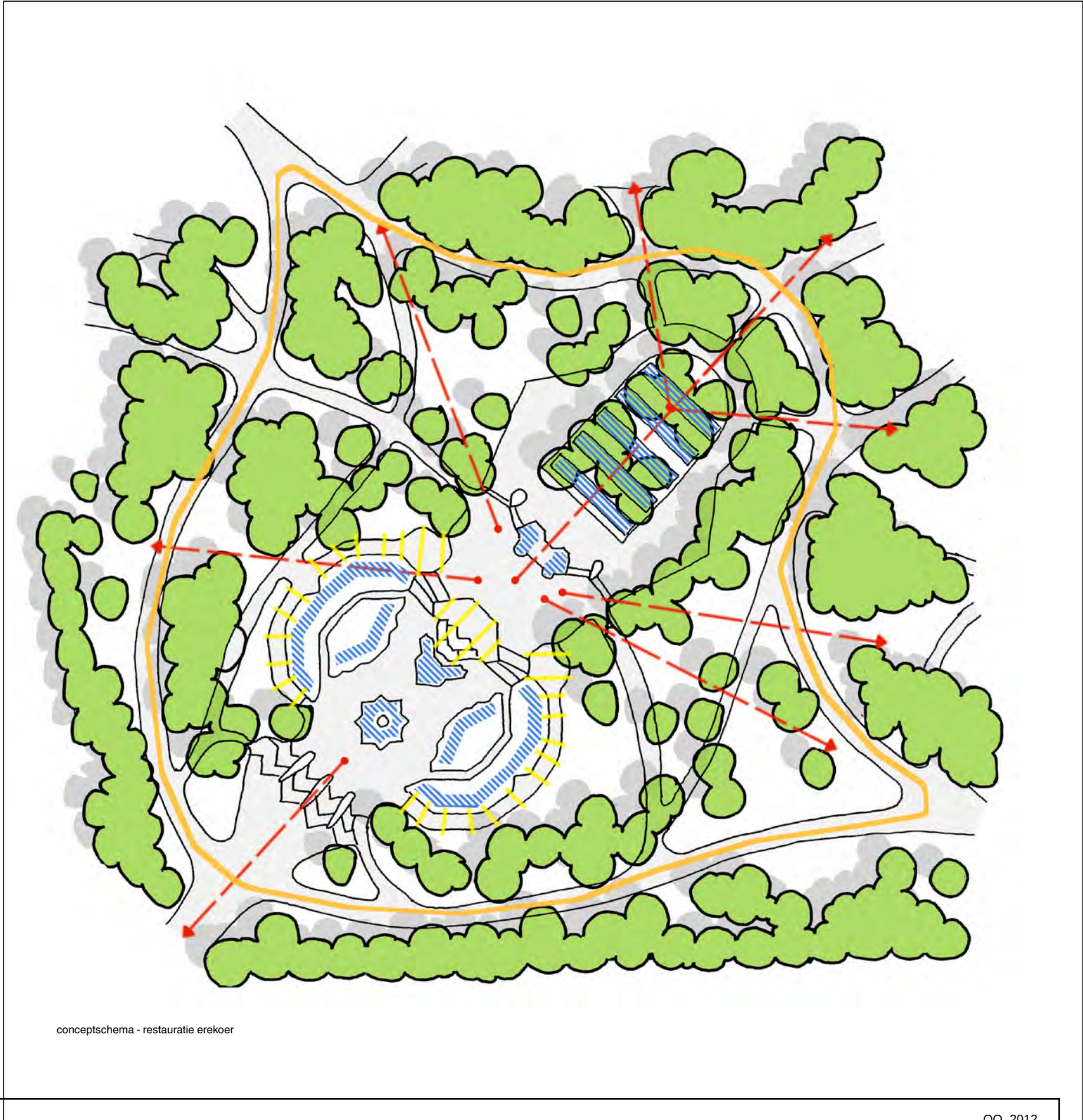
Het amfitheater

Zonder fundamentele oplossing voor het geluidsprobleem zien we geen heil in de restauratie van het amfitheater. Dit thema wordt trouwens voor wat ons betreft overbodig gelet de aanwezigheid van de bedekte ruimte van de floralien hal. We stellen voor om op deze plek vuur met vuur te bestrijden, en de ruimte om te vormen tot een dynamisch sporttheater. Door het comprimeren van de aardebanken tot een trappenpartij wordt een horizontaal vlak gecreëerd. De sportkooi die we her en der in de stad zien wordt op een verantwoorde manier in het voormalige amfitheater ingepast.

'Nulum enim locus sine genio es'

Er was een tijd dat de wereld bewoond was door goden een plek (de topos) was bewoond door zichtbare en onzichtbare zaken zo ook voor onze Sacred Bosco waar, de ruimte voor spiritualiteit en mythes ook een eigen verhaal meekrijgt. Ontdek de 'genius of the place'. Voorbeeld van het kunstproject van Lea Turto in Finland waar alle boomstronken met een felle kleur worden bekleed. De mythe wordt aan de kinderen meegegeven dat elfen en kabouters wonen in de afgestorven bomen. In samenwerking met artiesten van het SMAK kan dit verhaal vorm worden gegeven en, de plek in sacraliteit winnen.

En, als dit niet zou lukken kan de stad Gent aan de randen van dit bos een paaseierenraapdag organiseren (succes gegarandeerd). De plek zal zeer snel aan geheugenwaarde inwinnen ... bij jong en oud.

conceptschema - restauratie erekoer

2. De Tulp⁴⁰

Een nog levendig voorbeeld van Modernistische uitgewerkte tuin in stadsmidden is absoluut uniek in België en zeg maar in Europa.⁴¹ Een historische correcte evocatie⁴² van deze 'Féerie Floréale' kan niet anders dan bezoekers trekken; deze tuinen⁴³ waren een mix tussen terug weerkerende modeverschijnsels in planten en kleurcombinaties en obsessieel, naar de regels van de tuinkunst, onderhoud.

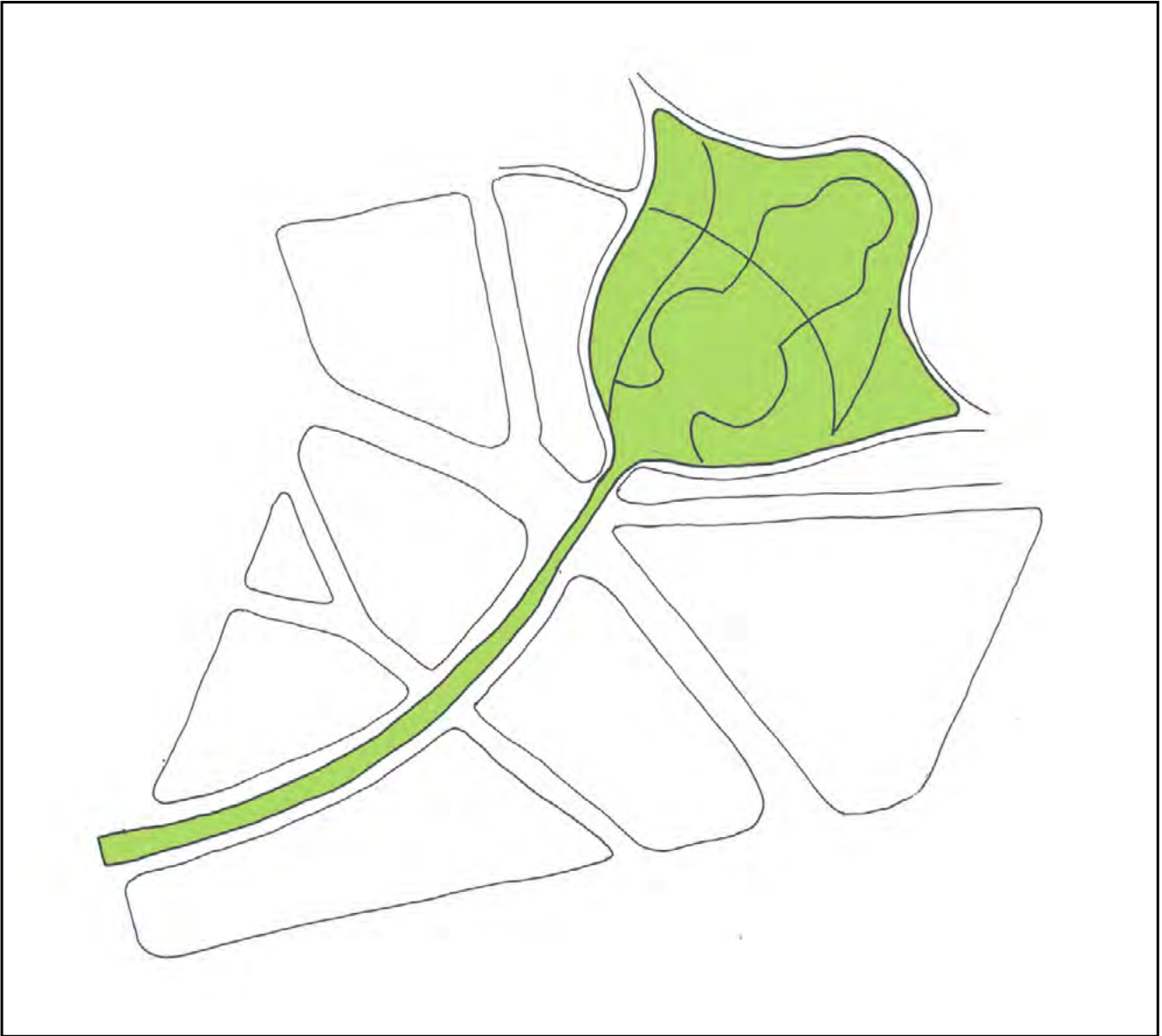
Het wordt in geen geval een softromantisch tuintje door het gebruik van intense (kleur) contrasten.

Al zijn de contours van een gestileerde bloem zeer duidelijk, dit tracé hangt perfect vast aan het totaal concept.

Als ontwerpers zijn wij van mening dat een correcte evocatie om vanzelfsprekende terughoudendheid vraagt; het ontwerp is reeds bestaand en moet, na het maken van grondige voorstudies⁴⁴, terug naar waarde ingeschat worden en in alle vakmanschap tot in details uitgewerkt worden. Wij behandelen het beschermd monument respectvol; de invulling van de bloemmotieven en de pergola's laat wel constante eigentijdse vernieuwing toe dankzij het enorm plantenassortiment.

Deze thematische tuin is een perfecte verbinding tussen het station en het multifunctioneel park⁴⁵. Bedoeling is van er opnieuw een echte bruisende en kleurrijk voorhof van te maken; een ervaringslandschap als visitekaartje van het Citadelpark.

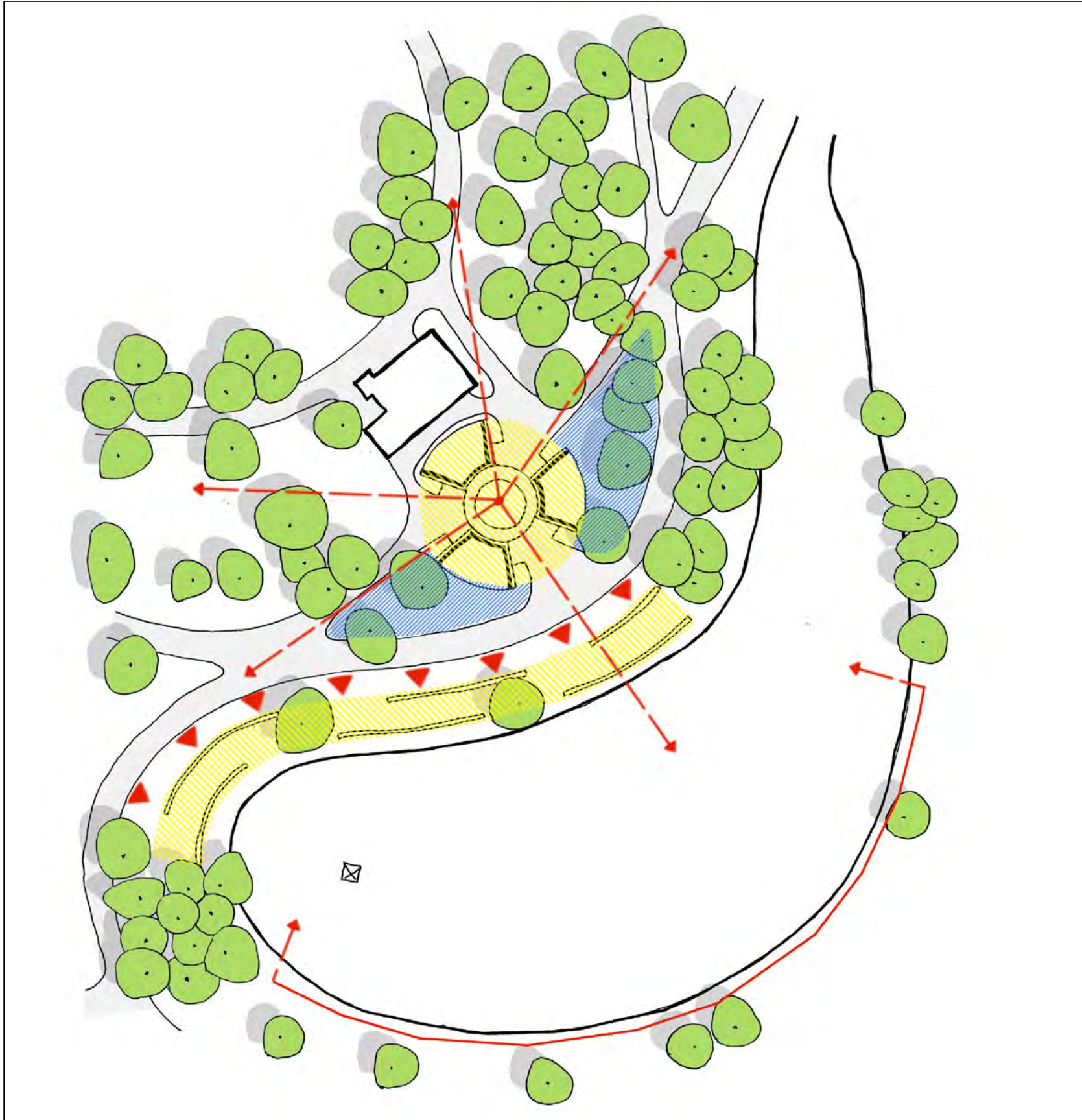
40 Eigenlijk betreft het hier de vroegere kinderspeeltuin omgevormd tot een impressionant voorhof voor het park met grote trappenvlakken, pergola's, waterpartijen, talrijke bloemperken naar het ontwerp van De Wilde.
41 Een ander mooi en zeldzaam voorbeeld zijn de tuinen rondom het Tropisch Instituut voor Tropische Geneeskunde in Antwerpen.
42 Verwijzend naar de Icomos charters van Venetië (1964) en Florence (1982)
43 De waaievormige rozenhof opgeplant ter gelegenheid van de eeuwfeesten van 1930 vinden wij op zuiver tuinbouwtechnisch vlak veel minder de moeite te bewaren. Dit voornamelijk door de grote schaduwprojectie van de omringende gebouwen wat nefast is voor.
44 Wij verwijzen hier naar onze offerte.
45 Of beter nog volgens de definitie die kunstenaar William Engelen geeft aan een park : SACS = Simultaneous A-synchronic Crosscultural Superimpositions.

conceptschema - verbinding Citadelpark met station in tulpvorm

situering grote vijver

conceptschema - grote vijver als zonneterras met parkcafé, kinderboerderij en speeltuin

conceptschema - openwerken panorama aan grote vijver

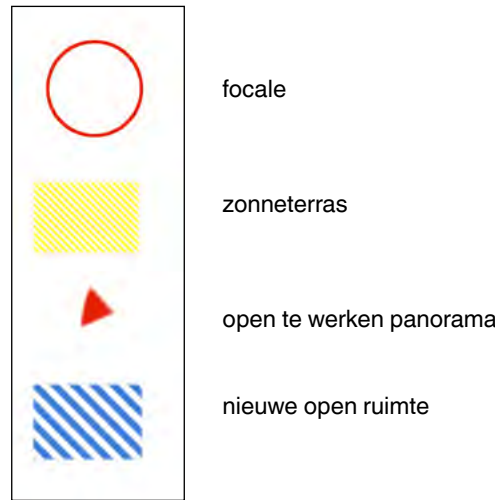
3. De Grote Vijver

De ruimte waarin momenteel het dierenasiel is gesitueerd staat momenteel onder stress. Getuige daarvan is de fytosanitaire toestand van het bomenbestand. De magnolia's aan het water zijn merkbaar ziek, we vonden aanwijzingen van phytophthora in een aantal zones. Ook het beukenbestand gaat er zienderogen op achteruit. Daarnaast verliest ook dit overgroeide parkgedeelte zijn leesbaarheid. Als gevolg is de perspectiefwerking, die bedoeld was om pittoreske ensceneringen te genereren, haast volkomen weggevallen. Hierdoor is ook één van de meest elementaire componenten van het park deels in onmin gekomen. Namelijk de niervormige parkvijver. De randen worden overheerst door struikmassieven en de waterval komt niet langer tot zijn recht bij gebrek aan licht.

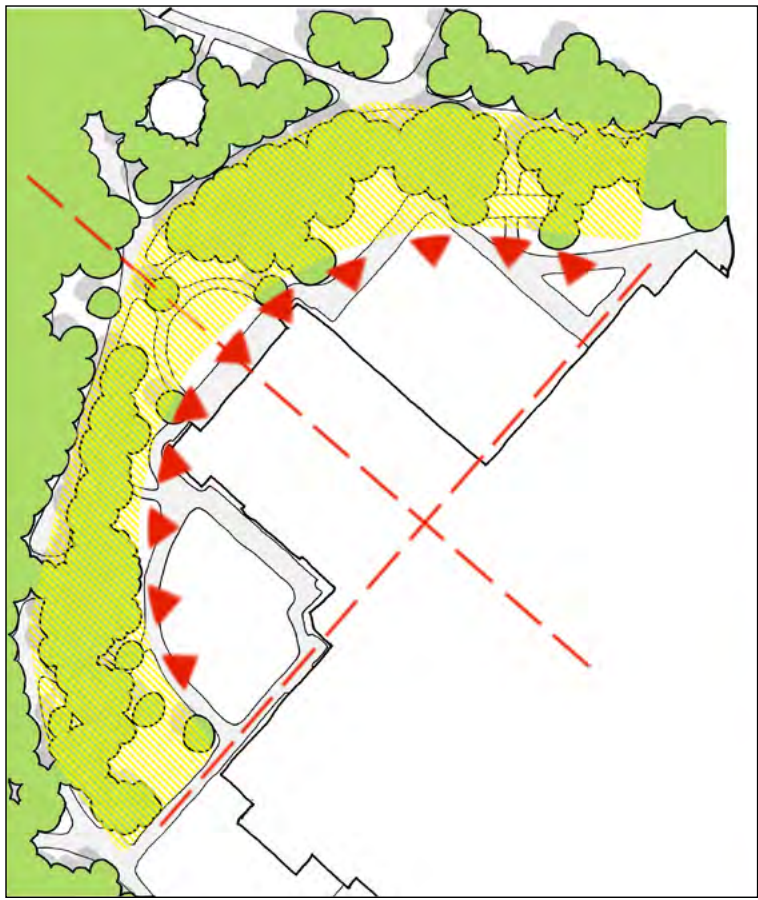
Een andere aanleiding om deze ruimte aan te pakken is de verhuis van het dierenasiel dat momenteel is ondergebracht in het voormalige melkhuysje. Het melkhuysje dat eveneens blijf geeft van de befaamde Vlaamse aanbouwarchitectuur/cultuur.

We stellen voor het melkhuysje terug op te laden met een aantal publieke parkfuncties. We denken hierbij specifiek aan publiekstrekkingen als een parkcafé, kinderboerderij, zonneterras en speeltuin.

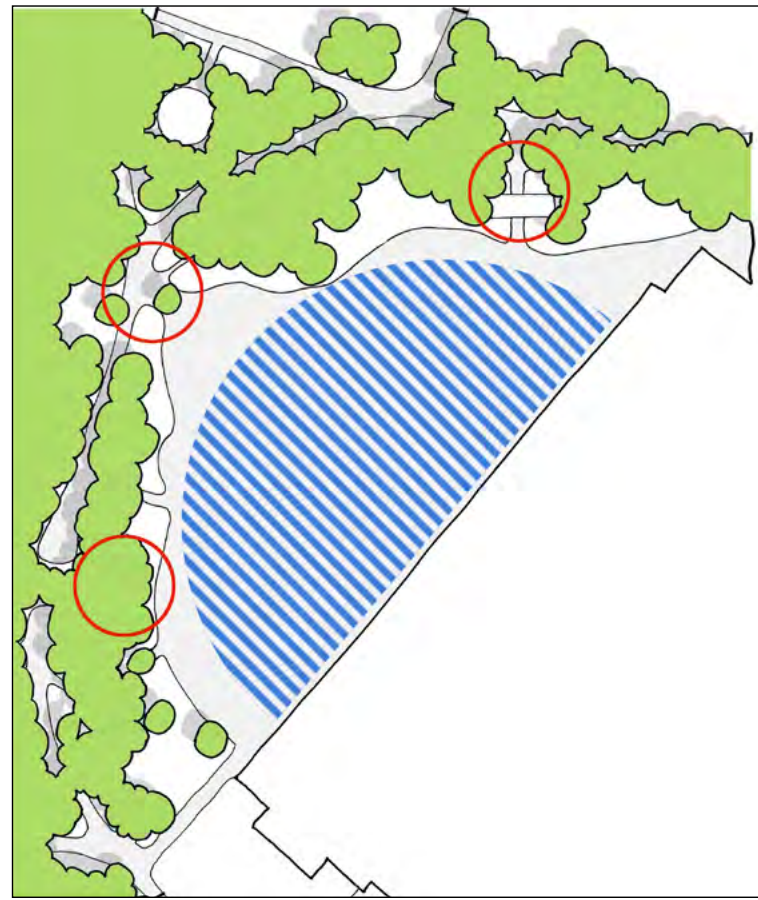
We stellen voor een aantal zichtassen te herstellen aan de hand van de 'groene vinger' theorie. Stelselmatig zieke bomen en planten te vervangen. Het nieuwe geheel past zich op een eigentijdse manier in in het organisch historisch padenspel.

situering open park in centrale zone

conceptschema - Kuipke maakt op lange termijn plaats voor grote open ruimte in relatie met de heuvelrug

4. Centrale zone

De centrale zone rondom de gebouwen vormt het intermedium tussen het park en de gebouwen. Het is als het ware de sokkel waarop het gebouw verankerd zit in het park. Naast de rol van connector en verdeler is deze zone van belang voor het Citadelpark als een verblijfszone. Het is immers de kern van het park. De aanwezigheid van de citadel is hier nog het meest voelbaar. Niet enkel door zijn huidige verschijningsvorm als een massief gebouwencomplex. Te meer door de reliëfwerking in de randen rondom de gebouwen. Aan de hoge zijde wordt een gevoel van geborgenheid gecreëerd door de taluds die zich rond het gebouw plooiën, terwijl aan de lage kant eerder een openheid voor ogen stond. Dit open gevoel is de dag van vandaag minder waarneembaar door de dichtheid van de boomvolumes en de verrommeling op maaiveldniveau (geparkeerde auto's, prutserige hagen, afvalcontainers, ...).

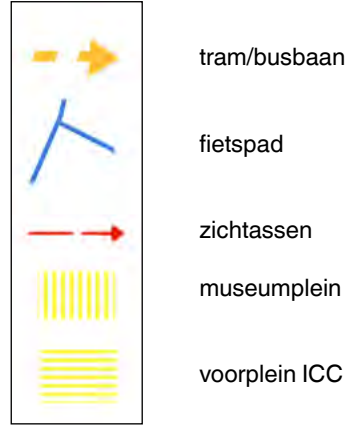
Aan de zijde van Ferdinand Scribbedreef dragen een aantal andere factoren er toe bij dat het parkidee niet overheerst. Eerst en vooral de drukke verkeersweg die het MSK letterlijk afsnijdt van de rest van het park. Maar ook de achterkantsituatie die gecreëerd is naast het ICC, de Rode Poort en het SMAK. Daarnaast is de entreezone voor het ICC niet bepaald uitnodigend en spraakmakend wanneer het gebouw de ambitie niet schuwt een 'internationaal' congrescentrum te zijn. Kortom, een grote inhaalbeweging is noodzakelijk teneinde een verhoogde ruimtelijke kwaliteit te bekomen.

In de zone rondom de gebouwen onderscheiden we twee grote sferen. Enerzijds een echte parkzone die begint bij het SMAK, langs het Kuipke loopt en tot aan het ICC gaat. Anderzijds aan de kant van Hofbouwlaan een meer stedelijke zone met een zeer groen karakter.

In de zone rondom het Kuipke stellen we vast dat de volledige parkaanleg is georiënteerd op het bouwvolume van het Kuipke. Doorheen de jaren is echter de interactie tussen het gebouw en het park verdwenen. Ondermeer de façade is volledig dicht gemaakt en hal zes is op de plaats van één van de rozentuinen gebouwd. Daarnaast heeft het Kuipke, door zijn massa, een zeer grote impact heeft op de beleving van het park. Als we nagaan welke de investering in dit gebouw is, om één maal per jaar te functioneren, denken we dat op lange termijn het Kuipke zal uitdoven in het Citadelpark.

In afwachting van de uitbreiding van het Kuipke kunnen de façades op een efemere manier benaderd worden. We zien hiervoor een mogelijke gebruik als openluchtcinema aan de zijde van hal zes, als klimwand of als drager voor kunstwerken. In overleg met de lokale actoren en de buurt kunnen een aantal invullingen worden uitgewerkt.

Wanneer eenmaal de beslissing valt het Kuipke definitief te sluiten kan deze zone een definitieve invulling krijgen. Hierbij vinden we het van belang dat de open ruimte die vrij komt zo veel als mogelijk als open ruimte aan het park wordt gegeven. Een ruimtegevoel in de stad creëren is een ware luxe. Een plek waar eenieder kan verademen. Rondom deze ruimte vormt de setting van de verschillende historische tuinrelicten zich als één groot panorama.

situering pleinzijde in centrale zone

perspectief - voorplein ICC

Aan de stedelijke zijde wordt Ferdinand Scribbedreef herleid tot een autovrije parkweg. Hierdoor zal al wat mobiliteit aangaat verschuiven naar Hofbouwlaan en Emile Clauslaan, hetgeen kansen biedt om de achterkantsituatie om te vormen tot een echt voorplein. Het plein voor het ICC zien we als de schakel van het park met diverse transportmodi naar de stad of het hinterland.

Door in de toegangszone gericht op Karel Lodewijk Ledeganckstraat gericht te werken met beplantingsmassieven en andere geleiders worden voetgangers en fietsers geleid naar veilige oversteekplaatsen.

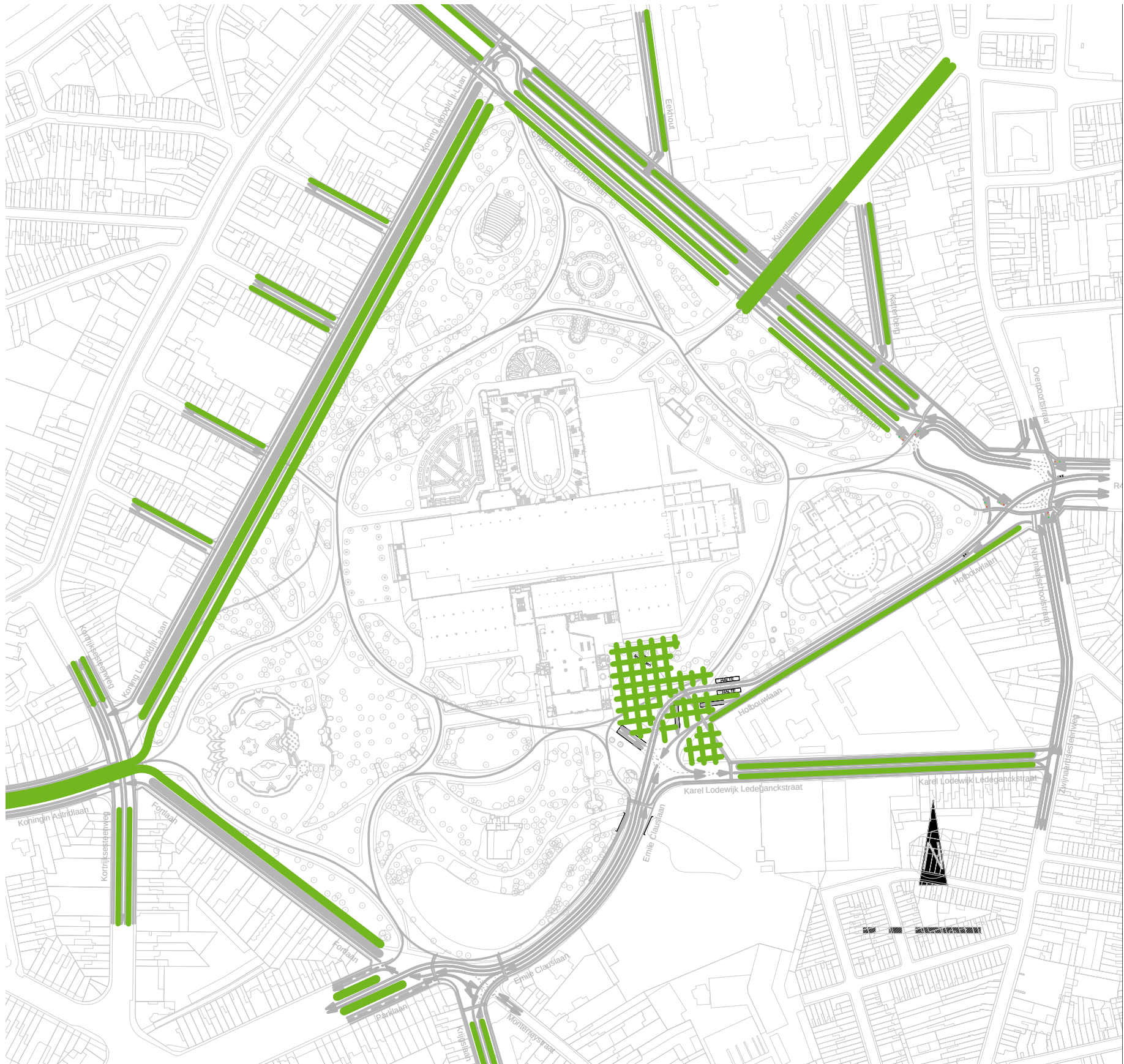
We hebben ervoor gekozen deze toegangen te situeren op plaatsen waar zich een mooi zicht aandient. Vanuit de verschillende oversteekplaatsen is er een relatie met het ICC, de toegang van de plantentuin of de brug en de waterval. De bezoeker wordt bij aankomst als het ware meegenomen op wandel door het park. De tram/bus

perspectief - voorplein ICC met verbinding naar museumplein

halte krijgt een pertinente plaats op het plein waardoor de bezoeker bij het uitstappen zich onmiddellijk in het park waant. Vanaf de halte trekt een perspectief je langs een markant grondlichaam je naar het museumplein. De andere zichtas brengt je door het ICC richting de erekoer. Verder leidt het voorplein je door de opengemaakte structuur van de Rode Poort naar de Floraliënhal. We faciliteren in deze ruimte de in- en uitgangen tot de ondergrondse ruimte zonder dat ze nadrukkelijk de sfeer van de ruimte bepalen.

Als basis voor de uitwerking van deze ruimte stelen we ons op het concept van het museumplein van Goes en Heirman, al maken we er een eigen interpretatie van. De articulatie van het geplooid maaiveld wordt ons inziens versterkt door de verharde ruimte vlak te houden en juist de kenmerkende elementen (holle en bolle vlakken) te accentueren. Met andere woorden, het plein loopt tot tegen een watervlak of loopt tot aan de talud. Het wordt bijgevolg geen dekentje van kasseien dat over het maaiveld wordt gedrapeerd. Eerder een kamerbreed tapijt waaruit groene of blauwe volumes hol of bol in worden gevormd.

conceptschema - versterken relatie park - stad met groenstructuren

- lijnvormige groenstructuur
- vlakvormige groenstructuur

Parkranden

We willen het park op een aantrekkelijke en gebruiksvriendelijke manier verankeren in het stadsweefsel. De verkeersoplossingen rondom het park bepalen in grote mate de graad van gebruiksvriendelijkheid. De omliggende straten mogen in geen geval een barrière vormen voor de parkbezoeker. Wel kiezen we er op een aantal plaatsen bewust voor om de bezoeker te leiden naar de plaatsen waar zich een mooi perspectief ontwaart.

In deze fase moet duidelijk zijn dat de voorgestelde oplossingen tot stand zijn gekomen noch aan de hand van concrete telgegevens, noch met mogelijk bestaande wijkcirculatieplannen. Dit is dus veeleer een vingeroefening waarbij op een realistische manier wordt gezocht naar het stroomlijnen van de verschillende verkeersbewegingen. De voorstellen laten het echter wel toe in een vervolgoopdracht een aantal aannames te onderzoeken of in overleg met de verschillende actoren (stad Gent, AWV, De Lijn, actoren gebouwclusters) de zaken scherper te stellen. De verkeersoplossingen volgen, naar de filosofie van het Vlaams gewest, de hiërarchie van het STOP-principe.

1. Stappers en Trappers

Een Autovrij park

Waar mogelijk wordt ruimte die koning auto ingenomen heeft terug gegeven aan de stad. Hetzij als groenvoorziening, hetzij als wandel-, fiets- of terraszone. We vinden het van primordiaal belang dat het volledige park autovrij wordt. De consequenties die deze ingreep heeft op het laden en lossen nabij de verschillende gebouwen moeten op een structurele manier worden opgelost in de ondergrondse parking. In de toekomst zal het park enkel nog toegankelijk zijn voor voertuigen van de groendienst.

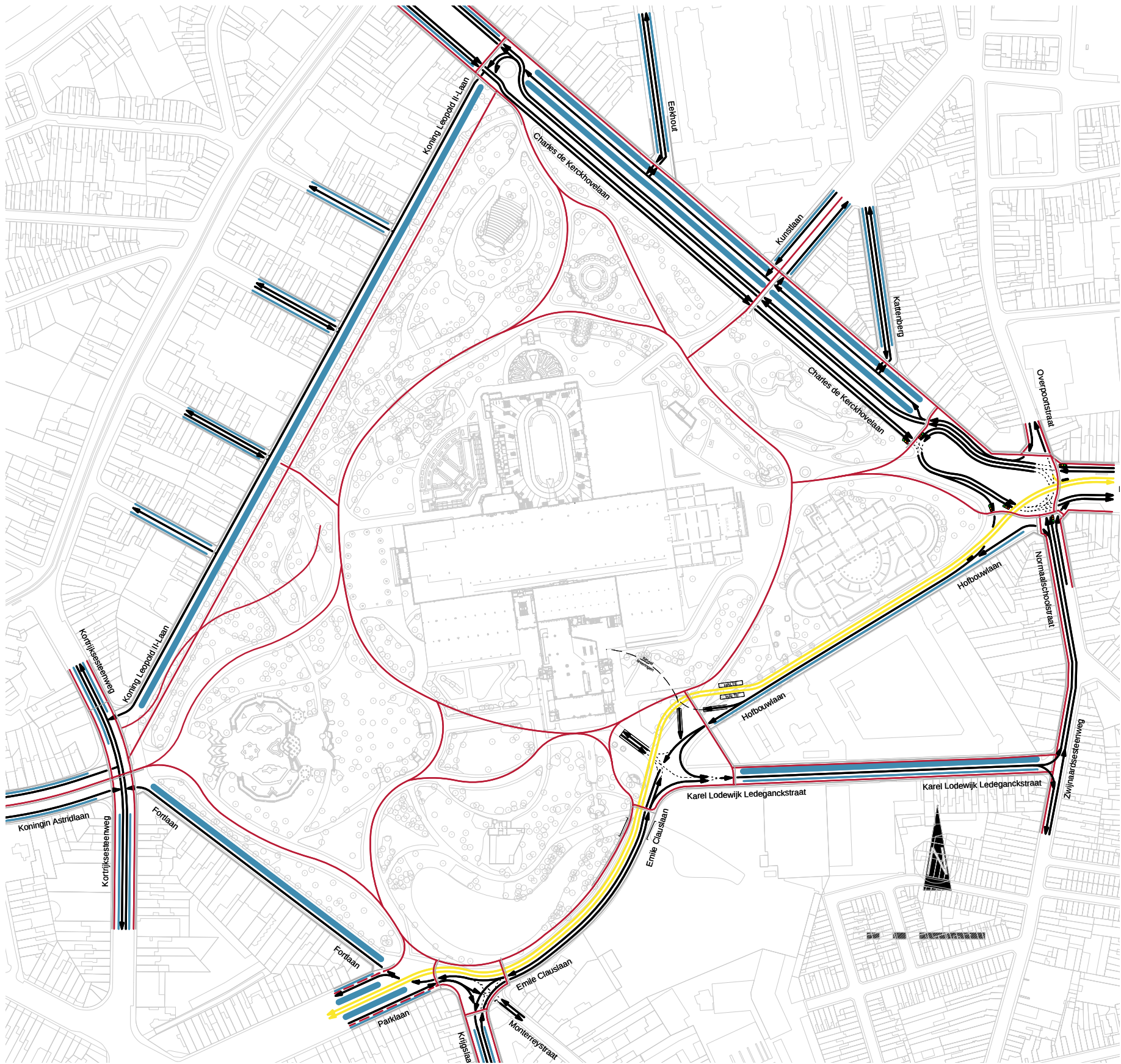
Hoewel het park zich enigszins afzet tegen de stad is het belangrijk dat de randen voor de parkgebruiker werken als een permeabel vlies. De auto blijft er buiten, maar wie klein genoeg is geraakt er moeiteloos in. Op de belangrijkste aan- en afvoerroutes van en naar het park versterken we de 'poortfunctie' door ze terug op schaal van het park te brengen. Weg met de overgedimensioneerde ruimte! Dit doen we aan de 'tulp', waar de 'groene' verbinding met het station wordt versterkt. Aan Kunstlaan waar de link met het historische centrum wordt gemaakt, en aan de Plantentuin. Daarnaast willen we verzekeren dat voetganger en fietser

ook naar de secundaire toegangen op een veilige en vlotte manier zijn weg vindt. Dit is ondermeer aan Heuvelpoort, Parklaan en hoek Koning LeopoldII-laan met Charles de Kerckhovelaan.

Het park als eerste keuze voor voetganger en fietser

In de zoektocht naar kwalitatieve oplossingen stellen we luidop de vraag wat de meerwaarde is van de vele vierkante meter verharding die geprangd zit tussen park en straat, respectievelijk parking. Indien deze oppervlakte enkel dient tot de goede bereikbaarheid van de parkeermeter, verplaatsen we de laatste beter en geven de vrijgekomen ruimte terug aan het park. Met andere woorden, de gebruiker moet de passage door het park als zijn eerste en meest logische keuze ervaren. Rond het park worden waar mogelijk de voetpaden teruggegeven aan het park. Dit is langs Charles de Kerckhovelaan, Hofbouwlaan, Emile Clauslaan en Fortlaan. Op deze plaatsen is er een waardevoller alternatief door het park. De verbinding langs de Koning Leopold II-laan blijft behouden, omdat aan deze zijde een aanzienlijk hoogteverschil is en de parkrand voldoende kwaliteit heeft.

Voor fietsers geldt dezelfde redenering. Een verknoping met het fietsnetwerk is echter enkel doeltreffend wanneer ook de toekomstige straten met voldoende veilige en comfortabele fietspaden worden uitgerust. Er moet worden geïnvesteerd in de goede aansluiting en integratie van fietspaden langs de R40. Het park moet worden verknoot met stedelijke fietsroutes als de Flandersexporoute (langs Kortrijkse Steenweg) en de Campusroute (langs Normaalschoolstraat). Er moet bij de tramdoortrekking aandacht gaan naar een goede aansluiting van de fietsbewegingen van Krijgslaan en Parklaan. En tot slot is het niet onbelangrijk de hoofdtoegangen op een adequate manier te ontsluiten voor fietsers. Dit geldt voor alle hoofdtoegangen. Koningin Astridlaan krijgt een centraal fietspad dat je tot in het park leidt. Aan Kunstlaan moet een goed uitgeruste oversteek met de R40 komen. En er dienen fietspaden langs Karel Lodewijk Ledeganckstraat te worden voorzien.

conceptschem - overzicht mobiliteit rondom Citadelpark

- voetgangers
- fietzers
- tram/busbaan
- privaat gemotoriseerd verkeer
- langs parkeren
- haaks parkeren

Hiërarchie en missing link in het park

In het park zelf worden primaire, secundaire en tertiaire wegen voorzien. Naargelang de volgorde wordt de dimensionering en het materiaalgebruik aangepast. De primaire wegen zijn de centrale ringweg en de verbindingen tussen deze weg en de belangrijkste toegangen. De secundaire wegen zijn hoofdzakelijk de tangentiële verbindingen tussen de verschillende toegangen. De overige paden worden tot het tertiaire netwerk gerekend.

Wat betreft de primaire wegen is er één missing link, namelijk de verbinding tussen de grote vijver en Emile Clauslaan. Knelpunt op de route langs Emile Claus is de brug over de parkvijver. Gelet op toestand waarin de brug zich aan de parkzijde bevindt, wordt een verbreding van de brug voor fietsers en voetgangers aan de parkzijde voorgesteld. De weg vindt aansluiting op de centrale ringweg ter hoogte van het ICC.

2. Openbaar Vervoer

De komst van de tramverbinding langsheen het Citadelpark is een versterking voor het Citadelpark en het aanbod in de gebouwcluster. Maar evenzeer vormen dergelijke duurzame infrastructures een bedreiging voor de eenheid van het park. De ruimte tussen MSK en SMAK is beperkt en de hoge frequentie van trams en bussen zal zonder meer afbreuk doen aan de veiligheid en de kwaliteit van dit parkdeel. Van een waar museumplein zal immers nooit sprake zijn omdat de binder wordt versneden door deze robuuste tram/busbaan.

We houden vast aan de stelling dat een volledig autovrij park noodzakelijk is, en poneren een voorstel waarbij het MSK integraal deel uit maakt van het park. Hierbij gaan we er vanuit dat de tram/busbaan komende van het noorden in de middenberm van de R40 ligt en gebundeld Heuvelpoort oversteekt richting Hofbouwlaan. De achterkantsituatie die er vandaag is tussen Hofbouwlaan en de gebouwcluster, wordt omgevormd naar een volwaardig deel van het park, met ruimte voor een fiets en voetverbinding op schaal en niveau van het park.

De halte voor het park is strategisch ingeplant ter hoogte van het ICC, de Plantentuin en de campus. We opteren er voor het openbaar vervoerspunt te koppelen met de andere gemotoriseerde verkeersstromen van en naar het park.

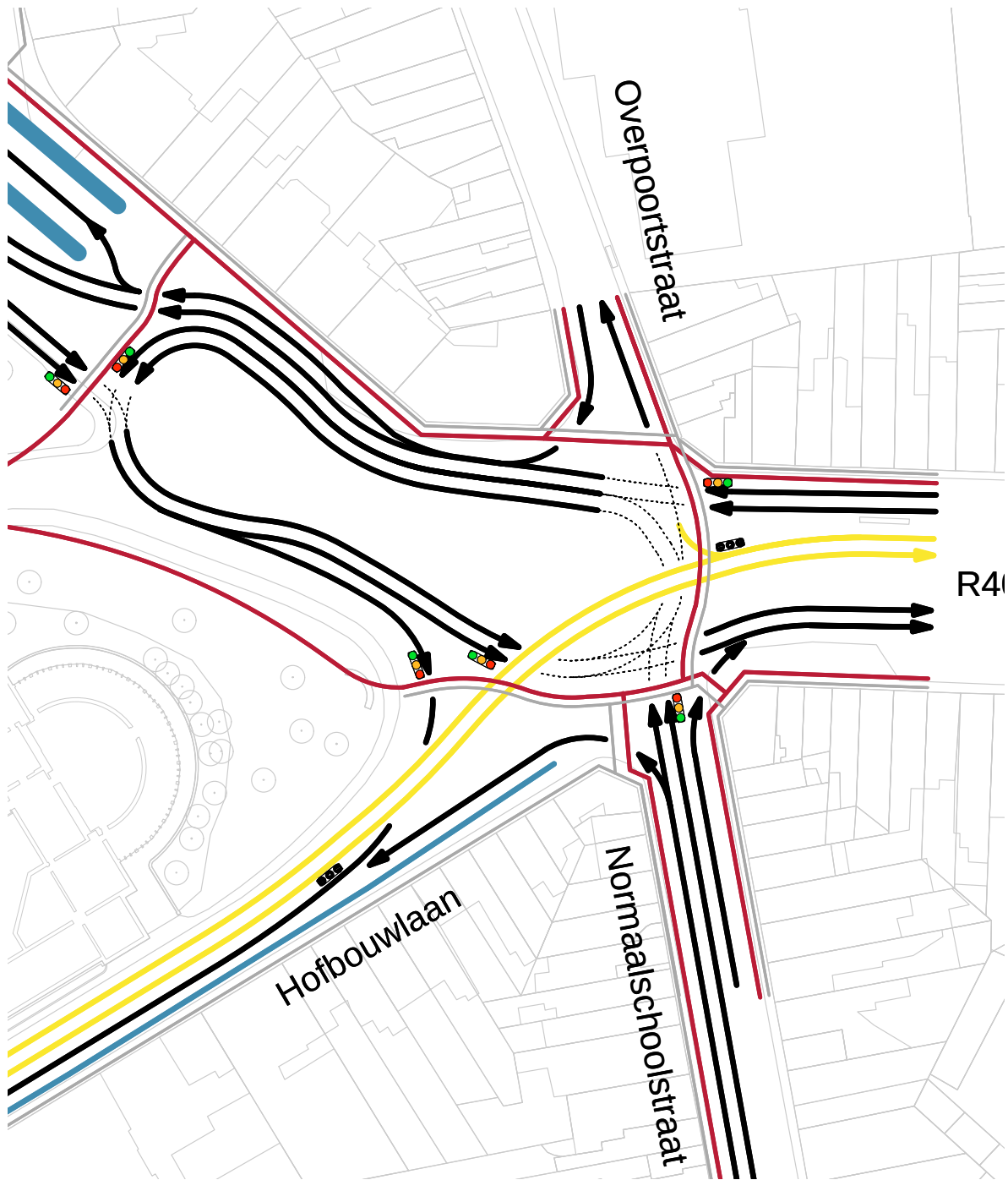
De gekoppelde tram/busbaan blijft in Emile Clauslaan bij voorkeur aan de parkzijde liggen om meeste conflicten met ander gemotoriseerd verkeer te vermijden en de meest eenvoudige overgang naar Parklaan te bekomen. In Parklaan leggen we de tram/busbaan centraal tussen de bomenrijen. Op die manier is een optimale doorstroming voor het openbaarvervoer gegarandeerd. Bovendien kan het parkeeraanbod in Parklaan zo haast volledig behouden blijven.

3. Privaat gemotoriseerd verkeer

Hoewel de P in de filosofie van het STOP-principe eerder wordt gepercipieerd als 'persona non grata' blijft de wagen 'protagonist' in mens' dagelijks verplaatsingspatroon. Zoals reeds eerder aangehaald kunnen een aantal algemene principes de integratie van het verkeer in de stad verbeteren. Ondermeer de reductie van al te brede wegprofielen tot hun vereiste ruimte (gebaseerd op IPOD 2). Waardoor in het bijzonder op de hoeken van de kruispunten meer ruimte vrij komt voor voetgangers en fietsers.

In de volgende paragrafen wordt per kruispunt uitgelegd hoe we de verkeersafwikkeling zien. In de schema's is steeds de gehanteerde filosofie over stappers, trappers en openbaar vervoer verwerkt. De oplossingen van de verschillende kruispunten en straatprofielen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Omdat de keuze die we voor het ene maken repercutes hebben op het andere, kiezen we ervoor de kruispuntoplossingen voor Heuvelpoort en Kortrijksesteenweg met Koningin Astridlaan als uitgangssituatie te nemen om de andere kruispunten op te lossen. Eerst wordt Heuvelpoort en de daaraan gerelateerde straten besproken.

- voetgangers
- fietzers
- tram/busbaan
- privaat gemotoriseerd verkeer
- langs parkeren
- haaks parkeren

conceptschema - mobiliteit Heuvelpoort

Heuvelpoort

In de marge van het citadelpark loopt de R40 die in het ruimtelijk structuurplan geselecteerd is als binnenstedelijke verdeelweg. Een goede doorstroming voor privaat gemotoriseerd verkeer is hier niet onbelangrijk. We gaan er in dit schema van uit dat de tramverbinding centraal in de middenberm van de R40 ligt en dat er in beide richtingen van de ringweg een 2x2 rijweg voor privaat gemotoriseerd verkeer wordt voorzien.

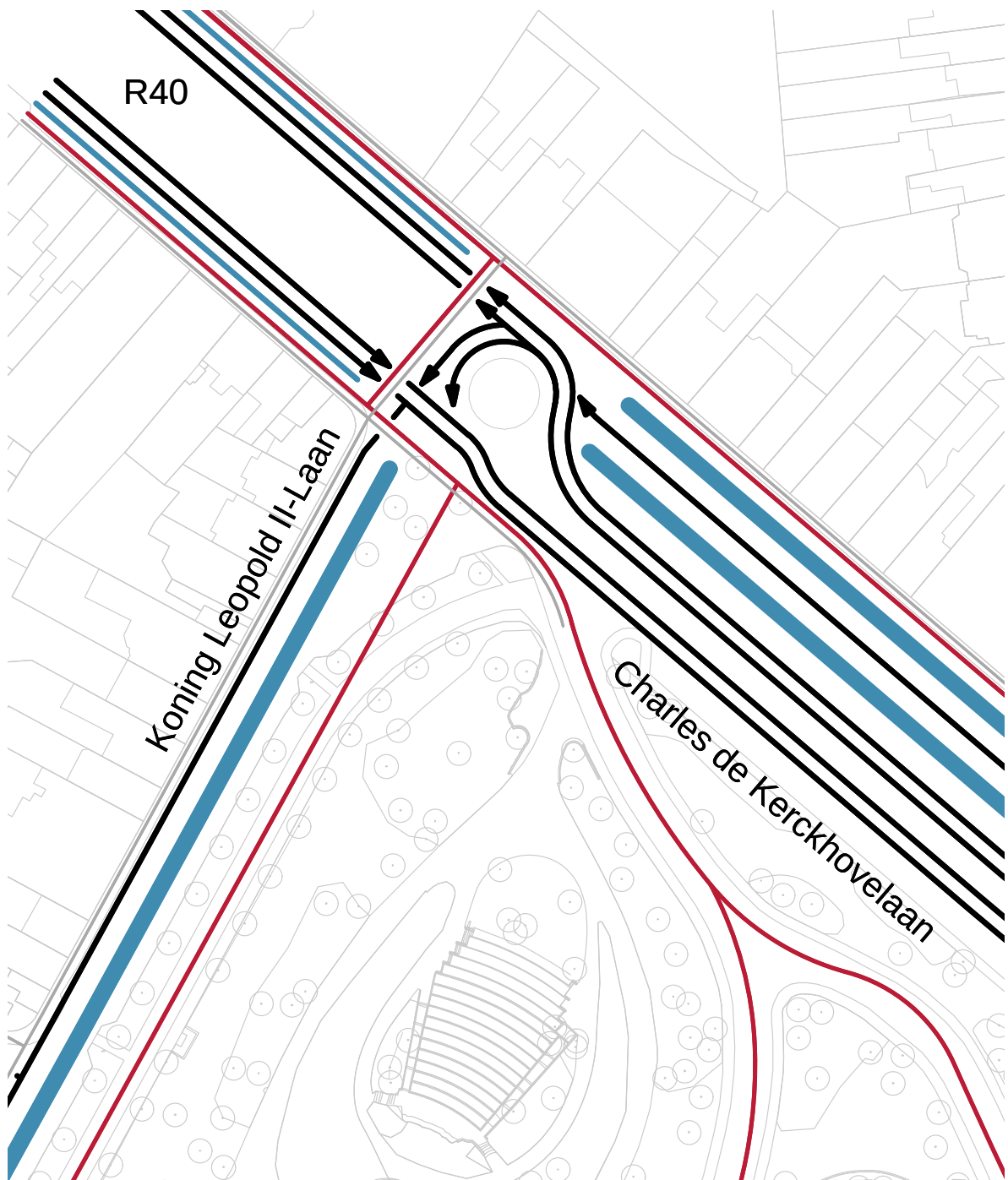
Anno 2011 is het kruispunt één grote asfaltvlakte met een ingenieuze verkeerslichtenregeling die alles in goede banen moet leiden. De leesbaarheid laat de wensen over en de capaciteit is lang niet toereikend. Wat niet kan worden ontkent is dat er 'ruimte' is. Het optimaliseren van het ruimtegebruik op dit kruispunt, laat toe op een verantwoorde manier extra capaciteit te genereren voor de verschillende linksafbewegingen. Op die manier wordt het kruispunt eerder een met verkeerslichten geregelde ovonde.

Daarnaast ligt de sleutel tot de oplossing voor Heuvelpoort in het reduceren van het aantal toekomstige verkeersstromen. Het schrappen van Ferdinand Scribbedreef is hierin de minst significante ingreep. Door Hofbouwlaan enkelrichting te maken voor privaat gemotoriseerd verkeer in de richting van het ICC blijven er slechts vier in plaats van vijf aankomende verkeersstromen over op het kruispunt. De ontsluiting van het verkeer komende Krijgslaen en Parklaan wordt via Karel Lodewijk Ledeganckstraat, een stuk Zwijnaardse Steenweg en Normalschoolstraat gestuurd. Deze laatste straten hebben wij in functie van een vlotte verkeersafwikkeling ook enkel richting gemaakt.

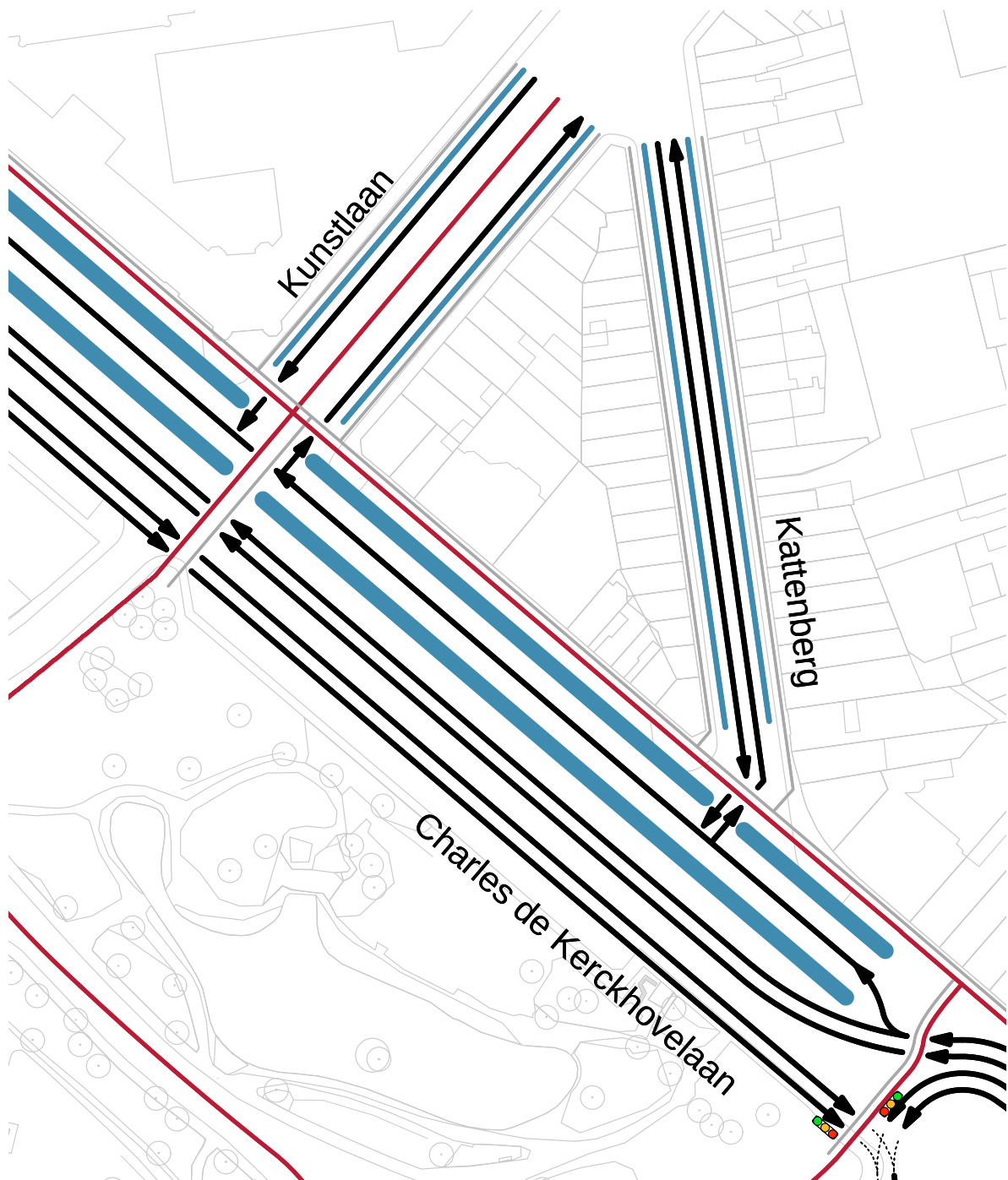
Bij het invoeren van het enkelrichtingsverkeer dienen de randeffecten te worden onderzocht. Enerzijds moet de vlotte bereikbaarheid van de betreffende en omliggende straten voldoende gegarandeerd blijven. Anderzijds moet worden gekeken of er geen nieuwe sluiproutes ontstaan. Verder dient op basis van verkeerstellingen en de te verwachten intensiteit van de openbaar vervoersbundel 7 een simulatie te worden gemaakt om te beoordelen of het kruispunt functioneert.

Wat deze oplossing zonder meer aantoont is dat de plek potenties heeft om als een veel groener kruispunt te worden ingericht. Op het tracé van de R40 moet het park een landmark worden. De aankondiging van dit groene geheel begint alvast op Heuvelpoort. Verder hebben de actoren in de gebouwencluster de kans deze ruimte te benutten als billboard om evenementen en dergelijke bekend te maken bij het grote publiek.

- voetgangers
- fietzers
- tram/busbaan
- privaat gemotoriseerd verkeer
- langs parkeren
- haaks parkeren

conceptschema - mobiliteit Charles de Kerckhovelaan

conceptschema - mobiliteit Charles de Kerckhovelaan

Charles de Kerckhovelaan

Charles de Kerckhovelaan wordt momenteel gekenmerkt door een 2x2 met een brede groene middenberm en schuin parkeren aan de zijkanen. We willen het park op het tracé van de R40 waarneembaar maken, en omvormen tot een keizerlijke dreef (4 bomenrijen) tussen Heuvelpoort en het standbeeld van Charles de Kerckhove. De vier bomenrijen als structuurdrager van deze ruimte lenen zich om asymmetrisch een 2x2 rijweg te voorzien, en zowel het parkeergebeuren als de lokale ontsluiting via een enkelrichting ventweg te optimaliseren. Het parkeren gebeurt haaks op de rijweg, waarbij elke parkeerstrook wordt voorzien van een bomenrij. Daarnaast komt er in de middenberm en aan de parkzijde ook een bomenrij.

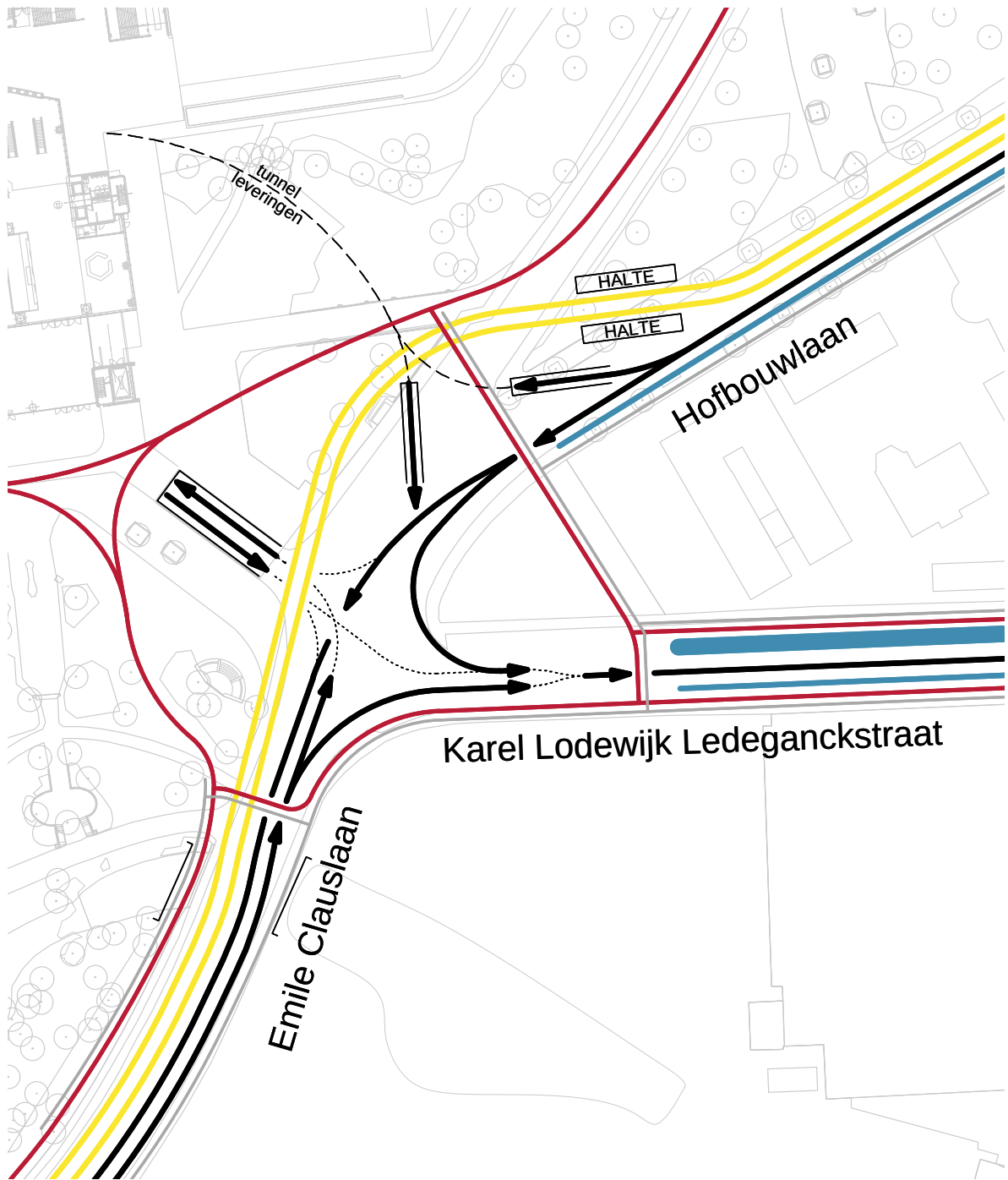
Ter hoogte van Kunstlaan wordt een veilige oversteek voor voetgangers en fietsers voorzien. Ruimtelijk wordt deze oversteek versterkt door het doortrekken van de platanen in Kunstlaan tot over Charles de Kerckhovelaan. Om deze ingreep voldoende kracht bij te zetten stellen we voor de bomenrij langs Charles de Kerckhovelaan tijdig voor en na Kunstlaan te onderbreken. Verder wordt ook een onderscheid gemaakt in de soort, grootorde, kleur en plantafstand om het beoogde contrast te bekomen.

Komende van de westzijde van de R40 zien we het beeld van Charles de Kerckhove eveneens als landmark om het park aan en af te kondigen. De 2x2 rijweg plooit zich als het ware rond het standbeeld. Hierbij wordt een aansluiting voorzien van de ventweg op de R40 en de mogelijkheid van R40 naar Koning Leopold II-laan te gaan of terug te keren richting Heuvelpoort.

Het asymmetrisch inplanen van de 2x2 laat toe dat de automobilist enigszins in contact komt met het park. Het oog worden getrokken naar de verschillende gebouwen die presenteren in de perspectieven langs de R40. Meer bepaald de relatie met de muziekkiosk en het doorzicht naar het MSK zijn de moeite waard.

Tot slot geven we mee dat deze oplossing naar uitvoerbaarheid een grote haalbaarheidsfactor heeft aangezien het perfect gefaseerd kan worden opgelost. Daarnaast wordt er voor de toekomst niets gehypothekeerd. We denken hierbij aan mogelijke ondertunneling hetzij voor het creëren van vlottere doorstroming, hetzij voor extra parkeercapaciteit aan te bieden langs de R40.

- voetgangers
- fietzers
- tram/busbaan
- privaat gemotoriseerd verkeer
- langs parkeren
- haaks parkeren

conceptschema - mobiliteit Hofbouwlaan - Emile Clauslaan - Karel Lodewijk Ledeganckstraat

Hofbouwlaan - Emile Clauslaan - Karel Lodewijk Ledeganckstraat

Hofbouwlaan wordt in functie van de Heuvelpoort enkelrichting gemaakt naar het ICC. De rijweg wordt voorzien tussen de tram/busbaan en de bebouwing. Langs de rijweg blijft de mogelijkheid om langs te parkeren. Ter hoogte van het ICC gaat de weg verder richting Emile Clauslaan en richting Karel Lodewijk Ledeganckstraat. Daarnaast wordt een rechtsaf naar de parking van de gebouwencluster gefaciliteert. De keuze wordt pas mogelijk nadat de voetgangers en fietsersoversteek tussen Karel Lodewijk Ledeganckstraat en het park is gepasseerd.

Het verkeer komende van Emile Clauslaan wordt op zijn weg richting Heuvelpoort verplicht via Karel Lodewijk Ledeganckstraat te gaan, tenzij het een bezoeker van de ondergrondse parking van de gebouwencluster betreft. We gaan er van uit dat er weinig weefbewegingen nodig zijn tussen verkeer komende van Hofbouwlaan en Emile Clauslaan en bijgevolg de invoegzone in Karel Lodewijk Ledeganckstraat beperkt blijft.

Bijkomend studiewerk is noodzakelijk om na te gaan of het haaks parkeren in het straatprofiel van Karel Lodewijk Ledeganckstraat kan behouden blijven. Belangrijk is de aansluiting op Zwijnaardsesteenweg waarbij links afslaand verkeer zonder veel problemen kan invoegen richting Heuvelpoort. Indien het geen optie is om Normalschoolstraat enkelrichting te maken zal ook deze aansluiting mogelijk een verkeerslichtenregeling vragen, hetgeen we momenteel vermijden.

Bereikbaarheid gebouwencluster

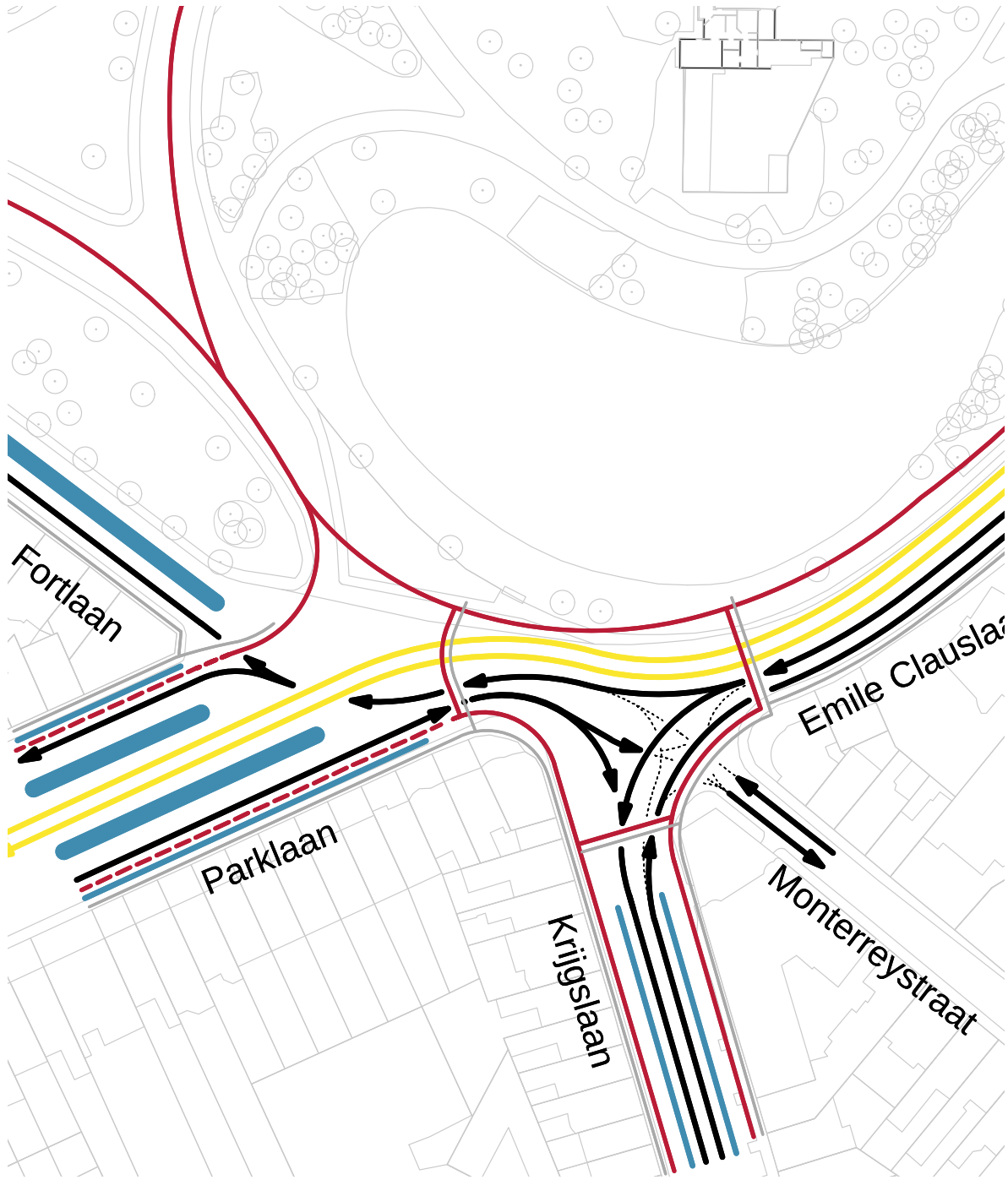
Om de goede werking van de gebouwencluster niet in het gedrang te brengen is een goede ontsluiting voor bezoekers en leveringen een must. We willen echter niet dat het park hiervoor de prijs betaalt.

In die optiek hebben we besloten de huidige toegang weg te nemen en de inrit voor leveringen te enten op Hofbouwlaan. De uitrit van de tunnel wordt zo ingeplant dat zowel de ontsluiting naar Emile Clauslaan als naar Karel Lodewijk Ledeganckstraat mogelijk is. De openbaar vervoersbundel wordt zo ingepland dat de benodigde ruimte om ondergronds te gaan beschikbaar is.

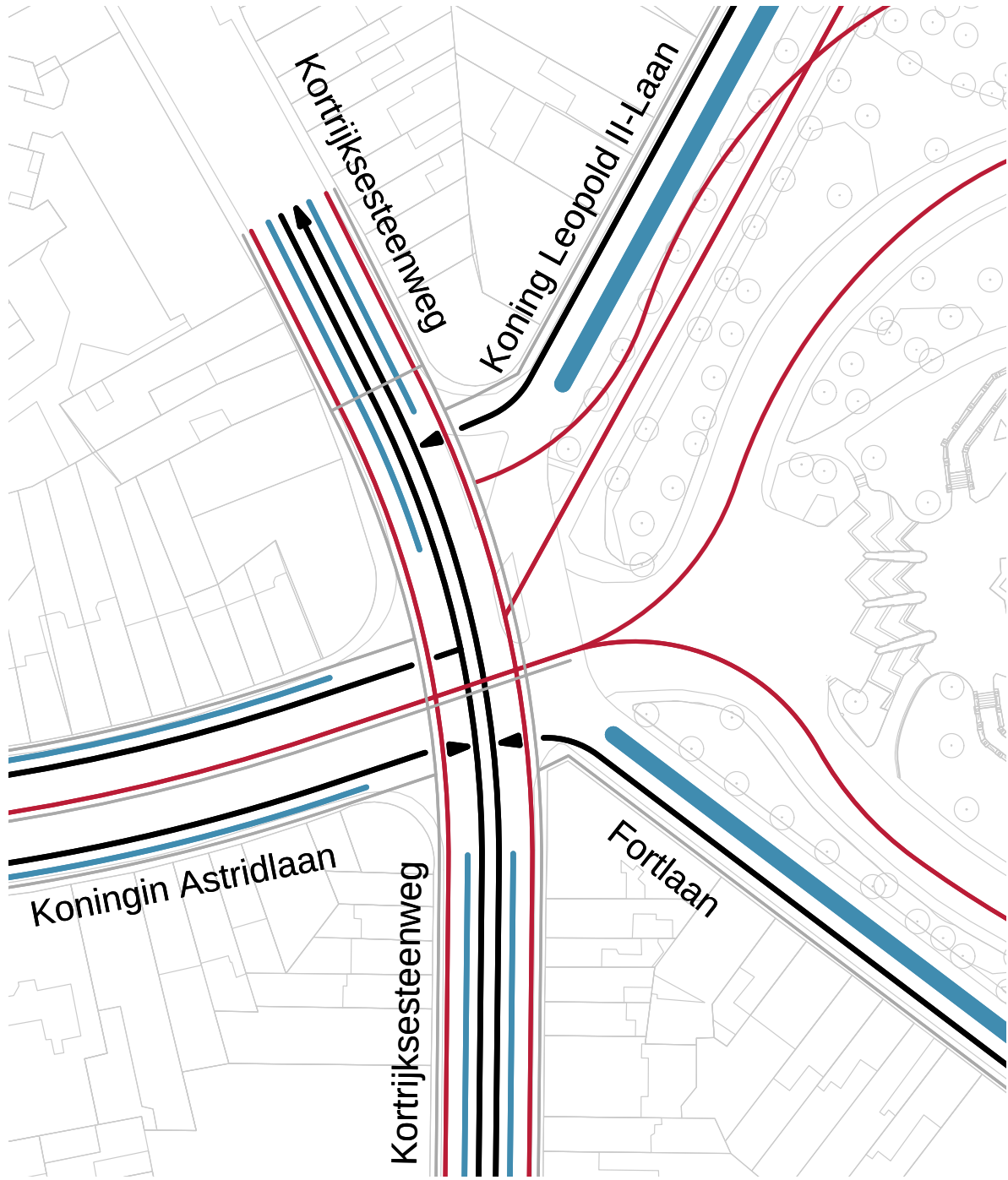
De bestaande tunnelmond voor de autoparking blijft behouden en ook hier zal de ontsluiting richting Emile Clauslaan en Karel Lodewijk Ledeganckstraat mogelijk zijn. Er dient in detail een verkeersveilige oplossing te worden gezocht voor de kruising met de tram/busbaan. Indien noodzakelijk moet er een verkeerslichtenregeling worden uitgewerkt om het verkeer komende van Emile Clauslaan linksaf in te parking te laten.

Optioneel kan een kiss and ride zone worden voorzien aan deze zijde van het park. Deze strook zou zich dan tussen de twee tunnelmonden voor leveringen situeren en mag geen invloed hebben op de veilige en vlotte oversteekbaarheid van Hofbouwlaan.

- voetgangers
- fietzers
- tram/busbaan
- privaat gemotoriseerd verkeer
- langs parkeren
- haaks parkeren

conceptschema - mobiliteit Parklaan - Krijgslaan - Emile Clauslaan

conceptschema - mobiliteit Koningin Astridlaan - Kortrijksesteenweg - Fortlaan - Koning Leopold II-Laan

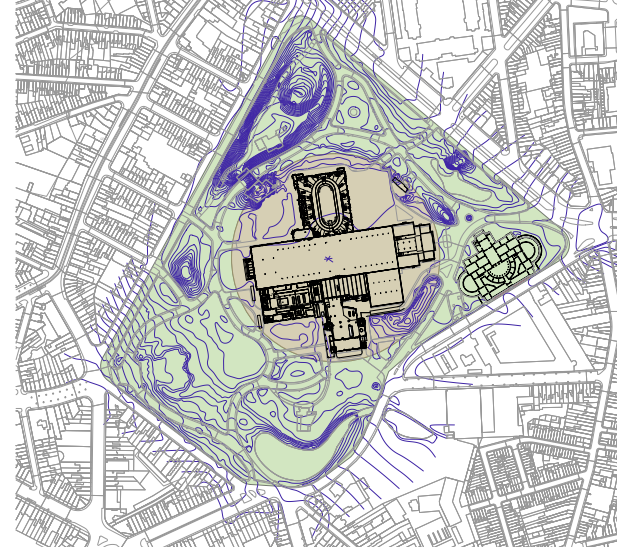
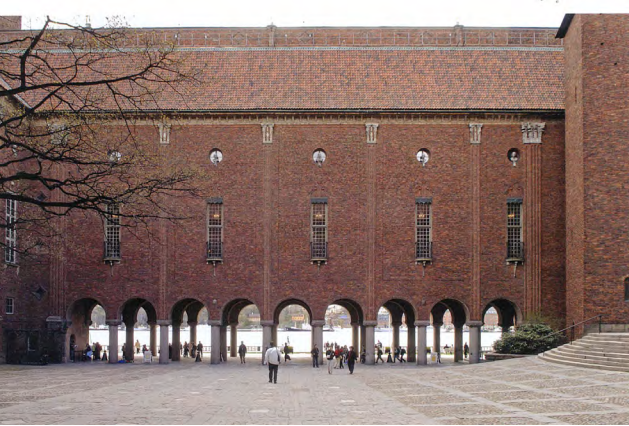
Kruispunt Kortrijksesteenweg – Koningin Astridlaan

Willen we deze ruimte omvormen tot de 'groene' verbinding met het station Gent Sint-Pieters, is het aangewezen ook dit grootschalig en onoverzichtelijk kruispunt te stroomlijnen. Om sluipverkeer langs de parkranden te vermijden wordt het verkeer in Fortlaan en Koning Leopold II-laan beide enkelrichting gemaakt in de richting van Kortrijkse Steenweg. Hierdoor worden beide straten enkel aangesloten op Kortrijksesteenweg.

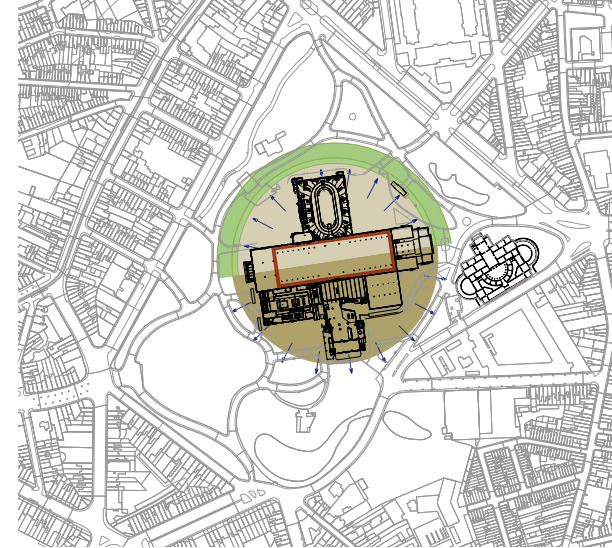
Centraal in het verlengde van Koning Astridlaan een veilige en vlotte oversteek voor fietsers en voetgangers voorzien. Ook de platanen van Koningin Astridlaan worden doorgetrokken tot in het park, waardoor op eenzelfde manier de hoofdtoegang van het park in het straatbeeld wordt gemarkeerd.

Kruispunt Emile Clauslaan - Krijgslaan – Parklaan

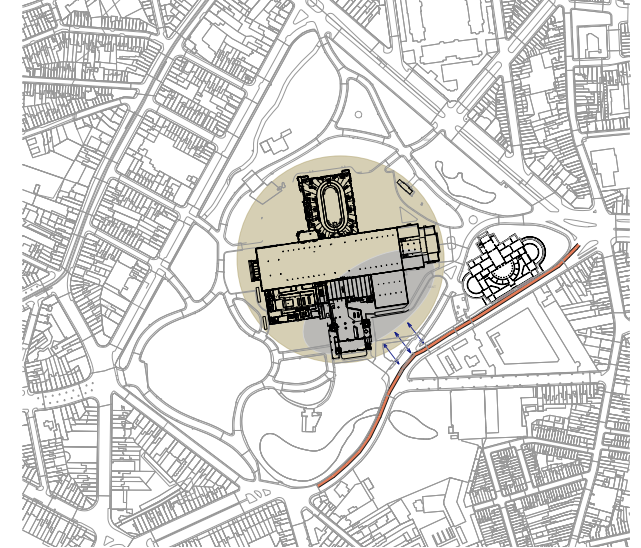
Het kruispunt van de Krijgslaan met Emile Clauslaan en Parklaan is onlangs heraangelegd. De hoofdverbinding dient die van Krijgslaan – Emile Clauslaan te zijn. Parklaan en Monterreystraat sluiten aan en worden waar noodzakelijk voorzien van een aparte afslagstrook. Aangezien de tram/ busbaan haast langs dit kruispunt loopt zijn er weinig gevolgen voor het privaat gemotoriseerd verkeer. Waar wel meer aandacht naar uit moet gaan is een betere verknoping van de fietspaden van Krijgslaan met het park.

reliëf

panorama - diaporama

stedelijke link

_TUSSEN PARK EN GEBOUWENCLUSTER

MENTAL SCAPE?

deelstudie 3

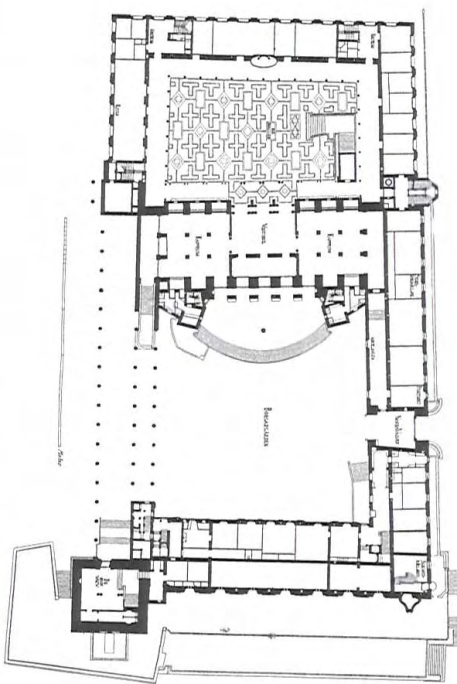
De dichter J. Bernlef schreef over de poëzie van Tomas Tranströmer, de Zweedse nobelprijswinnaar literatuur 2011, het volgende:
 “Op grond van een uiterst precies observatievermogen worden zaken van vaak heel uiteenlopende aard met elkaar verbonden, ongeveer zoals je twee chemische stoffen met elkaar in contact brengt, zodat er een derde element ontstaat. Dat gaf een schok.”

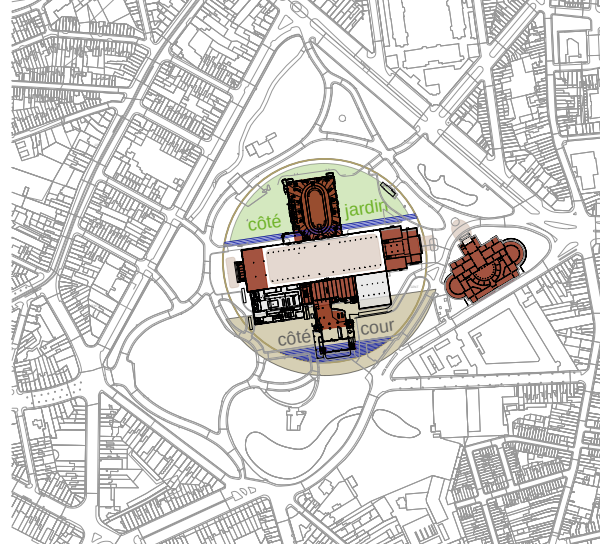
We waren toen reeds een hele poos bezig de ontwerpgrammatica voor de citadelsite te preciseren en te nuanceren. We wisten dat de belangrijkste en moeilijkste kwestie de relatie was tussen de gebouwencluster en het park, of tussen het park en de gebouwencluster. Deze omdraaiing is niet hetzelfde. Het hangt er vanaf van waar en in welke context je het bekijkt.

Wat Bernlef schreef over Tranströmers gedichten, lezen we als een verduidelijkende bewoording voor deze cruciale vraag, en in uitbreiding voor de gehele ontwerpgrammatica.

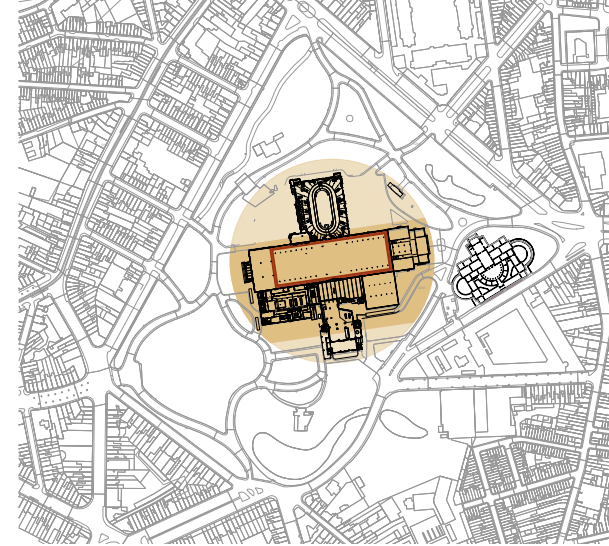
Het park met zijn wetmatigheden/eigenheden en de gebouwencluster met zijn wetmatigheden/eigenheden staan naast en tegenover elkaar en hebben hun eigen snelheid. De ‘grenslijn’ tussen beide willen we daarom ‘verbreden’, om zo tussenruimte te creëren en geen harde grens. Enerzijds toch heel scherp aanwezig en duidelijk preciseren, om zodoende specifieke antwoorden te kunnen geven, maar anderzijds voldoende vaag, open en onbepaald, om veelvuldige interpretaties mogelijk te maken.

stadhuis Stockholm, R. Östberg, 1911-1923

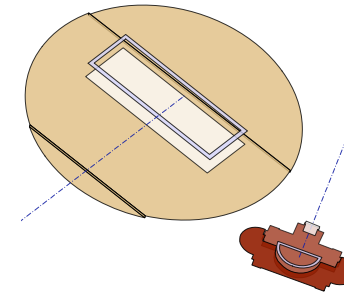

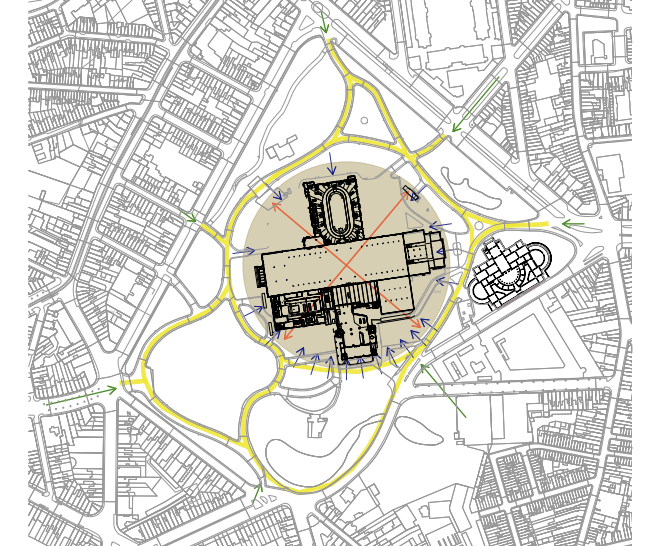
buitenruimte côté cour-côté jardin

bepalen densiteit

vlaktesprofiel - hoogteverschillen - bodemprofiel - horizonten

bereikbaarheid en doorwaadbaarheid

Analoog aan die 2 chemische stoffen die een derde doen ontstaan, of anders gezegd de derde bestaat bij de gratie van de 2 eerste.

Het beschermde park heeft al veel meer een verregaande definitieve 'layer' gekregen dan de gebouwencluster. Voor het park zouden we van 70 à 80% 'definitief' spreken, terwijl de gebouwencluster maar 20 à 30% 'definitief' is bepaald. Hun snelheid en manier van aanpakken zal dan ook sterk verschillen.

Enkel punctuele ingrepen aan zich aan de gebouwencluster of aan het parklandschap kunnen echter geen blijvende draagkrachtige oplossingen of verbeteringen zijn; wél in relatie tot elkaar.

Het definiëren van een tussengebied of overgangszone geeft tal van opportuniteiten om een rijke grammatica te voeden. Het tussengebied werkt in 2 richtingen, maar laat toch een grote autonomie toe. Een continue revisie is mogelijk. En het concentreren van de ingrepen maakt dat er niet uitgesmeerd wordt over het park.

De centrale zone rondom de gebouwen vormt dus het intermedium tussen het park en de gebouwen. Het is als het ware de sokkel waarop het gebouw verankerd zit in het park. Naast de rol van connector en verdeler is deze zone van belang voor het Citadelsite als een verblijfszone. Het is immers de kern van het park.

Hoe is de mental scape in realiteit geïmplementeerd?
Welke krijtlijnen kunnen uitgezet worden?

De vlakte die uitgegraven werd in het reliëf is een evidentie. Die vlakte om de voormalige citadel met zijn exercitieterrein te bouwen bestaat. Dit horizontale vlak heeft een uitgesproken aanwezigheid in het reliëf.

Verskillende vormen om de mental scape concreet te maken zijn uitgetest. Er werd steeds vertrokken van het huidige middelpunt van de Floraliënhall, hoewel deze niet samenvalt met het middelpunt van de oude citadel.

De schijf schuift zich voor de helft in de heuvelkam, voor de andere helft komt ze net boven het maaiveld. Dwz dat er een 180° omsloten diaporamisch zicht ontstaat aan gene zijde, en een 180° panoramisch zicht naar het lager gelegen park anderzijds.

De aanwezigheid van de vroegere citadel is hier nog het meest voelbaar in de reliëfwerking van de randen rondom de gebouwen. Aan de hoge zijde wordt een gevoel van geborgenheid gecreëerd door de taluds die zich rond het gebouw plooien, terwijl aan de lage kant eerder een openheid ontstaat. Dit open gevoel is de dag van vandaag minder waarneembaar door de dichtheid van de boomvolumes en de 'verrommeling' op maaiveldniveau (geparkeerde auto's, prutserige hagen, afvalcontainers, ...).

De 'stedelijke' link van alle gebouwen van de gebouwencluster gebeurt langs de Hofbouwlaan. Het ICC en het SMAK hebben reeds een directe link, maar ook het Kuipke en het Casino zullen van hieruit bediend worden. (zie verder voor de ontsluiting de deelstudie over de gebouwencluster)

De schijf komt hier rakelings langs de weg. Bus/tramhalte, leveringen en alle gemotoriseerd verkeer gebeurt vanaf deze zijde. Doorheen het park zijn er enkel voetgangers- en fietsersverbindingen, en de doorgang voor hulpdiensten.

De schijf creëert vele mogelijkheden van openbare buitenruimte. We onderscheiden twee grote sferen: enerzijds een 'côté cour' en anderzijds een 'côté jardin', die dan verder genuanceerd kunnen worden naar gebruik, grootte en intimiteit. De openbare ruimte is niet noodzakelijk verhard, en kan bvb ook een (beelden)tuin, groenzone of watervlak worden. Een goed evenwicht moet gezocht worden tussen de binnenkern van de Floraliënhall en de buitenzijde van de gebouwencluster. Of anders gezegd: een nieuwe buitenruimte gaat niet in concurrentie qua gebruik en uitstraling met de Floraliënhall.

Voor het bepalen van de gebouwde densiteit (ook in hoogte) is het beter meer aan de 'stedelijke kant' te verdichten.

Het vlaktesprofiel van de schijf kan variabel ingevuld worden met lichte niveauverschillen of licht hellende vlakken.

De schijf is vanuit alle zijden percipieerbaar en bereikbaar, echter niet met grote perspectief-assen. Die zullen wel doorzichten genereren, maar niet noodzakelijk ook de toegangspaden zijn.

De schijf is direct gelinkt met alle gebouwen 'intra muros' en met het primaire wandelpad en alle andere 'extra muros' elementen. 'profielsneden over de schijf als potentiële pilootprojecten' :

_heuvelrug / grot / zwitserse vallei

Dit historische geheel doorbreekt de schijf. Er wordt onderzocht om via de grot en de vroegere kazematten een toegang tot de binnenschijf te maken.

Aan de noordzijde algemeen is de rand van de schijf 'overschreven' door de heuvelruggen die de contour van de vroegere citadel volgen.

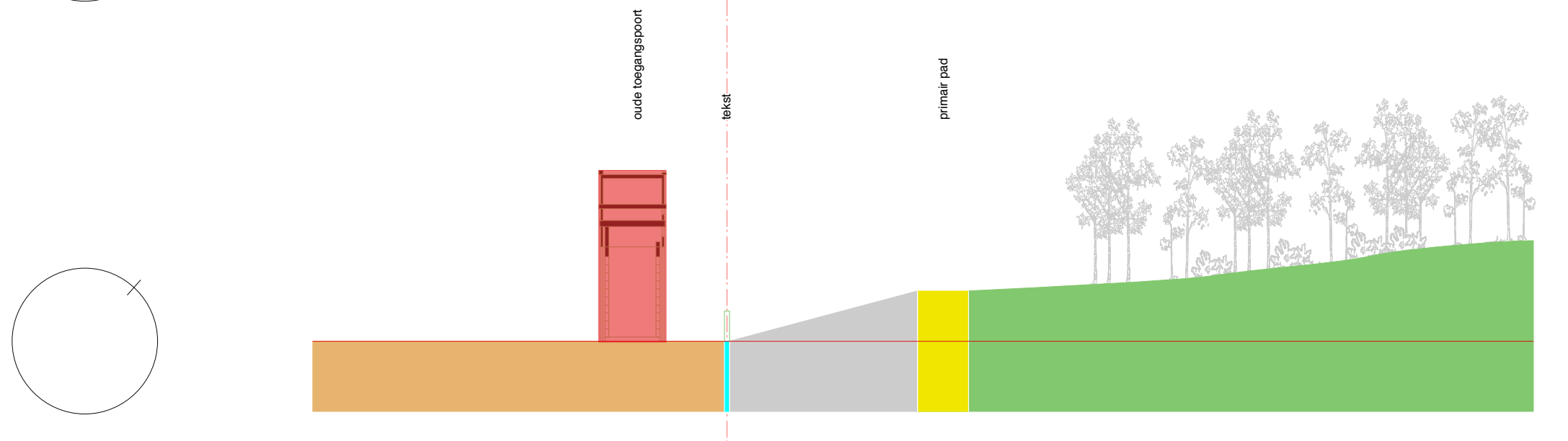
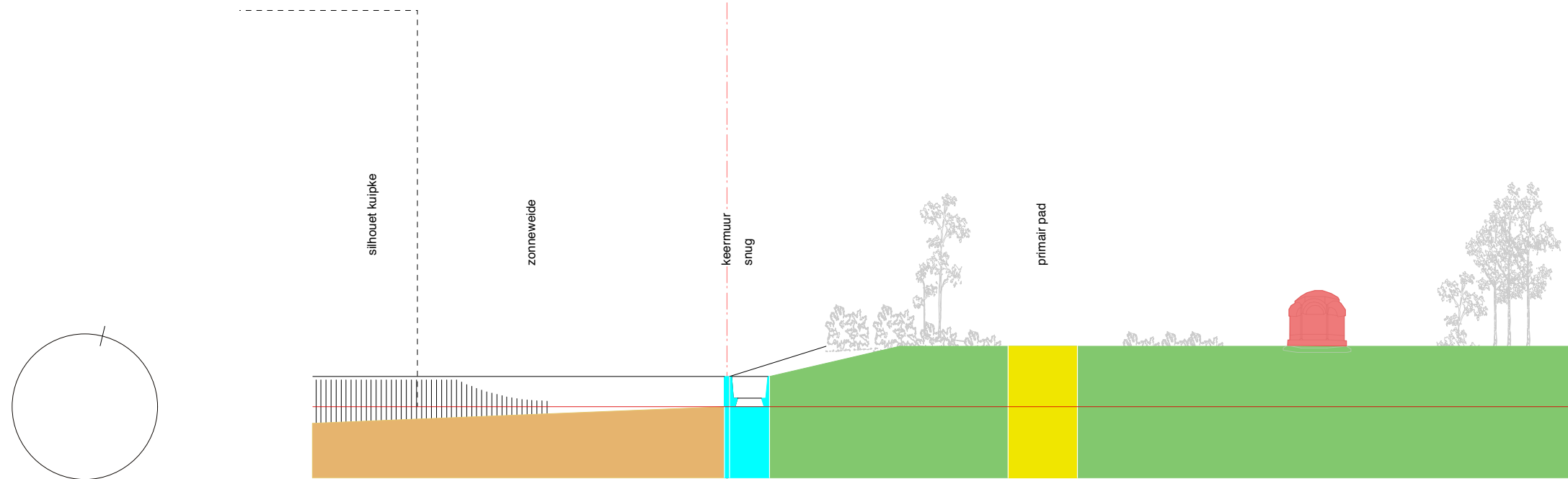
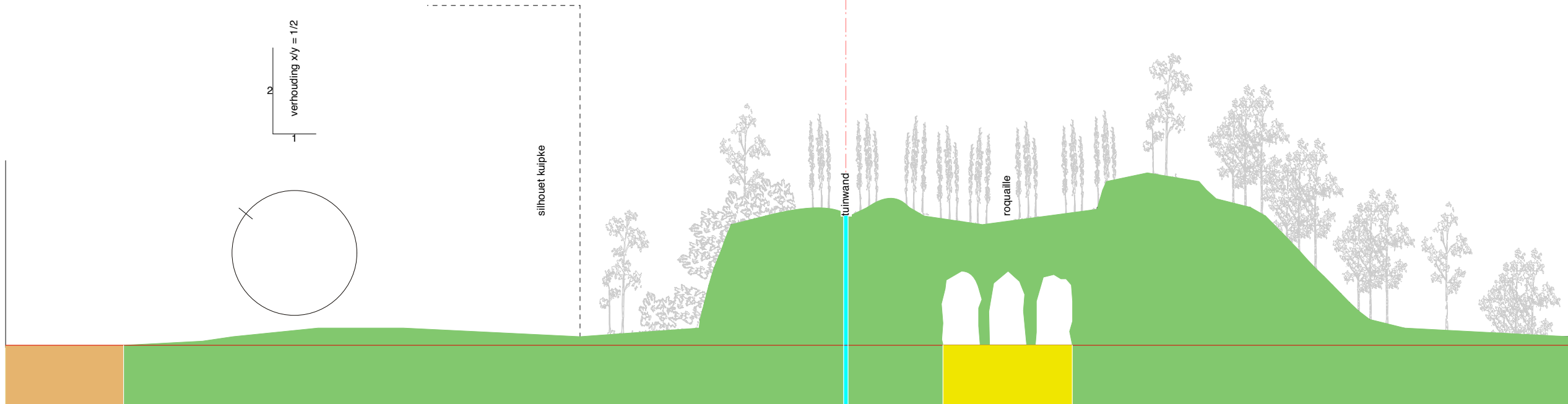
_côté jardin / Kuipke

Daar waar het Kuipke dicht tegen de schijfrand komt, kan die rand een keermuur worden, waardoor die grote gesloten monoliet toch meer lucht krijgt. De huidige smalle doorgangszone verdwijnt. De bewegingsstromen die huidig gestremd zijn, worden vloeiend. En was ook reeds een doorgang mogelijk gemaakt doorheen de Floraliënhall. In de zone rondom het Kuipke is de volledige parkaanleg georiënteerd op dat monoliete bouwvolume. Een interactie tussen het gebouw en het park is er waarschijnlijk nooit geweest. Sowiezo is de grote ovalen velodroom-tribune expliciet naar zichzelf gericht en niet naar de omgeving. In de ideale situatie is dat het volledige noordelijke deel van de schijf (met uitzicht op de historische parkrelicten en citadelrestanten), één grote open ruimte wordt.

_Citadelpoort

De voormalige citadelpoort is een primaire toegang tot de open ruimte van de schijf, en zal (diagonaal door de Floraliënhall) perspectivisch een zicht geven tot aan de overzijde van de schijfrand.

_SMAK / MSK

De Ferdinand Scribedreef wordt opnieuw deel van het primaire wandelpad. Al het gemotoriseerd verkeer wordt verschoven naar de Hofbouwlaan en de Emile Clauslaan.

De schijfrand komt zeer dicht tegen de toegang van het SMAK. Een licht hellend connecterend vlak verbindt ons vervolgens met het primaire wandelpad. Ook het MSK krijgt, volledig in de lijn van het gebouw, een royale connector naar dit primaire wandelpad. De monumentale trappartij naar de overdekte voorhal zal weer volledig tot het park behoren. Het beeld van de Mastendragers zal weer een volwaardig focaal element worden in het park.

Het antwoord op de initiële vraagstelling voor een Museumplein was correct. De vraagstelling voor een grammatica voor de gehele citadel-site genereert echter andere uitgangspunten. De idee van een Museumplein als dusdanig is hierin niet echt meer relevant.

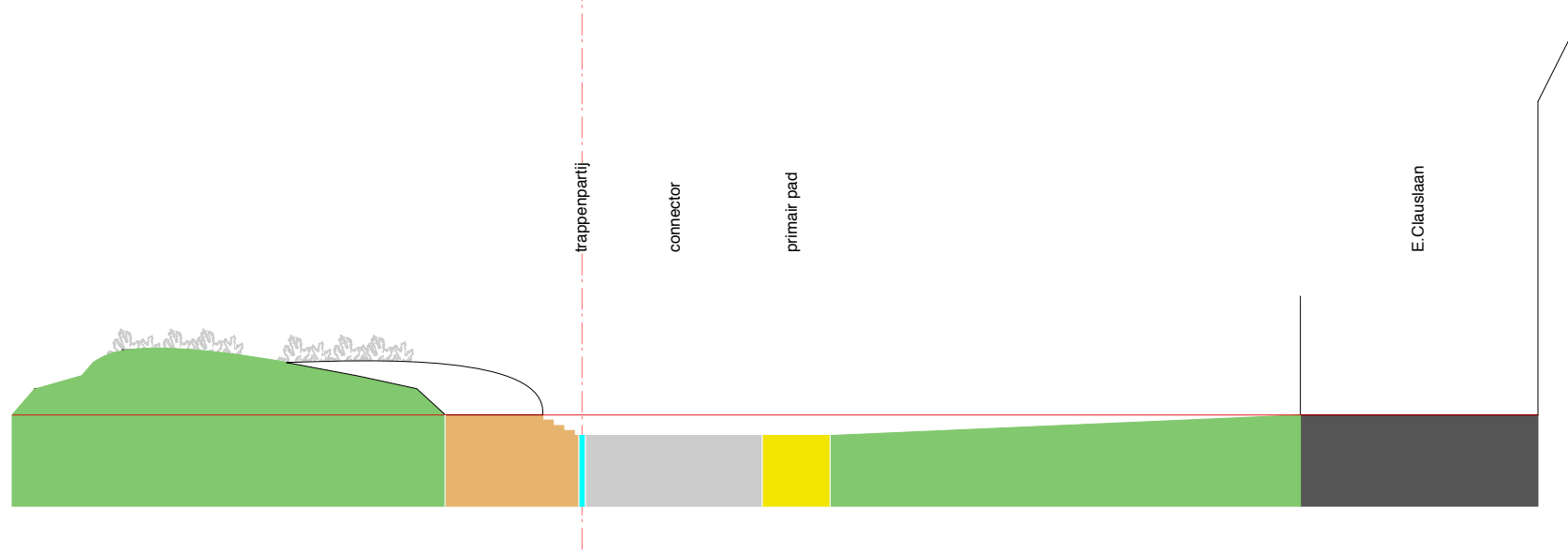
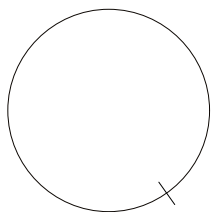
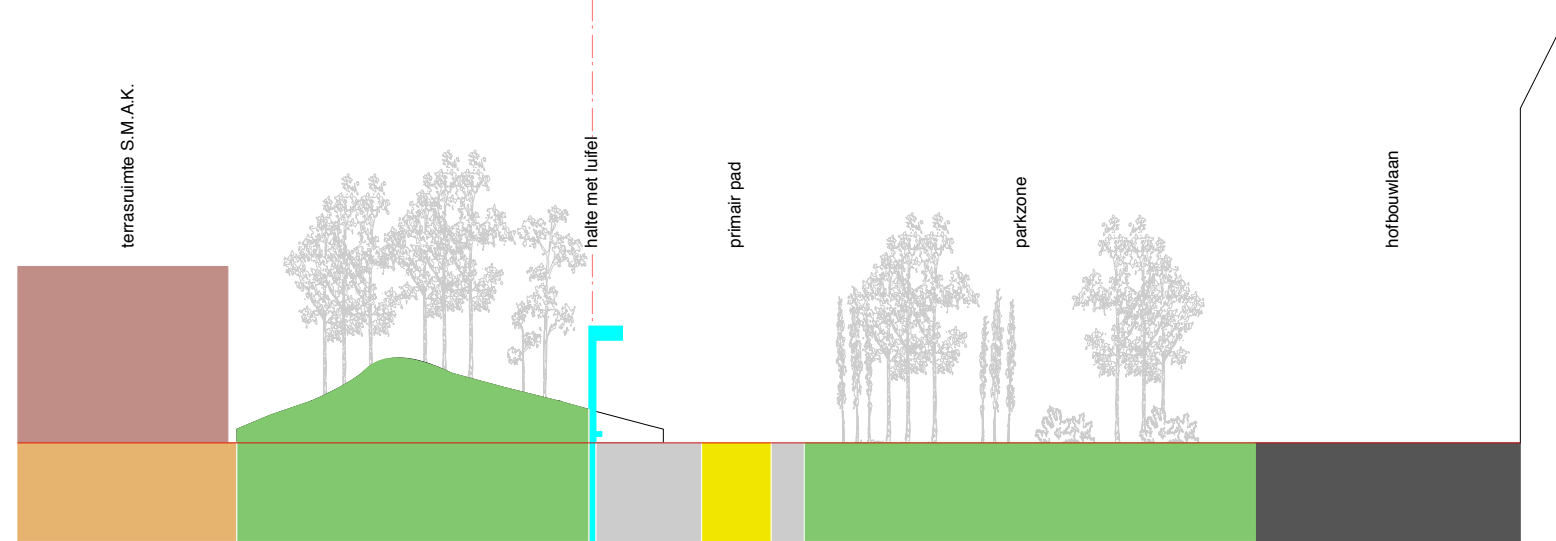
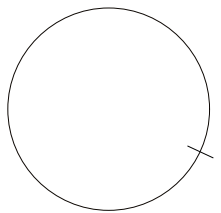
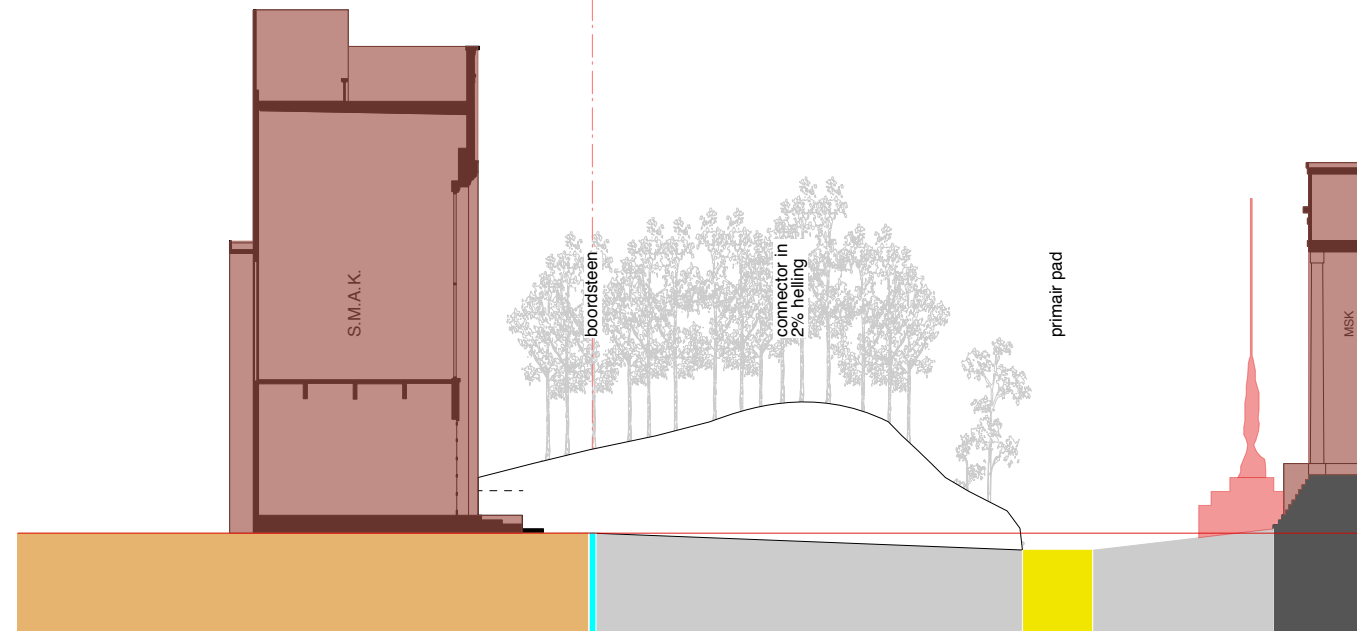
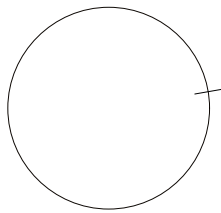
_stedelijke link (plein, bushalte, café)

Op deze plek is de schijf het dichtst aanleunend aan de openbare weg. Dit is een belangrijk doorgangsgebied en 'activiteitenknooppunt' van oa het ICC, de UGent-Ledeganck, het SMAK, het MSK, de brasseries van beide musea, de botanische tuin, enz. De tram- en bushalte wordt hierop geënt, en dit in combinatie met de te verleggen toegang tot ondergrondse parkeergarage inclusief mogelijke toelevering. Hierdoor zullen het plein en gebouwtoegangen niet onnodig bezwaard worden met leverende vrachtwagens.

Alle 'achterkantsituaties' van het ICC, de Rode poort en het SMAK moeten weggewerkt worden. Minimaal wordt het gelijkvloers van de Rode Poort opengewerkt om een directe link te maken met de Floraliënhall en verder.

En hoewel we spreken van de 'stedelijke' link, willen we toch expliciet het park hier over zijn smalste strook kunnen doortrekken van de cascade van de grote vijver naar het MSK.

_côté cour / ICC

Deze open ruimte, volledig zuid gericht, geeft een panoramisch zicht naar de lager gelegen grote vijver (en de huidig verstoppe cascade). Dit was de 'erekoer' en de voormalige hoofdtoegang tot de wereldtentoonstelling en het Eeuwfeestpaleis. Een aantal lange treden parallel aan de lange as van de Floraliënhall nodigen uit er te zitten.

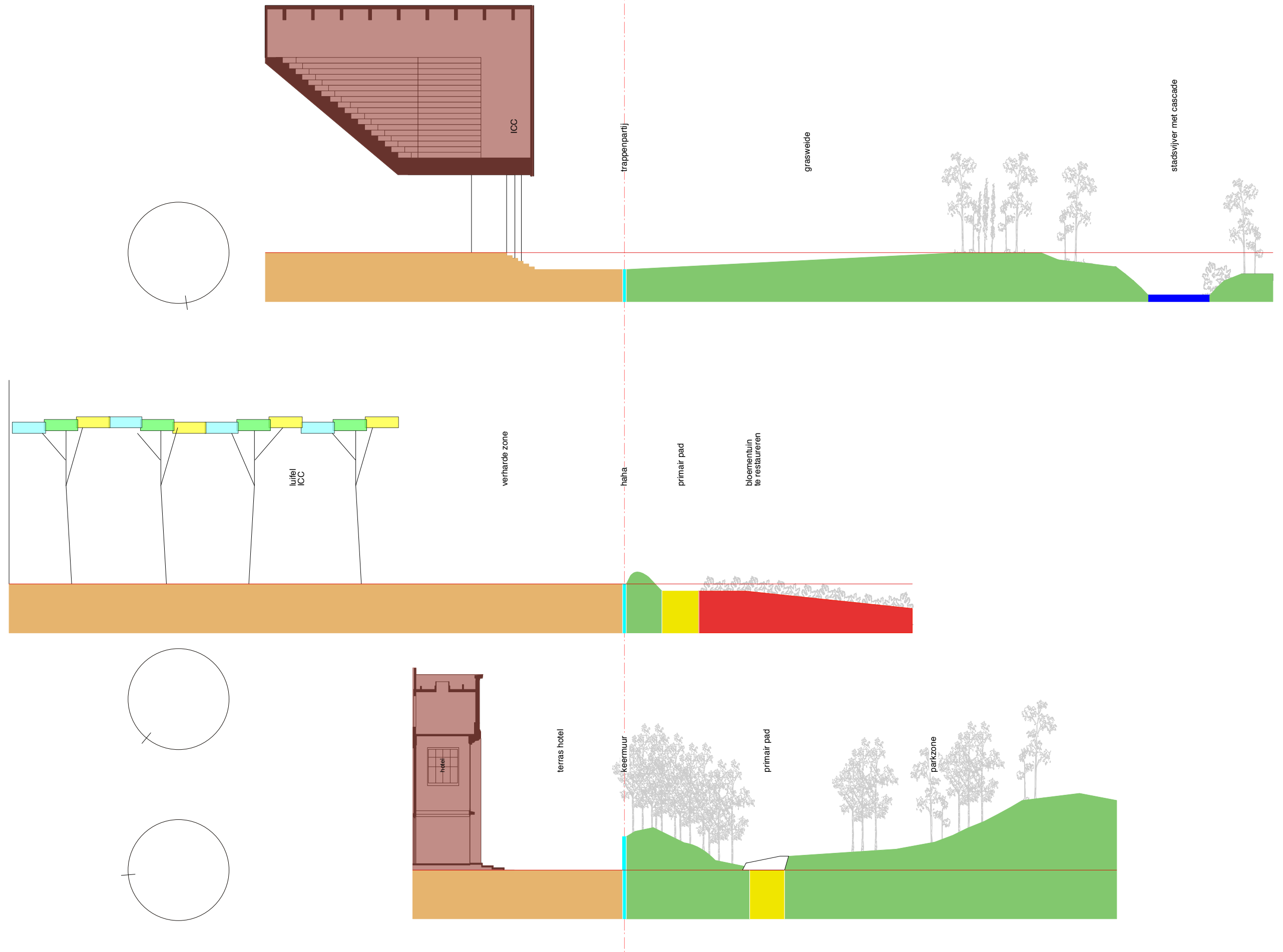
_Azaleahal / historische Tulp

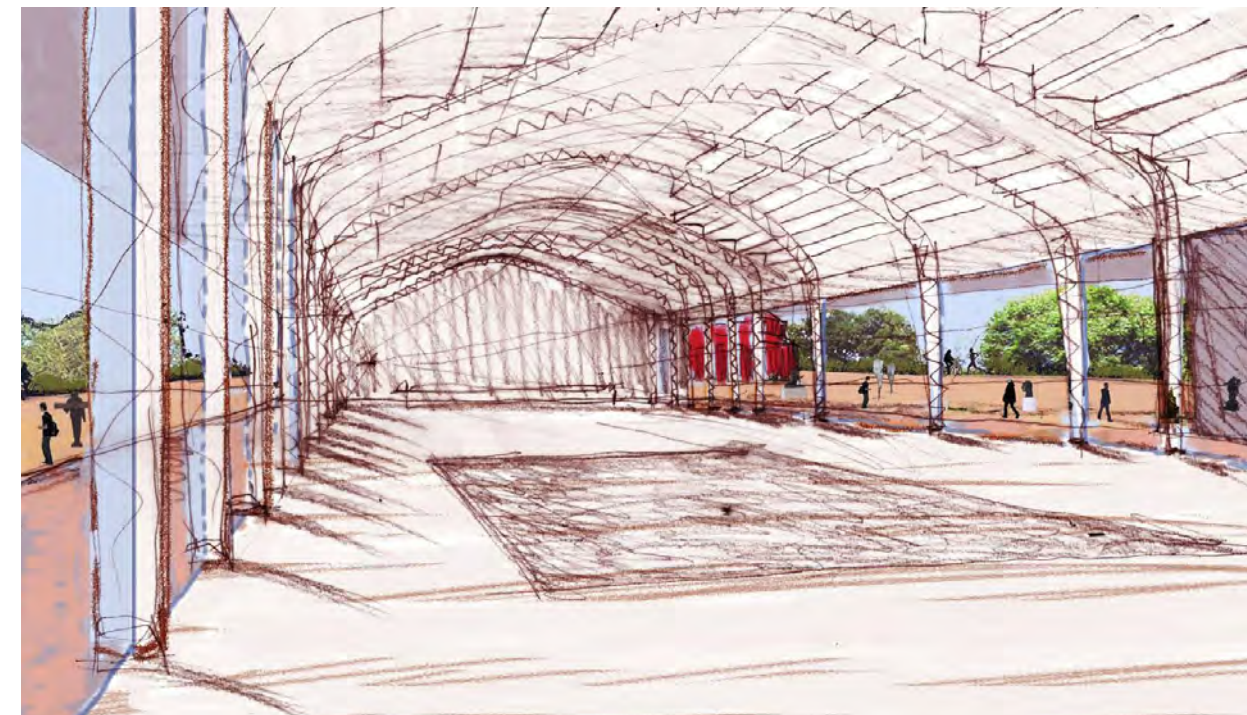
Deze ligt op de weg tussen het station en de Ledeganckstraat. De kleurrijke floraliëntuin met de rotule in de knop maakt de link, doorheen de Azaleahal, met de Floraliënhall en verder. De Azaleahal-locatie is alleszins open op gelijkvloers niveau, maar kan ook een luifel worden. Deze beslotener buitenruimte kan gebruikt worden bij activiteiten in het ICC. Ook op de 1° verdieping behoort een volledig private ICC-buitenruimte tot de mogelijkheden.

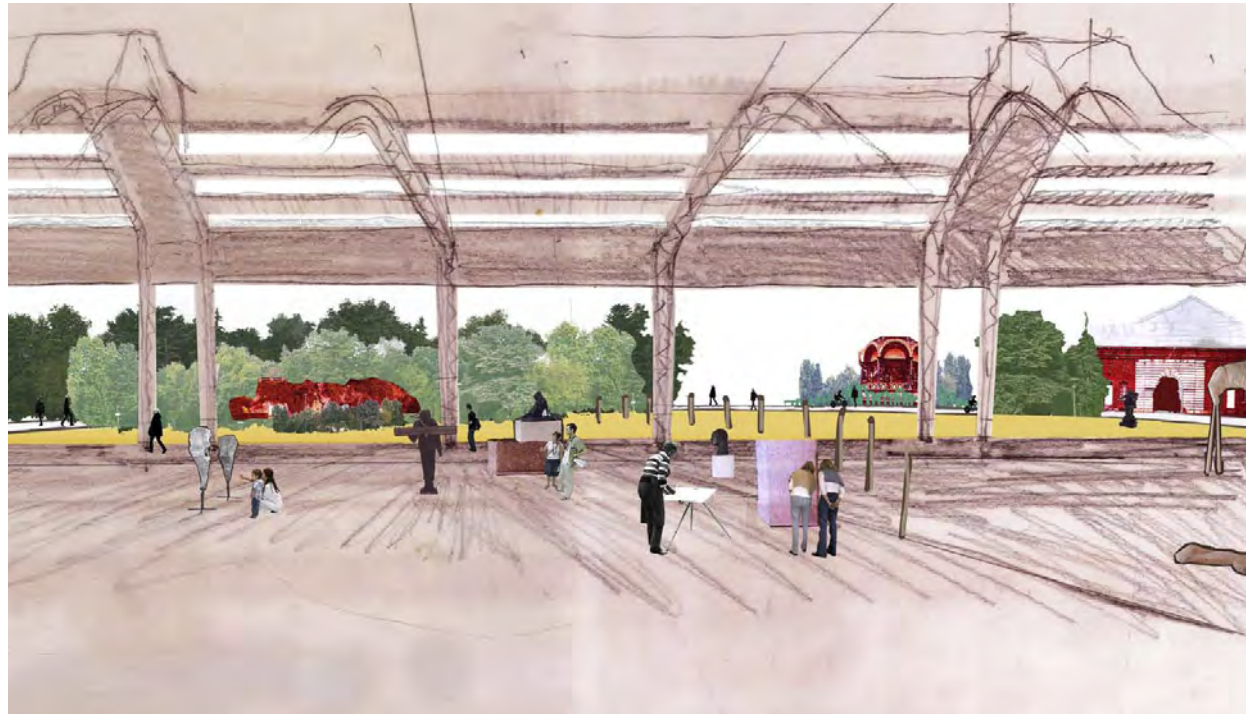

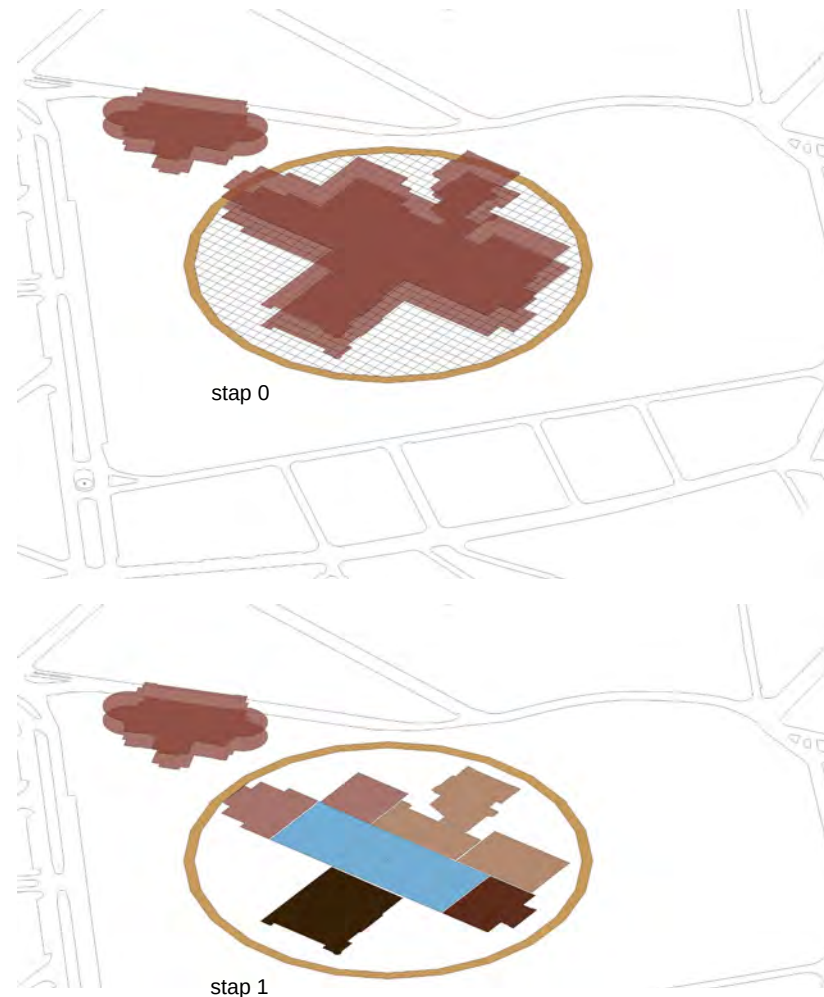
_Casino

Een keermuur thv de schijf creëert een intiemer terras ter hoogte van het voormalige Casino. De expliciete kopfaçade wordt getemperd door deze keermuur, omdat het primaire pad en de uitloper van heuvel vanaf de grot voorlangs doorloopt. Er is geen rechtstreekse toegang meer op de as, maar deze is nu lateraal. Het huidige voorplein verdwijnt en wordt opgenomen in het parklandschap. Nieuwe functies kunnen een uitbreiding van het ICC zijn, maar ook een hotelfunctie behoort tot de mogelijkheden.

_GEBOUWENCLUSTER

_Mogelijke scenario's voor de fasering van de gebouwencluster:

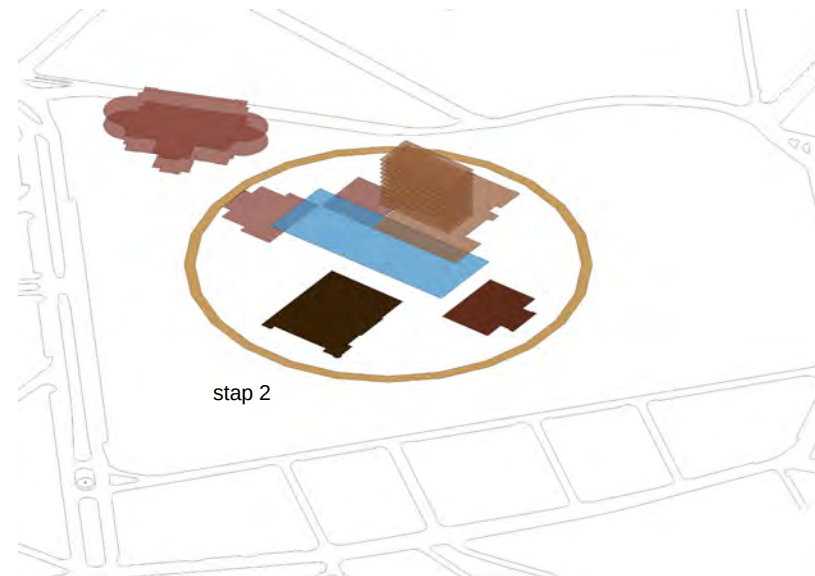
De verschillende gebruikers van het gebouwencluster wensen stuk voor stuk in capaciteit te groeien. Om de toe- en afname van vierkante en kubieke meters in goede banen te leiden wordt de grammatica van de cirkelschijf tussen park en gebouw aangevuld met het volgende compendium, vorm gegeven door een voorstel tot stappenplan:

_Stap 1 Zoals reeds vermeld in de tekst worden er een drietal 'evidenties van de cirkelschijf' uitgeschreven, die in hun uitvoering ruimte zullen scheppen, steeds in relatie met het park.

_Evidentie 1 de (cirkel)grens waarbinnen gebouwd mag worden, wordt niet overschreden door een gebouwd element.

_Evidentie 2 de huidige voetafdruk (na het instorten van hal 6) met name 50/50 bebouwd-onbebouwd, wordt niet overschreden. (er is geen beperking in de V/T verhouding, noch in horizontale of verticale relaties, wel wordt bij wijze van projectie een economisch gunstig grid geprojecteerd van 8x8m)

In de 3e evidentie wordt het gelijkvloers maximaal open gelaten met uitzondering van de structuur, stijgpunten, gemeenschappelijk gedeelde voorzieningen of bedienende ruimtes of elementen dewelke het sociaal verkeer profileren.

_Korte analyse van de bestaande toestand:

Er ontbreekt een algemene haalbaarheidsstudie. Dat wil zeggen, een studie van de gebouwen in relatie tot elkaar en niet afzonderlijk¹. Een voorstel:

Er zijn drie ontegensprekelijk architecturaal interessante gebouwen in het park, afgezien van de follies. Deze gebouwen hebben een inherente architecturale waarde en gaan van nature een dialoog aan met het park: het Museum voor Schone Kunsten, de Floraliënhall en het ICC. Stel dat deze verwijderd zouden worden, dan is het maar de vraag of iets meer waardevol in de plaats zou kunnen komen. Deze drie gebouwen zijn echter moeilijker uit te breiden.

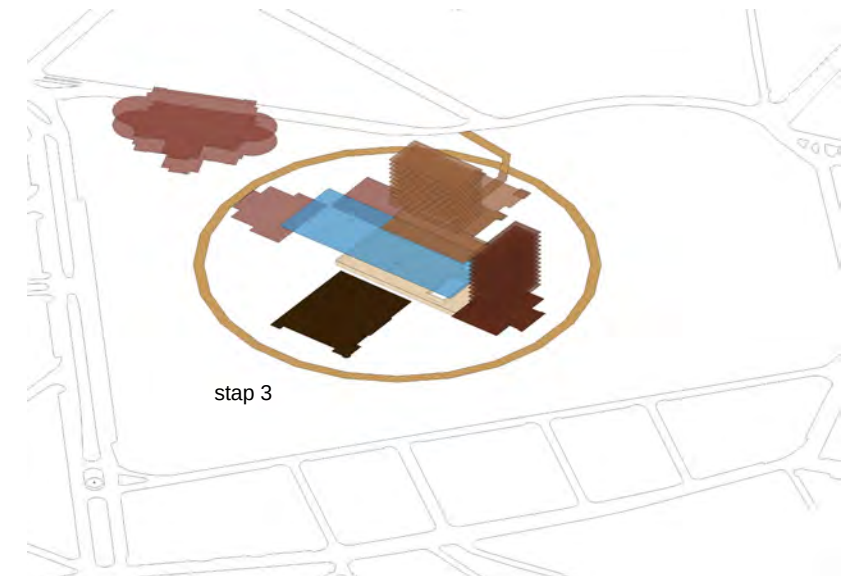
_a Charles van Rysselberghe breidde het MSK reeds uit op een bijzonder intelligente wijze ten tijde van de werltdtentoonstelling, en zit bovendien gekneld tussen de symmetrische opbouw, de open ruimte van het park en de Hofbouwlaan.

_b De zin om de meer dan 200 meter lange Floraliënhall verder te verlengen is twijfelachtig. Daarentegen is de conditie van de metaalstructuur in goede staat (voorlopig gespaard van weer en wind). Het loont de moeite en het is haalbaar om, onder andere door te zandstralen, de structuur te renoveren. De serreglazen kunnen worden vervangen en het dak kan energetisch of als groendak worden uitgerust.

_c Het derde architecturaal interessante gebouw, het ICC, is ontworpen in een expressieve betontaal. Het in vorm uitstekende auditorium, de typische binnenverlichting, de interieuropbouw en de overkragende kantoortoren verheffen het tot een baken in het park en eromheen.

_d de middenmoot in de architecturale waardenschaal van gebouwen bestaat uit het Casino en het SMAK, beiden ontworpen als kopgebouwen, gebouwen die ontvangen, doorgang verlenen en opnieuw verlaten worden. Deze twee gebouwen hebben ook in ruimte een relatie met het park, beiden hebben een pleinruimte aan de parkgevel, maar bevatten weinig inherente architecturale waarde als dusdanig.

_e Er zijn ook vier 'schoendozen'; anonieme gebouwen, zonder architecturale waarde en dewelke geen relatie met het park aangaan

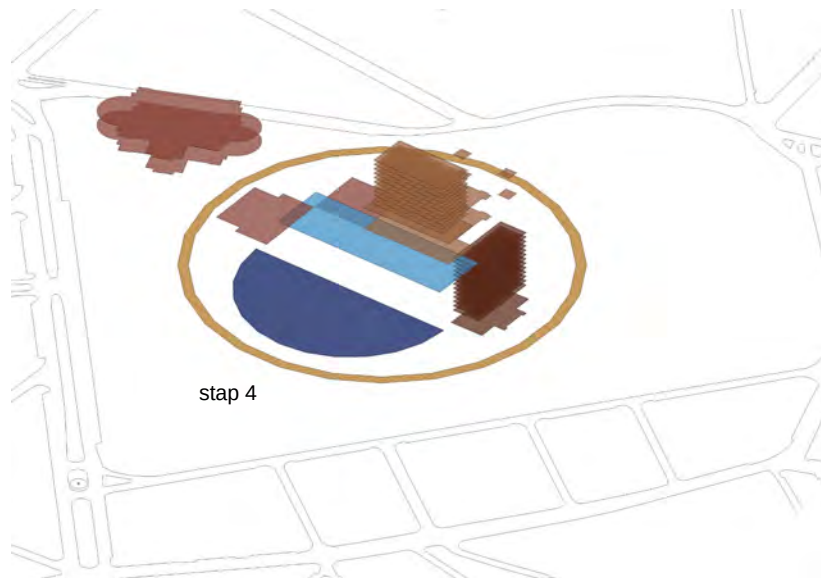

in welke hoedanigheid dan ook, tenzij in negatieve zin; het Kuipke, de Rode Poort, de Petro de Gante zaal tussen het ICC en de Floraliënhall en de Azaleahall. Dit kwartet levert enkel achterkanten, blinde gevels en verstopt de hoeken van de gebouwenconstellatie.

De vraag of deze gebouwen eerder afgebroken worden dan wel of er binnen de bestaande structuur wordt ontworpen kan vrij rationeel benaderd worden. Wanneer een gebouwd element geen stedenbouwkundige of architecturale waarde heeft, wordt gekeken naar zaken die meetbaar zijn: de vloer-plafondhoogtes in relatie tot de functie en programma van het gebouw, de stabiliteit en de energetische normering. De kosten zullen dan worden afgewogen tegen de baten, om een toekomstig programma te omvatten. Een ander aspect in dit specifiek geval is dat de 'schoendozen' de zuidelijke kant van de Floraliënhall letterlijk en figuurlijk verstoppert, ze verhinderen een doorwaadbaarheid van de centrale cluster. Indien ze verdwijnen, worden de bewegingspatronen en de leegtes de onzichtbare drager van de concrete gebouwbouwde en de te bouwen volumes. Met dit in het achterhoofd kunnen de drie zuidelijke schoendozen zonder meer vervangen worden door meer hedendaagse constructies. De specifieke conditie van het Kuipke wordt verder in de tekst behandeld.

Het ICC heeft een concessie tot circa 2030 en vraagt een uitbreiding van haar huidige oppervlakte met minstens 1/3, waaronder een zaal voor +- 500 personen, om rendabel te kunnen blijven, een breder marktsegment te kunnen aanspreken en om gewoonweg te kunnen overleven als 'second meeting destination'. Het ICC stelt expliciet de vraag om de relatie met het park te verbeteren en te versterken. De extra 'vergaderen in het groen', wordt door de bezoekers als een pluspunt en kwaliteit ervaren. Het ICC zou de ruimte van het Casino, Kuipke of de Floraliënhall kunnen aanspreken, maar dat zou getuigen van een symptomatische aanpak van het oppervlakteprobleem, en resulteert in de verstopping van de publieke ruimte zoals nu reeds gebeurt aan de ingang van het ICC door het cateringbedrijf. Evenzo wat betreft het oprichten van tijdelijke ruimtes, net zoals de kantoren in containers voor de ingang van het ICC die al evenmin een duurzame oplossing bieden.

Beter zou zijn dat het ICC de horizontale uitgesmeerdheid vervangt door een gestructureerde verticale uitbreiding. Een vergroting van bruikbare oppervlakte in de hoogte, waarbij de lagere verdiepingen een directe relatie aangaan met het park. De ruimte onder de Floraliënhall, kan gebruikt worden om de gemeenschappelijke voorzieningen

stap 4

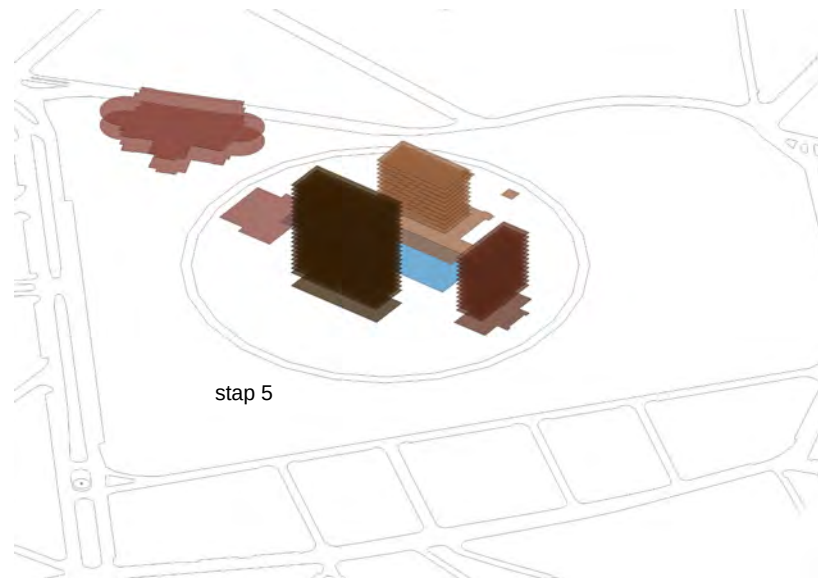
(catering, parking, laad- en loskaien, ...) in te vullen. De gedeelde faciliteiten worden door verschillende partners gebruikt en de totale voetafdruk blijft status quo of vermindert.

Het bouwen bovenop of onderdoor biedt nog andere voordelen, afgezien van het visuele aspect: het hindert de lopende gang van zaken niet, of zo min als mogelijk en kan dienen als buffer om daarna de bestaande gebouwen te restaureren of te verbouwen. Het is faseerbaar. Het is overzichtelijk terwijl net meerdere relaties en connecties zich realiseren.

In concreto: de Azaleahal en de Petro de Gante zaal verdwijnen en het equivalent aan oppervlakte (en meer), wordt tussen de Floraliënhall en het ICC vertikaal bijgebouwd.

Stap 2 Wanneer de Floraliënhall wordt gerenoveerd, kan de ondergrondse verdieping worden uitgevoerd; parking, laad- en loszone met toegang vanaf de Hofbouwlân, taxizone, afvalzone, ed. De bestaande parking en inrit van het ICC dienen te worden aangepast.

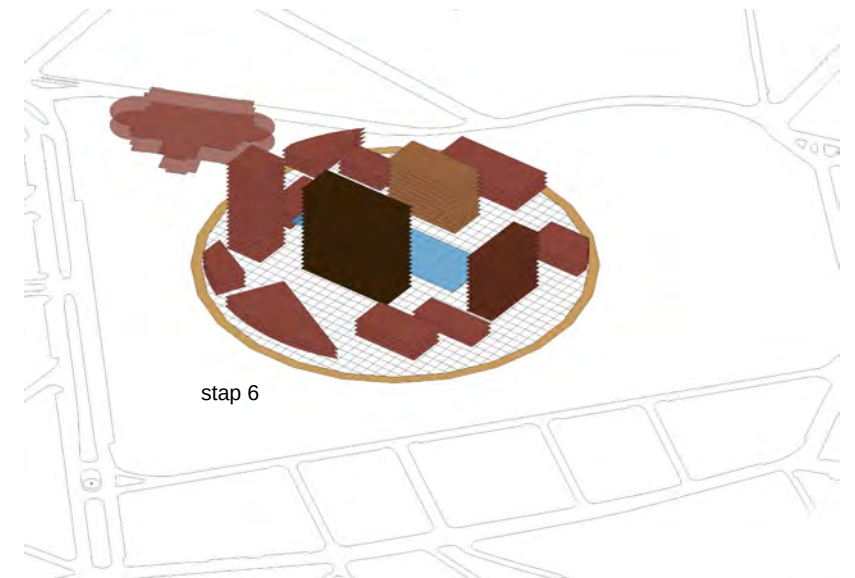
In eerste instantie wordt de hal een open tuinkamer, met de mogelijkheid om deze later af te sluiten met een vliesgevel. De oppervlakte kan een behoorlijke capaciteit aan: moeiteloos past, om een voorbeeld te geven, het volledige podium, backstage, tribune, tent, bar en eetweide van Ghent Jazz in de middenbeuk van de Floraliënhall. De transparantie van het gebouw zal ook de doorstroming in de kern van het park ten goede komen. Niet alleen visuele connecties, men kan nu doorheen de hal kijken, zullen verbeteren, ook de sociale logica van de ruimte. Het park wordt opnieuw betrokken tot in de kern van de site, en de gebouwen staan niet meer op zichzelf maar in relatie tot elkaar en het park.

stap 5

Stap 3 Aansluitend op de ondergrondse werken kunnen nu andere, aan het ICC en de musea verbonden faciliteiten worden ontwikkeld, bijvoorbeeld een hotel. Functies als surplus op de bestaande programma's van de citadelsite dienen aan verschillende gewichten te worden gewogen; zijn de functies verkeersdragend of kan daar een oplossing voor worden voorzien?, hoe manifesteert zich de relatie met het park op hogere verdiepingen?, etc.

Stap 4 Een uitspraak over het Kuipke wil zeggen dat een gevoelige Gentse snaar wordt geraakt. De markt en de tijd zullen uitwijzen hoe sterk de overlevingsdrang van de wielersfolklore is. Toch zijn er enkele kanttekeningen bij te maken. Zoals reeds eerder gezegd, is de architecturale waarde van het gebouw laag –de unieke houten piste en het eveneens unieke aluminium spant niet te na gelaten². Het Kuipke maakt deel uit van de cluster van gebouwen die met hun rug tegen elkaar staan, en tegelijkertijd anonimiteit naar het park etaleren en daarmee de ruimtelijke congestie symboliseren. Een mogelijkheid zou zijn om de gevels transparanter te maken, zoals P.Zumthor op grotere schaal verwezenlijkt in de meelfabriek in Leiden, maar hier zou dat ruiken naar façadisme, het is echter een, weliswaar dure, optie die kan overwogen worden. Het opkalefateren van de volumina, niet alleen het Kuipke, is in feite niet meer dan een cache-misère. Daarenboven is het Kuipke een monofunctioneel gebouw. Verschillende studies tonen aan dat het economisch niet rendabel is. Op zich niet erg, het programma hoeft niet noodzakelijk de (onderhouds)kosten van een gebouw te verantwoorden, maar een anoniem volume van die grootte dat 359/365 van de tijd niet wordt gebruikt in het hart van het park: er is iets substantiëlers nodig dan een flinke kermis³. Een mogelijkheid is dat bij het verdwijnen van het Kuipke een halfcirkelvormige ruimte ter grootte van twee voetbalvelden aan het park en de stad kunnen worden aangeboden. Een leegte die staat tegenover stadsstructuren met een hogere densiteit. Op die wijze vallen enkele puzzelstukken samen. Er is plaats voor een 'sculpture garden', een park-plek die de inhoud zou

stap 6

kunnen verzorgen dewelke de musea in het park tegenwoordig graag claimen. Er wordt op dat moment ruimte teruggegeven aan de stad.

Het grammatica voorstel doet a priori geen expliciete uitspraak om gebouwen al dan niet te behouden of af te breken. Vanuit de huidige kennis kunnen wel meer of minder evidente keuzes naar voor geschoven worden. De grammatica leidt ook niet onder deze of gene keuze, an sich blijft deze 'mentale structuur' zijn rol als ruimtelijk mediator vervullen. Andere factoren zullen beslissen of de emotionele waarde wordt losgetrokken van het goed, en verhinderen dat op een vervelend moment kleur moet bekend worden.

Stap 5 Toevallig is de oppervlaktevraag van het MSK op een paar vierkante meter na de oppervlakte van het huidige SMAK. Het MSK heeft inderdaad de meest sterke binding van de twee musea met het park. Een reconversie van museum naar museum is een verdedigbare houding die het SMAK gebouw zou redden van de sloop. Het SMAK kan dan op een bijzondere manier zijn identiteit vinden in de leegstaande Leopoldskazerne. Alleen al de binnenruimte van de gelijkvloerse verdieping is even groot als de Rode Poort en het SMAK tezamen. De uitbreidingsmogelijkheid op de verdiepingen, de afsluitbaarheid, de binnenkoer, de relatie met de muziektoren, de façade aan de stadsboulevard, het HISK en de nabijheid van het park zijn extra bonussen. Het is echter ook technisch mogelijk om in de Floraliënhall of bovenop het SMAK uit te breiden en J.Fabre's hemelmeter nauwkeuriger wolkenmetingen te laten uitvoeren⁴.

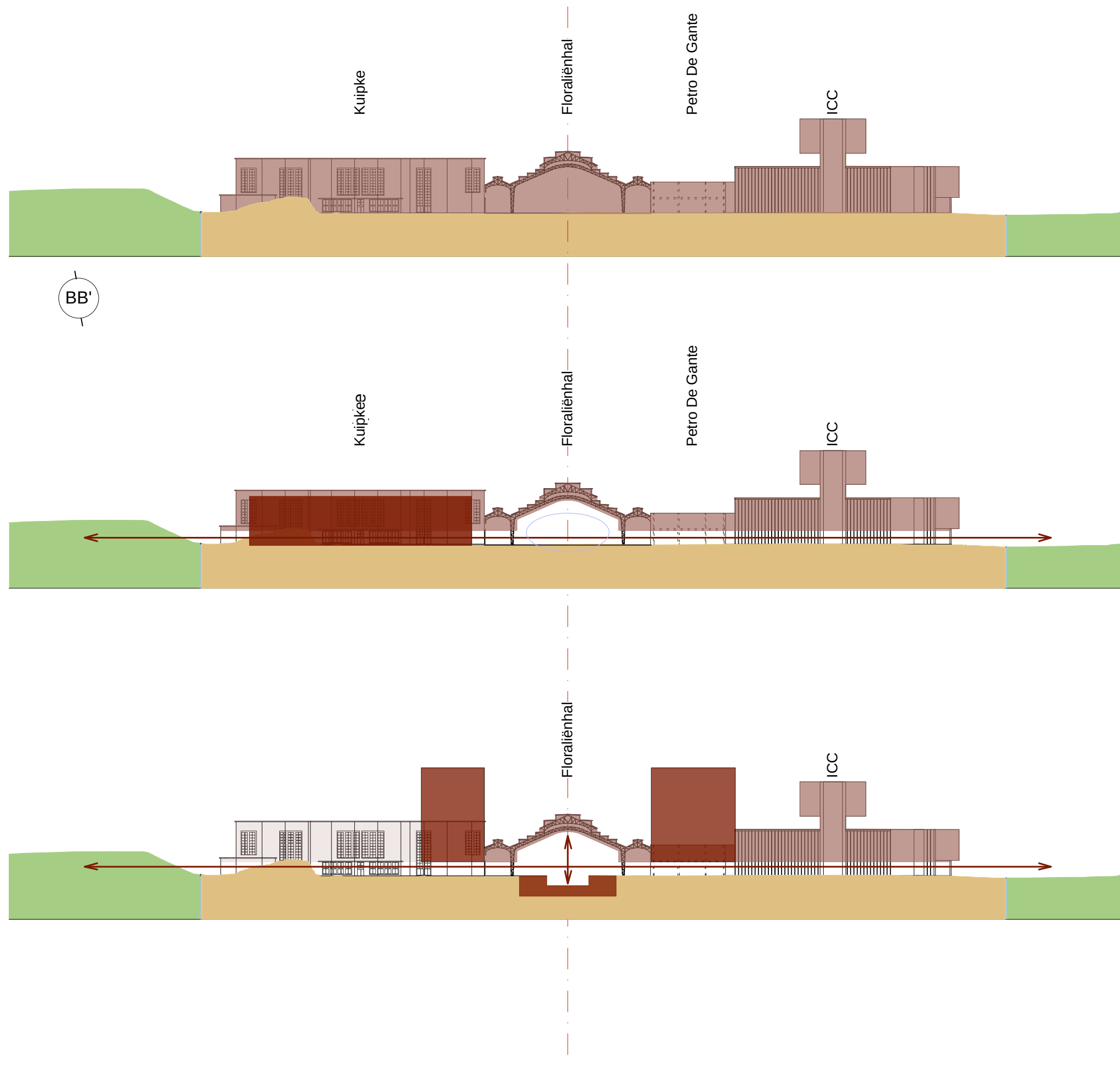
Stap 6 Zoals reeds eerder vermeld kan geen eindbeeld worden gegeven. Toch stelt dit laatste diagram een abstracte projectie van densiteit voor dat het park nodig heeft, en dat ook omgekeerd, in stedelijke schaal niet aberrant is. De samenhang tussen gebouw en park is gestructureerd en de intensiteit tussen groen en bebouwd is opgedreven. De tussenzones en overgangen zullen belangrijker worden dan de structuur binnenin, omdat ze net die ontbrekende relatie leggen naar de andere delen van de stad en verder.

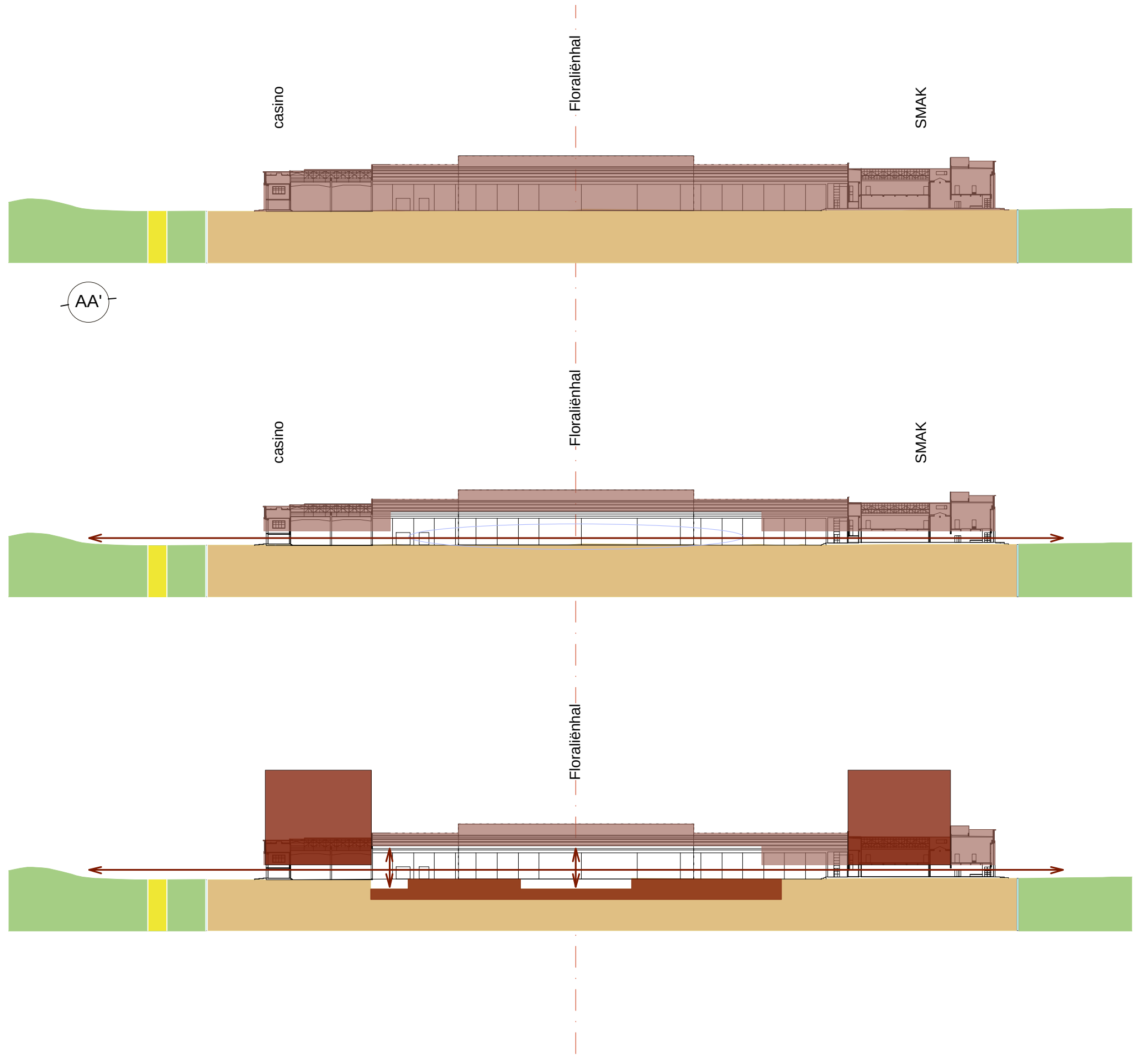
1/ De informatie verstrekt in deze open oproep is weliswaar lijk, maar onvolledig. Bij wijze van aanvulling zijn gesprekken en surveys gevoerd met de betrokken partijen van de gebouwencluster alsook met externe experts. Een deel van deze tekst is daar dan ook op gebaseerd. Uiteindelijk is de politiek van persoonlijk contact een directe en onschatbare bron van informatie.

2/ De aluminium dakstructuur produceert mosterdgas bij verhitting door bijvoorbeeld brand. Een tweede nadeel is dat de constructie erg duur is in opbouw en onderhoud; waarschijnlijk redenen waarom het de enige constructie ter wereld is van die orde voor die toepassing.

3/ De Gentse 6-daagse wordt helemaal niet pejoratief benaderd. Het belang van folklore, mede verantwoordelijk voor identiteit, mag niet onderschat worden. Rationeel gezien blijft het Kuipke een zorgenkind. Er is reeds de Eddy Merckx piste aan de watersportbaan, het pisterennen is al jaren in dalende lijn en de 6-daagse zal blijven bestaan bij de gratie van sponsoring door lokale KMO's en de bezieling door P.Sercu. Wij zijn van oordeel dat bij eliminatie de begeleidende festiviteiten een andere plek zullen vinden op een van de vele karaktervolle plaatsen die Gent rijk is, misschien zelfs in de gerestaureerde Floraliënhall, op dezelfde plek als weleer.

4/ Het is belangrijk voor sommige infrastructuur- en gebouwen deelstudies verder te gaan dan enkel binnen de contour van de citadelsite te blijven. Bijvoorbeeld voor de gebouwencluster is de nabijgelegen kazerne een parallel te onderzoeken piste.

Caravaggio, mand met fruit, 1596, doek, Pinacoteca Ambrosiana, Milaan

Gustave Van de Woestyne, stilleven met modejournaal, 1925, olie op doek, privéverzameling

Pablo Picasso, stilleven met fruit, 1917, olie op doek, Picasso Museum, Barcelona

Giorgio Morandi, stilleven, 1952, olie op doek, verzameling N. Parigi, Firenze

_EPILOOG

De afgebeelde stillezens verzinnelijkten telkens een huiselijke sfeer, soms zeer concreet en tastbaar, soms abstracter en afstandelijker: volledig harmonisch in vorm en kleur (en voor het eerst als onderwerp en niet als voorwerp van een kunstwerk) bij Carravaggio, met uiterst sobere objecten op een tafelhoek bij Giorgio Morandi, met tegenstrijdige elementen in aanzicht en plan bij Pablo Picasso, schijnbaar volledig vrij geplaatst en met transparante overlappingsen bij Gustave Van de Woestyne.

Een stilleven (nature morte) is een compositie van fragmenten die onderling in spanning/ontspanning worden gezet. De variantes op eenzelfde thema zijn schier oneindig. Het is niet zozeer de vormelijke gelijkenis die de link met het ontwerp voor de citadel wil tonen, dan wel de compositorische regels die telkens anders geïnterpreteerd (kunnen) worden. Dat is de kracht.

_PLAN VAN AANPAK

Het Citadelpark wordt voor de stad Gent de komende jaren een stadsproject van strategisch belang. Dit project vraagt om procesmanagement en projectregie. Het inrichten van de Masterclass en de Open Oproep zijn fasen die wijzen op een duidelijke projectplanning. In die zin omschrijven we als ontwerper eerder hoe we onze rol in de projectplanning zien, dan wel dat we een eigen projectregie definiëren of opleggen. Ook geven we een aantal belangrijke zaken aan waar de procesplanning vanuit ontwerpmatig oogpunt best rekening mee houdt.

In de fase van de Open Oproep zoekt de stad Gent naar een geschikte ontwerper die haar bij de rehabilitatie van het Citadelpark op een kwalitatieve en creatieve manier ondersteunt. Het opstellen van een ontwerpgrammatica is een eerste fase die de krijtlijnen uitzet voor de site. Het effectieve ‘veldwerk’ in situ kan vanaf dan beginnen. Enerzijds is het onze taak de ontwerpgrammatica uit te werken, anderzijds zien we als ontwerper ook daarna voor ons een belangrijke rol weggelegd in het vervolgproces. Met name in de algemene supervisie en kwaliteitsbewaking in de loop van de komende jaren.

ORGANISATIE VAN HET PLANPROCES

voorafgaand aan deelopdracht 1:

De gemaakte voorstudies hebben reeds heel wat relevante informatie verzameld. Er zijn echter een aantal zaken die niet of matig onderzocht worden. We zijn van mening dat een goede voorbereiding de helft van het werk is. Hoe meer details er gekend zijn van de site, hoe correcter de basis waarop beslissingen worden genomen. Hierbij een niet limitatieve opsomming:

- gedetailleerde historische studie (gebouwen en park)
- opmeten en inventariseren van de ‘bestaande toestand’ zoals
 - Een integrale 3D-opmeting van alle gebouwen
 - De biotische en abiotische facetten van het park in detail
 - Een Visual Tree Assessment van alle bomen in en rond het park

ontwerpgrammatica:

De eerste fase bestaat uit de heldere formulering van de opdracht en ‘het programma van eisen’ en de vertaling daarvan naar de globale visie. Het team is adviserend in de ontwikkeling van het programma van eisen door de opdrachtgevers voorgesteld.

De ontwerpgrammatica maakt duidelijk de opties zichtbaar in fasering van de globale opbouw en de mogelijkheden, alsook de interne organisatie en de relatiestructuur van de site.

De ontwerpgrammatica integreert verschillende externe studies en gegevens (inventaris fauna en flora, afzonderlijke historische studies van park, gebouwen en follies, gedetailleerde opmetingstekeningen, hydrografische studie, parkeerstudie, etc). Binnen ons team kan “op afroep” beroep gedaan worden op specifieke ondersteuning/tools voor een van de in de tekst vermelde disciplines (kostenadviseur, planningspecialist, ...)

De fase van uitwerking van pilootproject(en) binnen de ontwerpgrammatica voorziet in de verdere uitwerking naar een (voor)ontwerp en de eventuele bouwvraag begeleid met een kostenberekening. Het definitieve voorontwerp geeft een duidelijke visualisering van het project. Er zijn determinerende keuzes van materiaalgebruik en technieken neergelegd in een omstandig technisch memorandum.

De derde fase omvat de finale (bouw)voorbereiding geformaliseerd in uitvoeringsdossiers met lastenboeken en meetstaten, definitieve en controlerende ramingen, de aanbesteding en toewijzing begeleid met een verantwoordingsrapport.

In elke fase wordt omstandig overleg gepleegd met de opdrachtgever en wordt slechts na validatie van deze overgegaan naar een volgende fase.

DE COÖRDINATIE VAN DE ONTWERPDISCIPLINES EN DE BEHEERSING VAN KWALITEIT EN KOSTEN

Voor het team zijn synergie en synthese kernbegrippen die hoog in het vaandel staan en binnen een ontwerp- en uitvoeringsproces bijna vanzelfsprekend leiden tot het bereiken van een hoog niveau in kwaliteit en procesbeheersing. Optimale integratie en coördinatie binnen gecompliceerde en multi-disciplinaire ontwerpen beginnen naar onze mening en ervaring zo vroeg mogelijk in het ontwerpproces. Wij zien het als onze taak het ontwerpteam direct te enthousiasmeren en te betrekken bij het project, waardoor in alle fasen van het project inter-disciplinaire en integrale oplossingen worden gegenereerd. Ter ondersteuning worden door het team per fase diverse instrumenten gehanteerd zoals een plan van aanpak en geïntegreerde deelplanningen gebaseerd op de vastgestelde masterplanning. Op deze manier wordt de (inter)actie tussen de diverse leden van het ontwerpteam inzichtelijk weergegeven om deze

vervolgens gestructureerd en beheersbaar te kunnen aansturen bij de diverse mijlpalen in het proces.

Een interdisciplinaire, pro-actieve en vooral tijdige bijdrage van alle leden van het ontwerpteam tijdens de ontwikkeling van landschapsarchitectuur, architectuur, infrastructuur, omgevingsaanleg, restauratie, resulteert in een efficiënt en vloeiend proces waarbij in ieder stadium van het project optimale kwaliteit en afstemming wordt bereikt; immers de ontwerpbepalende factoren van alle disciplines zijn al in een vroeg stadium onderkend, besproken, ingepast en ‘last but not least’ gespiegeld aan het budget. Hierdoor ontstaat op een natuurlijke wijze een continu proces van toetsmomenten.

Naast de reguliere ontwerpteamvergaderingen zullen in alle fasen van het proces naar behoefte een bilateraal overleg worden georganiseerd om de tijd tussen de besprekingen in het ontwerpteam optimaal te benutten.

Wij denken dat in de faze van de ontwerpgrammatica alle belanghebbende actoren verzameld moeten worden; met name denken we aan de verschillende stadsdiensten, erfgoed, openbare vervoersmaatschappij, belanghebbende groeperingen, gebruikers, etc. We willen een goed informatie- en communicatiemanagement onderlijnen. Dit moet als doel hebben dat er een globale en geïntegreerde visie kan ontwikkeld worden, waarbij de grote krijtlijnen uitgezet worden. Dit project vraagt een visie op zeer lange termijn, en het is essentieel dat alle belanghebbenden tot dezelfde opties komen, die elkeen kan verdedigen.

DUURZAAMHEID

Het team wil antwoorden met technisch gedegen en vooral logische opties, waarbij duurzaam, onderhoudsarm en energiezuinig ontwerpen en bouwen als vanzelfsprekend en evident wordt beschouwd.

De materialisering van een project is even belangrijk als de concipiëring ervan.

TIMING

Naargelang het proces vordert wordt het mogelijk een concrete projectplanning op te stellen voor de herwaardering van het Citadelpark. Het ontwerpconcept dat we voorstellen is faseerbaar in tijd en ruimte. Enerzijds kunnen we zogenaamde ‘quick wins’ bepalen. Dit zijn zaken waarmee we op korte termijn een verbetering bekomen. Een aantal quick wins die we nu reeds voorstellen zijn de volgende.

_Aanpassingen van een aantal rijrichtingen na opmaak van een wijkcirculatieplan

_Terugdringen van toegankelijkheid van gemotoriseerd verkeer en

Jheronimus Bosch, kruisdraging, 1510-1535,
olieverf op paneel, Museum voor Schone
Kunsten, Gent